

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН
БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ

Ба ҳукми дастнавис

УДК:372. 8:802.0
ТБК: 74.261. 7АНГ
Ш-32

ШАРИПОВ ХУРШЕД АЛИХОНОВИЧ

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БО ИСТИФОДА
АЗ ТЕХНОЛОГИЯҶОИ МУЛТИМЕДӢ ДАР ИХТИСОСҶОИ ГУМАНИТАРИИ
МУАССИСАҶОИ ТАҶСИЛОТИ ОЛИИ КАСБИИ ОМУЗГОРӢ
(самти «Таърих ва ҳуқуқ»)

Ихтисос: 13.00.02 - Назария ва методикаи
омӯзишу парвариш (забонҳои хориҷӣ) (илмҳои педагогӣ)

ДИССЕРТАТСИЯ
барои дарёфти дараҷаи илмии
номзади илмҳои педагогӣ

Рохбари илмӣ:
доктори илмҳои филологӣ,
профессор **Ҷумъахон Алимӣ**

Душанбе -2020

МУНДАРИҶА

МУҚАДДИМА	4
БОБИ 1. АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР АСОСИ ТЕХНОЛОГИЯИ МУЛТИМЕДӢ	18
1.1.Хусусиятҳои дидактикӣ ва вазифаҳои методиҳои технологияи мултимедӣ	18
1.2.Технологияи муосири сайёру мултимедӣ ва омӯзиши забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ.....	45
1.3.Шароитҳои психологӣ-педагогии таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ	60
Хулосаи боби якум	82
БОБИ 2. ШАРОИТҲОИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ДОНИШҶӮӢНИ ИХТИСОСҲОИ ГУМАНИТАРӢ БО ИСТИФОДА АЗ ТЕХНОЛОГИЯҲОИ САӢӢРУ МУЛТИМЕДӢ	86
2.1.Низоми методиҳои таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ	86
2.2.Алгоритм ва силсилаи вазифаю супоришҳо оид ба омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ.....	105
2.3. Тавсифи умумии баргузорӣ аз таълими эксперименталӣ дар омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ ва натиҷагирӣ аз он	127
Хулосаи боби дуюм	136
ХУЛОСА	139
АДАБИӢТ	148

НОМГЌИ ИХТИСОРА ВА АЛОМАТҲОИ ШАРТЌ

ВАО – Вaсоити ахбори омма

ҶТ – Ҷумхурии Тоҷикистон

ФР – Федератсияи Россия

ДДОТ – Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ

ДДК – Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А.Рӯдакӣ

ДДЗТ – Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С.Улуғзода

ДДХ - Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров

ДДБ - Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Н.Хусрав

ЗХ – забони хоричӣ

ЗА – забони англисӣ

ГЭ – гуруҳи эксперименталӣ

ГС – гуруҳи санчишӣ

ИДМ – Иттиҳоди давлатҳои мустақил

ККШ – компютери кассагии шахсӣ

КМТ – комплекси методи таълим

КМД – кори мустақилонаи донишчӯ

КМДРО - кори мустақилонаи донишчӯ таҳти роҳбарии омӯзгор

КОА – Коммиссияи олии аттестатсионӣ

ТИК – технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ

А – азхудкунии маъмули забонҳои хоричӣ

А1 – Дарачаи ибтидоӣ (Breakthrough)

А2 – Дарачаи назди остона (Waystage)

В – азхудкунии мустақилонаи забонҳои хоричӣ

В1 – Дарачаи остонавӣ (заминавӣ) (Threshold)

В2 – Дарачаи пешрафтаи остонавӣ (касбӣ) (Vantage))

С – дарачаи азхудкунии озодаи забонҳои хоричӣ

С1 – Дарачаи азхудкунии касбӣ (Effective Operational Proficiency)

С2 – Дарачаи азхудкунии мукамал (Mastery).

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Дахсолаи охири асри XX ва оғози асри XXI дар инкишофи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон марҳилаи нав боз намуд. Давлати мо, мисли ҳама мамлакатҳои ИДМ, ба раванди умумичаҳонии маориф ворид гашт. Дар ин давра дар пойгоҳи меъёрӣ-ҳуқуқӣ тағйирот ва навгонҳои назаррас ба вуқӯъ пайваст. Хуччатҳои аз шумули Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи барномаи давлатии такмил ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2004-2014», ки то соли 2020 пешбинӣ шудааст, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ» (1996), «Стратегияи миллии рушди таҳсилоти олии касбӣ дар ҚТ барои солҳои 2007-2015», Барномаи давлатии рушд ва вориднамоии технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (3 декабри соли 2004, таҳти № 468), Стратегияи миллии рушди таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 ва монанди он таҳия ва ба тасвиб расид, ки онҳо дар назди олимони мутахассисони муассисаҳои таҳсилоти олии, кормандони муассисаҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ доир ба такмили бунёдиву назарӣ ва методологияи таълими забонҳои хориҷӣ, аз ҷумла забони англисӣ, дар муассисаҳои миёна ва олии вазифаҳои мушаххас ва дақиқу аниқ гузоштан. Давраи кунунии рушди низоми таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо раванди иттилоотонии гуногунҷабҳа тавсиф мешавад. Иттилоотонии таълим ҳамчун раванди ҳадафмандонаи таъмини таҳсилот бо методология, технология, таҷрибаи эҷод ва беҳтар истифода кардани ҷанбаҳои илмию педагогӣ ва тарбиявӣ, ки ба тағбиқи имкониятҳои технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ (минбаъд: ТИК) нуфузи муассир мегузорад, арзёбӣ мегардад [Роберт И. В.]. Дар натиҷа як қатор таҳқиқоти бунёдӣ дар адабиёти илмӣ оид ба истифодаи ТИК дар ҷараёни таълим сураг гирифт (Роберт, С.В.Панукова, А.А.Кузнетсова, Э.С.Полат, А.Л. Андреев, А.Ю. Кравтцова ва ғ.). Аксарияти муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар платформаҳои электронии E-learning ва MOODLE

барои ташкили раванди таълим барои ҳама шаклҳои таҳсилот (рӯзона, ғоибона, фосилавӣ) омодагӣ мегиранд.

Тағйироти асосии навсозӣ ва иттилоотии таҳсилот дар маҷмӯъ ба равияи омӯзиши пайвастаи забон ва фарҳанг ба таври умумӣ таъсир мерасонад. Солҳои охир монографияҳои илмӣ ва таҳқиқотҳои диссертсионӣ аз ҷониби муҳаққиқони рус М.Г. Евдокимова, М.Н. Евстигнеев, Е.С. Полат, А.В. Хуторской ва ғ. таълиф ва ҳимоя шудаанд, ки муаллифон методу ҷанбаҳои таълимии забонхоро дар асоси технологияҳои инноватсионӣ ва коммуникатсионии Web 1.0 ва Web 2.0. ба роҳ мондаанд. Технологияи сайёру мултимедӣ аз падидаҳои навини васоити таълими забонҳои хориҷӣ зухур мекунад. Он ҳамчун дастгоҳи ғайрисимӣ бо барномаҳои мобилӣ ва дастрасии Интернет фаҳмида мешавад, ки ба донишҷӯён барои дастрасӣ ба маводи таълимӣ ва иттилоотӣ маълумотӣ роҳи васеъ мекушояд, ҳамчунин ба ташкили алоқаи шабакавии байни иштирокчиёни раванди таълим (донишҷӯён ва омӯзгор) бо мақсади ташаккули малакаи муошират ба забонҳои хориҷӣ мусоидат мекунад.

Дар «Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 омадааст: «Таъминоти моддӣ-техникӣ: Дастгирии рушди заминаи моддӣ-техникии муассисаҳои таҳсилотӣ яке аз шартҳои асосии татбиқи воқеӣ ва муваффақонаи раванди таълим мебошад. Дар аксари муассисаҳои таҳсилотӣ заминаи зарурии моддӣ-техникӣ (компютерҳо, синфҳои лингафонӣ, китобхонаҳои электронӣ) вучуд доранд. Натиҷаҳои интизории татбиқи Барнома “коркард ва вориднамоии моделҳои дурнамои воситаҳои таълими инноватсионӣ ва иттилоотӣ, воситаҳои муосири техникӣ, васоити аёнӣ ва таҷҳизот барои таълими забонҳои русӣ ва англисӣ маҳсуб меёбад”. [18, с.35-39].

Дар муқоиса бо ҳамгироии эълоншудаи технологияҳои муосири иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар раванди таълим ва татбиқи амалии он ҳангоми омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои олии таҳсилот **ихтилофот** вучуд дорад, аз ҷумла, байни зарурати иттилоотии таҳсилот дар таълими забонҳо ва

мавҷуд набудани методҳои оқилонаи таълими забони англисӣ ва фарҳанги кишваре, ки дар заминаи технологияи сайёру мултимедӣ омӯхта мешавад. Дар Тоҷикистон таваҷҷӯҳ бештар ба проблемаи информатизатсия ҳамчун самти асосии модернизатсияи низоми таҳсилот равона мегардад ва он ҳамчун яке аз проблемаҳои асосии стратегияи рушди тамаддун баррасӣ ва арзёбӣ мешавад. Дар робита ба ин дар солҳои соҳибхитиёрии ҷумҳурӣ дар соҳаи сиёсати давлатӣ оид ба таҳсилот якҷанд барномаҳои давлатӣ, қонунҳои стратегияҳо ва концепсияҳо қабул карда шуданд.

Дар «Барномаи давлатии компютерикунонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015», самтҳои асосӣ ва вазифаҳои таҳсилоти иттилоотӣ-коммуникатсионӣ чунин муайян карда шудааст: - таъмини муассисаҳои таҳсилот бо таҷҳизоти компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ; - гузаронидани корҳои илмӣ-методӣ оид ба вориднамоии технологияҳои нави компютерӣ дар раванди таълим ва тарбия; - омода намой ва бозомӯзии кормандони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ доир ба истифодабарӣ ва вориднамоии технологияҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ; - пайвасти намудани муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба шабакаи Интернет ва дар ин замина воридшавӣ ба фазои ягонаи таҳсилотӣ; - эҷоди низоми ягонаи идоракунии иттилоотии таҳсилоти умумӣ; - таъмини манфиатҳои шахсият, давлат ва ҷомеа дар раванди вориднамоии технологияҳои нави компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилот [21, с.4-5].

Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Тоҷикистон таҳаввулоти ҷиддиро, ки дар ҷомеа рӯй медиҳад, таъкид карда, чунин зикр карданд: «Оид ба тарбияи насли наврас сухан карда набояд фаромӯш кард, ки онҳо бояд дар мактабҳои таҳсил кунанд, ки бо таҷҳизоти муосир, аз ҷумла, компютерҳо, мучахҳаз бошанд» [117].

Дарачаи коркарди масъала. Бояд қайд кард, ки дар ҳалли мушкилоти омӯзиши забони англисӣ бо истифодаи технологияи сайёру мултимедӣ аллакай

пойгоҳи мувофиқ ва мутаносиби корӣ таъсис дода шудааст. Таҳлили адабиёти илмӣ ва таҳқиқоти олимон собит кард, ки масъалаҳои зерин дар маркази диққати онҳо қарор гирифтааст:

- асосҳои назариявии равияи салоҳиятноки дар асарҳои М.Н. Евстигнеев, Е.С. Полат, П.В. Сисоев ва дигарон;

- истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ: блог-технологияҳо (О.В. Боршева, И.К. Забродина, А.В. Филатова ва ғ.); вики-технологияҳо (Е.Д. Кошляева, Ю.Ю. Маркова; П.В. Сисоев ва ғ.); маҷмӯаи лингвистӣ (А.А. Кокорева); технологияҳои сайёру мултимедӣ (Л.Н. Чуксина);

- асосҳои назариявии истифодаи ТИК дар соҳаи маориф (А.А. Андреев, В.И. Солдаткин);

- асосҳои назариявии истифодаи ТИК дар соҳаи таълим (В.И. Байденко, Л.К. Раитская, П.В. Сисоев ва ғ.);

- тавсифи заминаи методологӣ ва хусусиятҳои ғайримаъмулии дастгоҳҳои мобилӣ ва барномаҳо (С.В. Титова).

Чанбаҳои алоҳидаи масоили вобаста ба информатизатсияи таҳсилот ва роҳу воситаҳои вориднамоии ТИК дар рафти таълим тавассути чунин олимону муҳаққиқони тоҷик, аз қабилӣ С.С. Авғонов, Х.М. Аҳмадов, Ф.С. Комилов, Қ.Б. Қодиров, Д.С. Шарофов, Б.Ф. Рачабов, Х.Ф. Сайфуллоев, Б.Ш. Шодмонов, Н.Н. Шоев, Ҳ.Ю. Чураева, А.Р. Додихудоев, Б. Қарабаев, С.С. Қосимов, Н.Н. Мавлонназаров, А.Р. Мирзоев, С.Х. Мирзоев, М. Муллоҷонов, И.И. Олимов, З.Ф. Раҳмонов ва бархе дигарон мавриди баррасӣ ва таҳқиқ қарор дода шудааст.

Таълифоти илмӣ муҳаққиқон Ф.С. Комилов ва З.Ф. Раҳмонов - «Технологияҳои иттилоотӣ дар таҳсилоти олиии Ҷумҳурии Тоҷикистон», А.Р. Мирзоев - «Асосҳои дидактикии омодамоии донишҷӯёни мактабҳои олиии Тоҷикистон нисбаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ», Ҳ.Ю. Чураева - «Воситаҳои татбиқи усулҳои дидактикӣ зимни таълими компютерӣ дар мактабҳои Тоҷикистон» дар ҳаллу фасли масъалаҳои ба миён гузошта мақоми хос пайдо карданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба низоми таҳсилоти олий тағйиротҳои мусбӣ идома дорад. Алъон баррасии ҳамачонибаи масъалаҳои таъбиқи низоми кредитии таълим оғоз ёфт. Ба ҷанбаю паҳлӯҳои гуногуни технологияҳои таълим таълифоти олимону муҳаққиқон ва педагогҳои маъруфи ҷумҳурӣ – С.Н. Алиев, С.Я. Балхова, С.Г. Бандаев, М. Лутфуллоев, Л. Иматова, С. Шербоев, Н.Н. Шоев, Б. Мачидова, Х. Раҳимзода, Ф.К.Раҳимов, С.Ҳ. Ҳабибов, Н.С. Салимов, Р. Мирзоев, Т.К. Ҳусанова, Б.Х. Умарова, С.С. Ҷаматов, П. Ҷамшедов, У.Р. Юлдошев, М.Р. Юлдашева ва дигарон бахшида шудааст.

Бо вучуди мавҷудияти таҳқиқот доир ба истифодаи ТИК дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ бояд қайд кард, ки як қатор **ихтилофот** миёни падидаҳои зерин ба ҷашм мерасад, ки ҳаллу фасли онҳо ногузир махсуб меёбад:

1.Таърифу таъйиноти омӯзиши технологияи сайёру мултимедӣ дар робита бо усулҳои таълими забони англисӣ ва фарҳанги кишварҳои Ғарб мушаххасу аниқ нашудааст.

2.Хусусият ва вазоифи дидактикӣ ва методологии технологияҳои сайёру мултимедӣ дар робита бо методикаи омӯзиши забони англисӣ муайянӣ мебошад.

3.Феҳристи малакаҳои нутқӣ ва забонию шифоҳии донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ аз забони англисӣ таҳия наёфтааст, то дар асоси технологияҳои мултимедӣ рушду ташаккул ёбанд.

4.Шароити методӣ барои омӯзиши забони англисӣ бо истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ муайян нашудааст.

Ҳамин тариқ, мубрамияти масъала ва зарурати ҳалли ихтилофоти ошкоршуда дар низоми омодагии донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии омӯзгорӣ имкон фароҳам овард, ки мавзӯи диссертатсияи мазкур - «Методикаи таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои мултимедӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ (самти «Таърих ва ҳуқуқ») интихоб ва корбаст гардад.

Асосҳои методологӣ ва назариявии таҳқиқотро қавоиди фалсафӣ, иҷтимоӣ-психологӣ, фарҳангшиносӣ, педагогӣ ва лингводидактикӣ ташкил

медихад, ки зимни он категория ва мафхумҳои «муошират», «забон», «фарханг», «фарханги муоширати нутқӣ», «коммуникатсия», «салоҳият-мандӣ», «муколамаи фархангҳо» ва ғайра ифода меёбад; концепсияи муносибати бо салоҳият дар таҳсилот ва муносибати коммуникативӣ дар таълим, ғояҳои педагогикаи гуманистӣ, назарияи амсиласозии фаъолияти касбӣ дар шароити муоширати нутқӣ, таҳқиқотҳо дар соҳаи салоҳиятмандии касбӣ, асарҳо доир ба методикаи таълими забонҳои хориҷӣ, иттилоот дар соҳаи маориф ва истифодаи технологияҳои муосири сайёру мултимедӣ, ҳамгироии технологияҳои нави иттилоотӣ дар омӯзиши забони англисӣ, пажӯҳишҳо доир ба омӯзиши бисёрзабонӣ ва муҳити забонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳуҷҷатҳои қонунгузорию меъёрӣ-ҳуқуқӣ ва ҳуҷҷатҳои расмӣ моҳияти раванди таҳсилотро дар муассисаҳои олии кишвар муқаррар мекунад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Ҳадафи таҳқиқот: аз лиҳози назариявӣ асоснок кардан ва тариқи озмоиш санҷидани самаранокии методикаи омӯзиши забони англисӣ дар асоси технологияи мултимедӣ.

Объекти таҳқиқот: раванди педагогии таълими забони англисӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ.

Мавзӯи таҳқиқот: шароитҳои лингводидактикии тақмили сифати таълим ва омӯзиши забони англисӣ аз ҷониби донишҷӯёни ихтисоси гуманитарии макотиби олий.

Фарзияи таҳқиқот: забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ дар сурате самаранок роҳандозӣ мешавад, **агар:**

1. Дар асоси истифодаи технологияи сайёру мултимедӣ ҳосил намудани малакаҳои нутқӣ ва забонӣ имконпазир гардад.

2. Барои омӯзиши муваффақи забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ чунин шароитҳои психологию педагогӣ муҳайё бошанд:

а) ҳавасмандсозии донишҷӯён дар самти истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ҳамчун воситаҳои ёрирасони таълим;

б) омодагии омӯзгорон ба таълим ва омӯзиши забони англисӣ дар заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ;

в) салоҳиятмандии донишҷӯён дар истифодаи ТИК;

г) салоҳиятмандии омӯзгори забони англисӣ дар истифодаи ТИК.

3. Ташкили тренинг дар се марҳила (омодагӣ, муурофиявӣ ва арзёбӣ), аз ҷумла панҷ қадам (блог-технология) ва ҳашт марҳила (зеркасти мултимедӣ), инчунин истифодаи як қатор вазифаҳо оид ба ташаккули малакаҳои забонӣ.

Барои ноил шудан ба ҳадаф ва санчишу тасдиқи фарзия зарур аст, ки **вазифаҳои зерин** ҳалли худро ёбанд:

1. Муайян намудани хусусиятҳои лингвистии забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ ва вазифаҳои методии технологияҳои мултимедӣ.

2. Мушаххас кардани доираи малакаҳои нутқронӣ ва забондонӣ дар муоширати муҳассилини ихтисосҳои гуманитарӣ, ки бо истифода аз технологияҳои мултимедӣ роҳандозӣ мешаванд.

3. Муайян ва муқаррар намудани шароитҳои психологию педагогӣ барои омӯзиши забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ.

4. Таҳияи низоми методии таълими забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ.

5. Таҳияи алгоритми маҳораги гуфтор ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ (технологияи блогҳо ва пневматикҳо) ва як қатор вазифаҳо, ки ба рушди малакаҳои забонмӯзии донишҷӯён дар заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ нигаронида шудаанд.

6. Арзёбии самаранокии усулҳои таълими забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ дар таълими таҷрибавӣ ва тавсифи натиҷаҳои миқдорӣ ва сифатии он.

Методҳои таҳқиқот. Барои ҳалли вазифаҳо ва санҷидани самаранокии фарзия **методҳои зерини таҳқиқот** истифода шуданд:

- таҳлил ва таҷзияи натиҷаҳои таҳқиқот доир ба мавзӯи диссертатсия;
- таҳлили пажӯҳишҳои фалсафӣ ва психологӣ-педагогӣ, таҳлили натиҷаҳои пажӯҳиши назариявӣ ва озмоишӣ;
- амсилаи (моделӣ) раванди педагогии омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ;
- усулҳои таҷрибавӣ – пурсишҳо дар партави саволномаҳо, тестҳо, мушоҳида, озмоиши педагогӣ, усулҳои коркарди математикии натиҷаҳои пажӯҳиши озмоишӣ;
- таҳлил ва тавсифи натиҷаҳои миқдорӣ ва сифатии омӯзиши таҷрибавӣ.

Соҳаи таҳқиқот. Мазмуни таҳқиқоти диссертатсионӣ бо соҳаи зерини шиносномаи ихтисоси 13.00.02 – "Назария ва методикаи омӯзишу парвариш (забонҳои хориҷӣ: англисӣ, олмонӣ)" мувофиқат мекунад:

-банди 1. Таҳияи назарияи таълими фанҳои мушаххас дар сатҳи байниҷаҳасусӣ; фаъолияти навоарӣ ва таҷрибавии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ ҳамчун яке аз сарчашмаҳои рушди назария ва методикаи таълим аз рӯйи соҳаҳои дониш ва сатҳи таҳсилот;

-банди 2. Таҳқиқи иқтидорҳои инкишофӣ ва тарбиявии фанни забонҳои хориҷӣ дар равандҳои таҳсилотӣ;

-банди 3. Таҳияи мундариҷаи концепсияҳои фанни забонҳои хориҷӣ дар сатҳҳои гуногуни таҳсилот; таҳияи мундариҷа, усулҳо ва шаклҳои ташкили таълим дар шароити шакливазкунӣ, иттилоотонӣ ва ҷаҳонишавии ҷараёнҳои ҷомеавӣ, фарҳангӣ ва маърифатӣ;

-банди 4. Таҳияи технологияи навоари таҳсилот ва шаклҳои ташкили омӯзиш.

Давраҳои тадқиқот. Пажӯҳиш аз соли 2013 то 2019 дар се давра гузаронда шуд:

Дар давраи якуми таҳқиқот (2013-2014) мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ муайян ва мушаххас гардида, проблемаи таҳқиқот, ҳадаф ва вазифаҳо муқаррар карда шуданд, фарзия, методология ва усулҳои таҳқиқот матраҳ ёфта, адабиёти педагогӣ ва методӣ оид ба мавзӯ мавриди омӯзиш ва таҳлилу баррасӣ қарор гирифт.

Давраи дуюми тадқиқот (2015-2017) вобаста бо мушаххаснамоӣ ва санҷиши фарзия арзёбӣ мегардад. Дар ин марҳила ғояи муаллифӣ низоми методии таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ, коркард ва санҷиши алгоритмҳои рушди малакаҳои нутқи донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ (блог-технологияҳо ва зеркастҳои мултимедӣ), ҳамчунин силсилаи супоришу вазифаҳо баҳри ташаккули малакаҳои забондонии донишҷӯён дар асоси луғату фарҳанги мултимедӣ ва маҷмӯи қоидаву қавоиди лингвистӣ ба роҳ монда шуд.

Давраи сеюми таҳқиқот (2018-2019) бо омодагӣ ба гузаронидани таълими таҷрибавӣ бо мақсади санҷиши фарзияи таҳқиқот, роҳандозии таҷрибаи корӣ, тавсифи маълумоти миқдорӣ ва сифатӣ, ҷамъбасти хулосаҳо ва матни диссертатсия алоқаманд буд.

Заминаи таҷрибавӣ-озмоиши таҳқиқот. Таҳқиқоти озмоишӣ дар заминаи ду факултет - таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А.Рӯдакӣ ва Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ сурат гирифт. Дар давраи мазкур 180 донишҷӯ - бакалаври ду муассисаи таҳсилоти олий - омӯзгорони ояндаи фанҳои таърих ва ҳуқуқ, 12 омӯзгори фанни забони англисии ҳамин муассисаҳои таҳсилоти олий дар раванди таҳқиқот фаро гирифта шуданд.

Эътимоднокии натиҷаҳои бадастомадаро инҳо таъмин карданд: истифодаи пойгоҳи методологӣ ва назариявии пажӯҳиш; таърих ба маҷмӯи усулҳои назариявӣ ва таҷрибавии пажӯҳиш, ки ба мавзӯ ва ҳадафҳои

пажӯхиш созгор ва мувофиқанд; таҳлили шароит ва натиҷаҳои фаъолияти таҷрибавӣ-озмоишӣ; тасдиқи кавоиде, ки дар фарзия ва ғояи пешбарандаи пажӯхиш ба миён гузошта шуд; тафтиши маводҳои диссертатсия дар низоми таҳсилоти олии омӯзгорӣ; таҷрибаи амалии фаъолияти касбӣ ва педагогии муаллифи диссертатсия.

Навгони илми тадқиқот аз инҳо иборат аст:

1. Бори аввал дар илми педагогика ва таърихи маорифи Тоҷикистон методикаи таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои мултимедӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ мавриди пажӯхиш ва қарор гирифт.

2. Дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ малакаҳои нутқ ва забони донишҷӯён ихтисосҳои гуманитарӣ аз забони англисӣ ташаккул дода шуд.

3. Нисбати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати васоити ёвари таълими забони англисӣ ваҷҳи (мотиватсияи) донишҷӯён муайян ва рушд гардид.

4. Дар тағбиқи таълими самараноки забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ омодагии омӯзгорон андешида ва муайян карда шуд.

5. Истифодаи ТИК дар ташаккули салоҳиятмандии донишҷӯёну омӯзгори забони англисӣ мавриди баррасӣ қарор гирифт.

6. Таълими забони англисӣ дар асоси равияи шахсӣ-фаъолмандӣ роҳандозӣ карда шуд.

7. Ду алгоритме, ки се марҳиларо фаро мегирад (тайёрию омодагӣ, мувофиқавӣ (протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва қадамҳо оид ба рушди малакаҳои нутқ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ (блог-технологияҳо ва зеркастҳои сайёр) баррасӣ гардид.

8. Силсилаи супоришу вазифаҳо ба ташаккули малакаҳои нутқронии донишҷӯён бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ (луғату фарҳангҳои сайёр ва маҷмӯаҳои лингвистӣ) пешниҳод ва тариқи озмоиш санҷида шуд.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар диссертатсия дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ малакаҳои нутқ ва забондонии донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ аз забони англисӣ ташаккул дода шуд: мурағибии равиши ҳадафҳо, вазифаҳо ва маҷмӯи принципҳо, мундариҷаи таълим, шароитҳои педагогӣ, давраҳои пажӯҳиши озмоишӣ ва меъёрҳо дар самти баҳодихии маҳорат ва малакаҳои ҳосилшуда гузаронда шуд. Истифодаи ТИК дар ташаккули салоҳиятмандии донишҷӯёну омӯзгорони забони англисӣ баррасӣ карда шуда, таълими забони англисӣ дар асоси равиши шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ коркард карда шуд, то ки давраҳо ва механизмҳои ташаккули қобилият ва малакаҳои номбурда дар омӯзгорони ояндаи ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мавриди амал қарор гирад.

Аҳамияти амалии таҳқиқотро методикаи аз лиҳози бунёдӣ-назариявӣ асосноккардашуда ва аз лиҳози озмоишӣ санҷидашудаи омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ, ки ба ҳалли масъалаи баланд бардоштани самарабахшии ташкили раванди таълими забони англисӣ нигаронида шудааст, ташкил медиҳад. Барномаи пешниҳодёфтаи муаллиф вобаста ба пажӯҳиши таҷрибавӣ-озмоишӣ барои омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ дар самти таълими фанҳои таъриху ҳуқуқи донишгоҳҳои омӯзгорӣ ба амалӣ соختани донишҳои махсуси лингвистӣ, маҳорат ва малакаҳои донишҷӯёни факултетҳои ихтисосҳои гуманитарӣ ва салоҳиятмандии касбии онҳо мусоидат мекунад; натиҷаҳои пажӯҳиш ҳамчунин дар маҷмӯи таълимӣ-методии таҳияшудаи муаллиф (МТУ), ки ба барнома ворид карда шудааст, силлабусҳо ва мундариҷаи машғулиятҳои курси «Забони англисӣ» барои факултаҳои ихтисосҳои гуманитарӣ муаррифӣ таҷрибаи амалии худро пайдо карданд. Натиҷаҳо, ҳулосаҳо ва тавсияҳои қори диссертатсиониро муаллимони муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии зимни таълими забонҳои хориҷӣ метавонанд васеъ истифода баранд.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Муқаррар кардани шароитҳои психологию педагогии омӯзиши забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ.

2. Муайян кардани хусусиятҳои технологияи сайёру мултимедӣ: дастрас будани он тавассути дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ, қобилияти интиқол додани маълумот дар шаклҳои гуногун (матн, графика, видео, садо).

3. Муайян кардани мақом ва функсияи фанни забони англисӣ дар самти ихтисосҳои гуманитарӣ ва вазифаҳои методии технологияҳои мултимедӣ.

4. Мушаххас кардани доираи маҳорати гуфтор ва малақаҳои забонӣ дар нутқи муҳассилини ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияҳои мултимедӣ.

5. Таҳияи низоми методии таълими забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ.

6. Имконияти ташкили муҳокимаи шабакавӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ; қобилияти анҷом додани лоиҳаҳои гурӯҳӣ ва инфиродӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; ташкили корҳои тадқиқотӣ; рушди малакаи фаъолияти мустақилонаи донишҷӯён.

7. Тағбиқи технологияи таълимии «омӯзиш дар ҳамкорӣ»; рушди фаъолмандии донишҷӯён; ташаккули малақаҳои касбӣ дар самти муваффақшавӣ ба илму дониш.

8. Ташаккули маҳорати гуфтор (дар асоси муоширати шифоҳӣ ва хаттӣ), салоҳияти иҷтимоию фарҳангӣ барои фароҳам овардани омӯзиши забони англисӣ ҳамчун воситаи муошират дар самти иҷтимоӣ ва соҳавию касбӣ.

9. Таҳияи алгоритми малақаҳои иртиботӣ дар донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ (технологияи блогҳо ва пневматикҳо) ва як зумра вазифаҳо ба рушди салоҳияти нутқ кардани донишҷӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ нигаронида шудаанд.

10. Баҳо додани самаранокии усулҳои таълими забони англисӣ ба до-нишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияи сайёру мулти-медӣ дар таълими таҷрибавӣ ва тавсифи натиҷаҳои микдорӣ ва сифатии он.

Саҳми шахсии унвонҷӯ аз ҷиҳати назариявӣ асоснок кардани ғояҳо ва мулоҳизаҳои асосии диссертатсия, коркарди амсилаи концептуалӣ буда, имкон фароҳам овардааст, то дар заминаи муносибати босалоҳият ба раванди таълим, равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ, таҳсилоти фосилавӣ, назария ва амалияи вориднамоии ТИК-и муосир, технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ, проблемаи методҳои омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ (самти «Таърих ва ҳуқуқ»), инчунин кори таҳқиқотӣ, тафсир ва санҷиши натиҷаҳои комёбгашта самарабахш пешниҳод ва омӯхта шавад.

Иштироки шахсии унвонҷӯ боз дар он аст, ки ӯ КМТ, силлабус ва нақшаи нави таълимиро оид ба курси “Забони англисӣ барои факултетҳои таърих ва ҳуқуқ” коркард ва ба ҷараёни таълим ворид намудааст. Муаллиф дар интихоби усул ва тарзҳои таълим бо мақсади педагогикунории кулли раванди омӯзиши касбӣ, амалигардонӣ ва роҳнамоии бевоситаи кори таҷрибавӣ-озмоишӣ, мустақилона ба анҷом расонидани рисолаи диссертатсионӣ ва асарҳои интишоршуда, аз ҷумла дастурҳои таълимӣ-методӣ ва мақолаҳо, фаёлона ширкат варзидааст.

Таъйиди диссертатсия ва иттилоот оид ба истифодаи натиҷаҳои он.

Натиҷаҳои таҳқиқот дар мавридҳои зерин хусни амал пайдо намуд:

-дар раванди коркарди курси “Таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ дар факултетҳои таърих ва ҳуқуқ”;

-дар конференсияҳои байналмиллалӣ ва ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ, семинарҳо доир ба масъалаҳои назария ва амалияи таълим ва тарбия;

-гузориш ва муҳокимаҳои мунтазам дар ҷаласаҳо ва семинарҳои илмӣ-методии кафедраи забонҳои хориҷии ДДК ба номи А.Рӯдакӣ;

-маърузаҳо дар конференсияҳои харсолаи илмӣ-амалии ҳайати профессорону омӯзгорони ДДК ба номи А.Рӯдакӣ;

-суханронӣ дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявии гуногун, ки доир ба назария ва методикаи таълими забонҳои хориҷӣ дар макотиби олии шаҳри Душанбе баргузор шуданд.

Интишори натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосӣ дар маводҳои Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Паёми ДМТ, маҷмӯаҳои маводҳои конфронсҳои инъикос ва аз санҷиши зарурӣ гузаштаву дар конфронсҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва тренингҳо муфассал ва васеъ баррасӣ шудаанд, дар 12 асару мақолаҳо инъикос ёфтаанд, аз ҷумла 6 адади он дар нашрияҳои тавсиякардаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати таҳсилот ва илми ФР ба таъб расидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ба гузориши масъалаи илмӣ ва мантиқи таҳқиқот мувофиқат менамояд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз муқаддима, ду боб, хулоса ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст. Мухтавои диссертатсия дар 170 саҳифаи чопи компютерӣ иншо гардидааст. Дар матн 22 ҷадвал, 1 диаграмма ва 3 расм мавҷуд аст. Рӯйхати адабиёт 210 номгӯйро фаро мегирад.

БОБИ I. АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР АСОСИ ТЕХНОЛОГИЯИ МУЛТИМЕДӢ

1.1. Хусусиятҳои дидактикӣ ва вазифаҳои методии технологияи мултимедӣ

Таълими забони англисӣ ҳамчун дилхоҳ забони хориҷии дигар хусусиятҳои хоси худро дорад. Тавре ки муҳаққиқи тоҷик Ф. Ҳасанов менигорад: “Омӯзиши забони англисӣ дар сурате самара мебахшад, ки агар дар раванди таълим ҳам аз методҳои анъанавии таълим ва ҳам аз тарзу услҳои нави таълим, ки мақсад дар ҳарду самт маҳз ба ташаккули тақмили салоҳиятҳои коммуникатсионии забони хориҷӣ равона карда мешаванд, ҳампоя истифода бурда мешавад» [171,с.242].

Ба баррасии хусусиятҳои дидактикӣ ва вазифаҳои методии технологияҳои сайёру мултимедӣ бахшида шудааст.

Ҳадафи фасли мазкур чунин аст: а) баррасии таъйиноти истилоҳи «таълими мултимедӣ» ва «таълими сайёр» бо мақсади коркарди мансуб ба муаллифи рисола дар таъйиноти мафҳум, ки махсусияти омӯзиши забони англисиро дар асоси технологияҳои мултимедӣ инъикос мекунад; б) баррасии амсилаҳои (моделҳои) татбиқи таҳсилоти сайёр бо мақсади муайян намудани варианти мувофиқу муносиби таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ; в) муайян намудани хусусиятҳои дидактикӣ ва вазифаҳои методии технологияҳои сайёру мултимедӣ.

Технологияҳои рақамии замонавӣ имкон бахшиданд то бозёфтҳои таҷҳизоти аудиовизуалӣ (матнҳо, овозҳо, тасвирҳои видеоӣ, графикӣ ва ғайра) ба даст оварда шуда, истифода аз компютер махсус таъкид ва татбиқ гардад. Медиа (мултимедияи англисӣ) - мазмун ва мундариҷаи шаклҳои гуногуни таълиму омӯзиши забони англисиро тавассути графика, аниматсияҳои компютерӣ, пайдарпаии видео ва амсоли он роҳандозӣ мекунад.

Масъалаҳои марбут ба таълими забони англисиро баррасӣ намуда, муҳаққиқи тоҷик Г. Салоҳиддинова чунин ибрази назар намудааст:

“Технологияи мултимедӣ тарзи пешниҳоди иттилоот дар компютер бо имконияти дар як вақт истифодабарии матн, графикҳо, овоз, видео, ва эффектҳои аниматсиониро фаро мегирад. Истифодаи чунин технология дар ҷараёни таълим барои васеъ намудани ҷаҳонбинии донишҷӯён, мустақилона фикр кардан, ва дар ниҳоят инкишофи шахсияти донишҷӯён мебошад” [130, с.136].

Технологияи мултимедӣ мазмун ва мундариҷаест, ки ҳамзамон бо шаклҳои гуногун интиқол дода мешавад: графика, аниматсияҳои компютерӣ, намоиши видеоӣ ва ғ. Масалан, як объект метавонад маълумоти матнӣ, аудиоӣ, графикӣ, видеоӣ ва инчунин роҳи усулҳои, ки бо он алоқаманд аст, дар бар гирад. Ин ҳама бо истифода аз маҷмӯи махсуси сахтафзор ва нармафзор ба даст меояд.

Истилоҳоти «мултимедиа» низ барои истифода бурдани воситаҳои ахбори омма истифода мешавад, ки имконияти нигоҳ доштани миқдори зиёди маълумотро фароҳам меорад ва дастрасии онҳоро ба таври одилона таъмин мекунад (аввалин воситаи чунин намуд дискҳо буданд). Дар ин ҳолат мафҳуми «мултимедиа» маънои онро дорад, ки компютер метавонад васоити ахбори оммаро истифода барад ва маълумотро ба истифодабаранда тавассути ҳамаи намудҳои имконпазир, ба монанди аудио, видео, аниматсия, тасвирҳо ва ғ. дастрас намояд [140, с.67]. Воситаи мултимедӣ метавонад ба таври қобили мулоҳиза ё ба таври дақиқ тасвири сатрӣ ва ғайри маъмулӣ дошта бошад.

Тарзи алтернативии лентай муаррифӣ метавонад филм бошад. Шахсе, ки ин чизро дидааст, ба ҳеҷ вачҳ наметавонад ба натиҷааш таъсир расонад. Тарзи ғайримутамакази пешниҳоди иттилоот ба шахс имкон медиҳад, ки дар баррасии иттилоот иштирок кунад ва аз роҳи нишон додани маълумоти мултимедиявӣ истифода барад. Қалби одамон дар ин раванд тавассути методи "интерактивӣ" ба роҳ монда мешавад. Ин тарзи ҳамкорӣ байни шахс ва компютер дар намуди бозиҳои компютерӣ қомилан ифода меёбад. Роҳи ғайри маъмул барои пешниҳоди маълумоти мултимедӣ "hypermedia" номида

мешавад [144, с.165].

Намоишҳои мултимедӣ метавонанд аз ҷониби шахсе, ки дар лоиҳа ё дигар таҷҳизоти маҳаллӣ нишон дода шудааст, гузаронида шавад. Интиқоли паҳшкунандаи телевизиони рақамӣ метавонад тариқи мустақим ("зинда") ё дар сабти пешакӣ сурат гирад. Намоиши телевизионӣ ё сабти видео метавонад дар шакли электронӣ ва бо интиқоли барқ доир гардад. Бояд қайд кард, ки фарогирии мултимедӣ метавонад бо компютери дастӣ сурат гирифта, шахс дар ҳама гуна бозӣ ширкат кунад ё бевосита аз Интернет тавассути истифодаи технологияҳои навин ҳаллу фасл намояд [157].

Бозиҳои мултимедӣ бозиҳоиест, ки дар он плейери муошират дар шакли виртуалӣ сохта шудааст. Вазъияти муҳити виртуалӣ ба плейер тавассути усулҳои гуногуни интиқол додани иттилоот (аудиоӣ, визуалӣ, расмӣ) интиқол дода мешавад. Дар айни замон, ҳамаи бозиҳо дар компютер бозиҳои мултимедӣ мебошанд. Бояд қайд кард, ки ин намуди бозиҳоро дар компютери дастӣ ё калон тавассути шабакаҳои маҳаллӣ ва ҷаҳонӣ бозӣ кардан мумкин аст.

Намунаҳои гуногуни маълумоти мултимедӣ барои содда кардани тасвири иттилоот аз ҷониби истеъмолкунандагон метавонанд истифода шаванд. Масалан, барои иттилоот на танҳо дар шакли матн, балки онро бо нишон додани иттилооти аудиоӣ ё клипи видеоӣ ба роҳ монд. Ҳамин тариқ, санъату маҳоратҳои муосир доир ба технологияи мултимедӣ метавонад ҳар рӯз дар шакли нав зухур кунад.

Намоиши лазерӣ – фаъолияти мултимедии "зинда" аст. Шаклҳои гуногуни пешниҳоди иттилоот имкон медиҳад, ки истеъмолкунандагон ба тариқи интерактивӣ дар иттилоот ҳамкорӣ кунанд. Мониторинги интернетӣ ба таври назаррас табдил меёбад, ки ба истеъмолкунанда дар бораи иттилоот бе маълумоти мушаххас кор мекунад. Масалан, барои видео дар вебсайтҳои видеоӣ, аз истифодабаранда маълумот оид ба таҳрир, рамзгузорӣ ва фишурдани иттилоот, дониши дастгоҳи серверҳои вебсайт талаб карда намешаванд. Як истифодабаранда танҳо як файли маҳаллиро интихоб

мекунад ва ҳазорҳо дигари стифодабарандагони вебсайтҳо бошанд имконияти тамошои видеои навро доранд. Сарчашмаҳои мултимедии Интернет -маҳаллест, ки дар он маълумоти асосӣ дар шакли мултимедӣ пешниҳод шудааст. Ин механизмҳои муосир мебошад, ки иҷрои вазифаҳои классикиро иваз намекунад, балки дараҷаи хидматҳо вахабарҳо барои меҳмонон тамаркуз ва васеъ карда мешавад.

Захираҳои интернетӣ ба инҳо дороянд: - метавонад намудҳои гуногуни иттилоотро дар бар гирад (натанҳо матн, балки инчунин аудио, графика, аниматсия, видео ва ғайра); - дараҷаи баланди возеҳ будани маводҳо; - дастгирии намудҳои гуногуни файл: матн, графика, аудио ва видео; - қобилияти истифода бурдани корҳои эҷодӣ дар соҳаҳои гуногуни санъат.

Манбаи ин намуди имконият онро дар бар мегирад, ки он аз ба зудӣ гузориш додан дар бораи рӯйдодҳо буда, имкон медиҳанд, ки дар бораи рӯйдодҳо, муассиса ё дастаи эҷодӣ, тавсияҳо бо худихо, нишон додани мақсадҳо ва маводҳо бо механизмҳои муосир барои пешниҳоди иттилоот ва пешбурди объекти пешниҳод шудаи интернет пешкаш карда мешаванд.

Мониторинги барномаҳо дар соҳаҳои мухталиф, аз ҷумла реклама, санъат, маориф, технология, тандурустӣ, математика, соҳибкорӣ, тадқиқотҳо ва барномаҳои фосилавӣ вақтро тақозо мекунанд.

Дар таълими мултимедӣ, барои ташкили курсҳои омӯзишии компютерӣ (номи машҳури CBTS) ва китобҳои дарсӣ, аз қабилӣ энциклопедияҳо ва маҷмӯаҳо (коллексияҳо) мавриди истифода қарор мегирад. CBTS имкон медиҳад, ки қорбар тавассути як силсила презентатсияҳо, матнҳои мавзӯӣ ва маслиҳатҳои алоқаманд бо форматҳои гуногуни иттилоотӣ гузаронад. Эҳтиёткорӣ – истилоҳи ғайри расмӣ аст, ки ба якҷоякунии таълиму тарбияи ҷисмонӣ, махсусан вақт хушиҳои мултимедӣ истифода мешавад [178, с.69]. Назарияи омӯзиш дар даҳсолаи охир бо сабаби пайдоиши технологияи мултимедӣ таҳияшудааст. Дар робита ба ин якҷанд самтҳои таҳқиқот пайдо шудаанд, масалан, назарияи қобилияти маърифатӣ, омӯзиши мултимедӣ ва ғайра.

Масъалаи конвергенсияи васоити ахбори омма (минбаъд: ВАО) низ яке аз омилҳои муҳим дар соҳаҳои маориф, махсусан дар соҳаи таҳсилоти олии ба шумор меравад. Технологияи алоҳида, ба монанди садо ва функсияҳои телефонӣ, пойгоҳи додаҳо (ва барномаҳои дастгирӣ), технологияҳои видеоӣ, ки ҳоло аксарияти захираҳо ва мубодила боҳамдигар ба таври қолабӣ эҷод мекунанд, самаранок, муфид дар муҳити технологияи мултимедиа муҳити таълими зуд тағйирёбанда ба ҳисоб меравад.

Таҳиягарони барнома метавонанд усулҳои мултимедиро дар симулятори компютерӣ барои ҳама чиз, аз ҷумла, лаҳзаҳои фароғатӣ, омӯзиши ҳарбӣ ва ғайра мавриди истифода қарор бидиҳанд. Мултимедиа барои интерфейси нармафзор одатан ҳамчун ҳамкорӣ бо мутахассисони равияҳои эҷодӣ ва таҳиякунандагони барномавӣ офарида шудааст.

Дар таҳқиқоти математикӣ ва илмӣ, мултимедиа асосан барои моделсозӣ ва симулятсия истифода мешавад. Масалан: як олим метавонад модели молекулавии моддаро ба назар гирифта, онро бо мақсади ба даст овардани дигар мавод истифода барад. Таҳқиқоти намунавӣ дар маҷаллаҳо, аз он ҷумла Маҷмӯаи (комплексӣ) Multimedia нашр мегардад.

Духтурон инчунин метавонанд тренингҳоро бо истифодаи оператори виртуалӣ ё симуляторҳои ҷисми инсон, ки аз бемории паҳншавии вирус ва бактерия ҳосил мешаваанд, ба инобат гиранд, ки ин паҳншавии бемориҳоро пешгирӣ мекунад.

Дар адабиёти ватанӣ ва хориҷӣ [15, с.49; 151, с.108; 210, с.18] метавон таъйинотҳои гуногуни мафҳумҳои «таълими сайёр» ва «мултимедиа»-ро дучор шуд. Зимнан ҳамаи онҳоро метавон ба ду гурӯҳ ҷудо намуд. Таъйинотҳои гурӯҳи якум тавачҷӯҳро фақат ба ҷанбаи технологияи васоити таълим равона кардаанд. Онҳо дар навбати аввал ба баъзе санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ҳамчунин ба маълумотномаҳои захираҳои рекламавӣ ва иттилоотӣ-маълумотномави иширкатҳои коркардкунандаи васоити сайёру мултимедӣ ва таъминоти барномавӣ алоқаманд мебошанд.

Таъйинотҳои гурӯҳи дувум тавачҷӯҳро ба ду ҷузъи таркибии мафҳум

нигаронидаанд: а) инъикоси вижагиҳои технологии васоити сайёру мултимедӣ, ки метавон барои ҳадафҳои таҳсилоти истифода кард; ва б) инъикоси вижагиҳои дидактикӣ ва имконоти методи дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ. Ин таъйинотҳо маъмулан тавассути муҳаққиқон дар соҳаи психология ва педагогика пешниҳод карда мешаванд [148]. Баъзе аз чунин таъйинотҳоро муфассалтар баррасӣ намуда, дарку фаҳми худро нисбати методикаи таълими забони англисӣ ироа хоҳем дошт.

Дар маводҳои ЮНЕСКО таълими сайёр ё мултимедӣ ҳамчун «роҳҳои муосири дастгирии раванди таълиму таҳсилот тавассути технологияҳои сайёр, аз қабилҳои компютерҳои портативӣ, плеерҳои MP3, смартфонҳо ва телефонҳои мобилӣ фаҳмида мешавад» [UNESCO, 2012]. Дар таъйиноти мазкур фақат ба васоити техникӣ бидуни мушаххасияти шароитҳои педагогии татбиқи навъи мазкури технологияҳо таъкид карда мешавад. Муҳаққиқон И.Н. Голитсина ва Н.Л. Половникова [43, с.242] дар таълифоти худ якбора якҷанд таъйиноти мафҳуми «таълими сайёр»-ро пешниҳод кардаанд: 1) «Таълими сайёр - ин интиқоли донишҳо ба дастгоҳҳои сайёр (телефон ва ё компютери қисагӣ (чайбӣ) бо истифодаи технологияҳои WAP ва ё GPRS (яъне имкони ворид гаштан ба шабакаи Интернет) мебошад ва 2) «Таълими сайёр - ин гуногуннавъии таълими фосилавӣ аст, ки бо мақсади татбиқи он донишҳо ба дастгоҳҳои шахсӣ (персоналӣ)-и таълим (ноутбук, компютери қисагӣ (чайбӣ) ва ё телефони мобилӣ аст» [43, с.205]. Муҳаққиқ В.А. Куклев, аз ГОСТ-и 52653-2006 иқтисбос оварда, чунин таъйиноти таълими сайёрро меорад: «Таълими электронӣ бо ёрии дастгоҳҳои сайёр, ки бо мавқеияти ҷойгиршавӣ ва ё тағйирёбии муҳассил маҳдуд намегардад» [74, с.61]. Дар таҳқиқоти худ муҳаққиқ Д.В. Погуляев таълими сайёрро ба сифати «шаклҳои ташкилу созмондеҳии раванди таълим, ки дар истифодаи дастгоҳҳои компютери сайёр ва алоқа бидуни сим» [101, с.80] эътироф мекунад.

Гуруҳи якуми таъйинотҳо фақат ҷанбаи технологии имконоти дастгоҳҳои сайёрро инъикос мекунад: аз ҳамдигар тавассути номбарии

дастгоҳҳои алоқаи сайёр фарқ мекунад, ки дар асоси онҳо метавон раванди таълимиро татбиқ кард ва ғайра, ки ҷанбаҳои педагогиро шомил нестанд. Ҳамзамон ин таъйинотҳо бо ду ҷанбаю хосияти калидии худ мутаххиду алоқаманданд: а) таълими сайёру мултимедӣ - ин таълим дар асоси дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ (портативӣ) мебошад; б) таълими сайёру мултимедӣ баромадан ва воридшавӣ ба интернетро пешбинӣ мекунад. Маҳз ин ду омилҳои технологӣ тафовути асосии байни таълими сайёру мултимедӣ ва дигар навъҳои таълими фосолавиро муайян мекунад, ки дар кишварҳои гуногун ба тариқи густарда мавриди истифода қарор мегиранд.

Гуруҳи дуҷуми шарҳҳои истилоҳи «омӯзиши мобилӣ», албатта, ба ҷанбаи технологии консепсия нигаронида шудааст. Дар ин ҷо ба ҷанбаҳои педагогии раванди омӯзиш арзиши муҳим дода мешавад. Аз ҷумла, В.А. Куклев таълиму таҳсили мобилиро ҳамчун «омӯзиши электронӣ тавассути дастгоҳҳои мобилӣ, ки аз вақт ва ҷои мустақим истифода бурдан вобаста аст ва бо истифодаи нармафзори махсуси педагогӣ дар асоси усулҳои гуногун ва модули татбиқ мегарда», арзёбӣ мекунад [76, с.63]. Дар таълифоти худ муҳаққиқ С.В. Титова омӯзиши мобилиро ҳамчун «интиқол додан ва гирифтани маълумотҳои таълимӣ бо истифодаи WAP ё GPRS технологияҳо ба ҳама гуна дастгоҳҳои мобилӣ, аз ҷумла, воридшавӣ ба Интернет, маводҳо, ҷавобҳо дар форумҳо ва ғайра эътироф мекунад» [158, с.10]. Инчунин, ба сифати таҳлили педагогии раванди омӯзиш ба тавсифи муаллифони хориҷӣ ва таҳиягарони нармафзор низ аҳамият дода шудааст. Омӯзиши мобилӣ ба фаъолиятҳои вобаста аз истифодаи васоити компютерӣ ва дастгоҳӣ, ки ба донишҷӯён барои омӯзиши матн зимни таълим, истихроҷ ва эҷоди иттилоот кӯмак мерасонанд, мавриди таҳлил қарор гирифтааст [208].

Омӯзиши мобилӣ «фаъолиятест, ки мунтазам тавассути дастгоҳҳои сайёри компютерӣ ва дигар дастгоҳҳо анҷом дода мешавад ва он ба донишҷӯён бо роҳи муошират, қабул ва таблиғи иттилоот» дастрас мегардад [200]. Омӯзиши мобилӣ «истифодаи дастгоҳҳои муътадили сайёр ва технологияи бесим, технологияи доимоамалкунанда барои сохтан, дастгирӣ,

беҳбудӣ ва васеъ кардани равандҳои омӯзиш мебошад» [206].

Таҳлили шарҳҳои дар боло овардашуда нишон медиҳанд, ки бисёр муаллифон дар таълифоти худ ба ҷанбаҳои гуногуни педагогии консепсияи «омӯзиши мобилӣ» таваҷҷӯҳ зоҳир карданд. Агар муҳаққиқон С.В. Титова, С. Векслер ва дигарон ба дастгоҳҳои сайёр ҳамчун васоити омӯзишӣ диққат дода бошанд, ки дар он имкониятҳои методикаи таълимро ташкил кардан мумкин аст (истифодаи ТИК барои дастрасӣ ба маълумот ва коркарди иттилоот), пас В.А. Куклев таваҷҷӯҳи зарурӣ ба харҷ дод, ки равишҳо, усулҳо ва мазмуни омӯзишро тағйир диҳад [77, с.122].

Чунин як ақидаи монанд дар қорҳои баъзе муҳаққиқон низ пайдо мегардад. Махсусан, Л.Н. Чуксина мегӯяд, ки ҳангоми истифодаи дастгоҳҳои сайёр дар раванди омӯзиш, усулҳои истифодашаванда низ бояд тағйир ёбанд [178,с.79]. Дар ҳақиқат, омӯзиш дар асоси технологияи ғайримуқаррарӣ намунаи ғайримуқаррарии пешниҳоди иттилоотро талаб мекунад. Биноан, муносибу мувофиқ шакли модули интиқоли мавод мебошад.

Дар таъйиноти ташкилоти «E-Learning Guild» ба самти самарабахши раванди омӯзиш таъкид карда мешавад, ки дар он хусус С.В. Титова доир ба иқтидори иттилоотӣ ва иқтибосии технологияҳои сайёр мулоҳиза рондааст [161, с.12]. Илова бар ин, дар таърифи С.В. Титова инчунин яке аз имкониятҳои муҳими технологияи мобилӣ - татбиқи он дар асоси назорати сатҳи маҳорат ва малакаҳо таъкид мегардад. Ин ба иқтидори назариявии омӯзиши сайёр, ки ба таври ҷиддӣ бо соҳаҳои асосии иттилоотии маориф, аз ҷумла таълими забонҳои хориҷӣ ба ҳам пайваस्त аст [161, с.123].

Таҳлили таърифҳо нишон медиҳанд, ки омӯзиши сайёр мафҳуми бисёрҷониба аст. Олимону муҳаққиқон вобаста ба ҳадафҳо дар тавсифоти худ ба ҷанбаҳои гуногуни омӯзиши сайёр на танҳо диққати ҷиддӣ медиҳанд, балки ҳамдигарро пурра мекунанд. Бояд қайд кард, ки ҳангоми таҳлили адабиёт доир ба методикаи омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар асоси технологияи сайёр, сарфи назар аз мавҷудияти миқдори зиёди таълифот [22; 42; 45 ва ғ.], ягон тавсифе доир ба омӯзиши сайёр вучуд надорад, ки хусусиятҳои

забонҳои хориҷиро ҳамчун мавзӯ ё инъикоси он мақсадҳои омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар шароити мушаххас инъикос кунад.

Аз ҷумла, Т.Л. Герасименко дар рисолаи «Имконот ва дурнамои истифодаи m-learning (таълими сайёр) мавқеи педагогии умумии "омӯзиши сайёр"-ро" ҳамчун "омӯзиши шабакавии электронӣ, ки дар ҳама ҳолатҳо руҳ медиҳад, маҳали ҷойгиршавӣ бо дастгоҳҳои сайёр дар асоси технологияи WAP ва ё GPRS технологияҳо» изҳори фикр намудааст [42, с. 62]. Муҳаққиқ В.А. Бекмансурова дар таҳқиқоте, ки омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар заминаи педагогии таълими сайёр ба даст руҳ медиҳад, ҳамчунин ба таври умумӣ шарҳ медиҳад: "Таҳсилоти сайёр фаъолиятест, ки тавассути таҷҳизоти сайёри маҷмӯӣ ва технологияҳои муосир, ки ба донишҷӯён тавассути паҳн кардани иттилоот, қабул ва таблиғи иттилоот бештар самараноктар аст, мебошад» [22, с.11]. Ҳамин тавсиф дар таълифоти илмии муҳаққиқ Е.В. Ливская низ ба назар мерасад [82]. Дар ин маврид тавсия дода мешавад, ки тавсифи умумии истилоҳи «омӯзиши сайёр» дар робита бо методологияи омӯзиши забонҳои хориҷӣ, ки хусусияти забонҳои хориҷӣ ҳамчун мавзӯро инъикос медиҳад, тавсия дода мешавад.

Истилоҳи дигари асосӣ ибораи "таҳсилоти фосилавӣ" аст. Муайян кардани ин намуди таълим, ки дар он муносибати муаллимон бо донишҷӯён ва донишҷӯён дар байни худ дар масофа гузаронида мешавад ва дар он ҳамаи ҷузъҳои дар ҷараёни раванди таълим (ҳадафҳо, муҳтаво, усулҳо, шаклҳои ташкилӣ, воситаҳои таълимӣ) инъикос ёфтааст. Вобаста аз усулҳои татбиқи фосилаи дур, он метавонад ба шаклҳо тақсим карда шавад: а) модели корреспонтӣ барои иҷрои таълими фосилавӣ дар асоси истифодаи маводҳои ҷопӣ дар қоғаз; б) модели мултимедие, ки дар асоси омӯзиши маводи ҷопӣ, мултимедӣ, видео, аудио, барномаҳои компютери маҳаллӣ сохта шудааст; в) таълими телевизионӣ, ки дар асоси муоширати байни муаллим ва донишҷӯён бо истифода аз системаҳои телевизионӣ (теленизомҳо) алоқаманд аст. Ин модел навъи алоқии зайлро дар бар мегирад: телекоммуникатсионӣ, конфронси видеоӣ, алоқии графикӣ, телевизион; г) омӯзиши интернетӣ аз

тарики воситаҳои гуногун: муошират ва муаррифии мундариҷаи таълимӣ, ки аз ҷониби шабака пешниҳод шудааст. Модели дастрасӣ ба захираҳои интернет, мултимедияи интерактивӣ мебошад; д) модели интеллектуалии омӯзиш, аз ҷумла мултимедияи интерактивӣ, дастрасӣ ба захираҳои интернет, муоширати компютерӣ байни ҳамаи иштирокчиёни раванди таълим.

Маълум аст, ки омӯзиши сайёру мултимедӣ охирин шакли омӯзиши фосилавӣ мебошад.

Амсилаҳои (моделҳои) омӯзиши сайёру мултимедӣ. Бояд қайд кард, ки дар солҳои охир, муаллифон хусусиятҳои асосии дастгоҳҳои сайёр (мобилӣ)-ро, ки дар маҷмӯъ хусусиятҳо зеринро дарбар мегиранд, дастрасӣ, осонӣ ва хусусигардонӣ, мавриди баррасӣ қарор додаанд [101, с.83; 158, с.11].

Дар ҷадвали 1 тавсифҳои асосии дастгоҳҳои сайёр ва вазифаҳои методии онҳо дар таълими забонҳои хориҷӣ нишон дода шудаанд.

Ҷадвали 1.

Тавсифи дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ ва вазифаҳои методии онҳо дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ.

Тавсифи дастгоҳҳо	Тавсиф	Вазифаҳои методии дастгоҳҳои сайёр дар таълими забонҳои хориҷӣ
Ҳамаҷой	Тавассути дастгоҳҳои сайёр ва технологияҳо иштирокчиён дар ҳар замон ва дар ҳар макон метавонанд бо иштирокчиёни муоширати шабакавӣ алоқа кунанд, ҳамчунин аз дилхоҳ макон ба захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ, таҳсилотӣ ва дигар захираҳои алоқа истифода намоянд.	Дастгоҳҳои сайёр метавонанд ҳам дар синфхона ва ҳам берун аз он ба сифати васоити ёвар бо мақсади рушди малакаҳои нутқӣ, ташаккули малакаҳои забонии нутқи мухассилин бо салоҳиятҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангӣ истифода гарданд

Дастрасӣ	Дастгоҳҳои сайёр дастрасии муҳасилинро ба захираҳои шахсӣ ва таълимӣ таъмин мекунад.	Муҳасилин метавонанд дар вақти аудиорӣ ва ғайриаудиторӣ аз аккаунтҳои шахсӣ дар сервисҳои ҷамъиятӣ (почтаи электронӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ) истифода кунанд, ҳамчунин ба захираҳои иттилоотӣ-маълумотномавӣ ва таҳсилоти маҳаллӣ ва ё захираҳои шабакавӣ бо мақсади ташаккули ҷанбаҳои салоҳияти муоширати дигарзабонӣ зимни иҷроиши вазифаю супоришҳои навҳои гуногун дастрасӣ дошта бошанд.
Муносибию мувофиқӣ	Дастгоҳҳои сайёр ҳама вақт зери даст ҳастанд. Дар онҳо маълумотҳои шахсӣ ҳифз мешаванд.	Муҳасилин метавонанд дастгоҳҳои сайерро дар вақти аудиторӣ ва ғайриаудиторӣ истифода кунанд.
Шахсигардонӣ	Инфироидигардони раванди таълим	Технологияҳои сайёр метавонанд васоити «компенсаторӣ» барои рафъи монеаю мушкилоти луғавӣ, сарфунаҳвӣ, иттилоотӣ гарданд, ки зимни таълиму омӯзиш дучор мешаванд.

Таҳлили хусусиятҳои дар боло зикршудаи таҷҳизоти омӯзиши сайёр ва вазифаҳои методи дастгоҳҳои сайёр дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ нишон медиҳанд, ки технологияи сайёр метавонад се усулҳои омӯзиширо амалӣ намояд: а) дастгирии раванди омӯзиши анъанавӣ, б) омӯзиши маҷмӯи сайёрӣ, в) амсилаи (моделҳои) омӯзиши омехта.

Ҳар як модели омӯзиши сайерро мавриди баррасӣ қарор медиҳем.

Моделҳои 1. Дастгирии раванди омӯзиши анъанавии таълимӣ. Дар дохили модули аввалин донишҷӯён дар давраи машғулиятҳои берунисинфӣ метавонанд истифодаи захираҳои Интернет, инчунин захираҳои шабакавӣ, оид ба сервери ташкилот, бо мақсади минбаъд тарроҳии забони англисӣ истифода кунанд. Ба ин захираҳо дохил мешаванд: иттилоот ва захираҳои

маълумотӣ (луғатҳо, энциклопедияҳо, маводи маҷозӣ (виртуалӣ), сайри осорхонаҳо, галереяҳо ва ғ.), захираҳои интернетӣ (трэжа хантҳо, веб-квестҳо) санҷишҳои шабакавӣ барои идоракунии малакаҳои забонӣ ё рушди малакаҳои суҳанварӣ. Ба иборати дигар, дар доираи модели ҳамгироии технологияҳои сайёр ба раванди таълимӣ, ТИК-ҳои замонавии омӯзиши анъанавии забонҳои муҳассилинро ғани мегардонад.

Модели 2. Омӯзиши сайёру мултимедии пурра. Хусусияти фарқкунандаи ин намуди таълим аз он иборат аст, ки он танҳо дар асоси технологияи сайёр гузаронида мешавад. Донишҷӯён супоришхоро ба анҷом мерасонанд, бо муаллим тавассути почтаи электронӣ сӯҳбат мекунанд, дар мувоҳисаи онлайн иштирок мекунанд. Тамосҳои шахсӣ бо муаллим ё байни донишҷӯён дар ҷаҳорҷӯбаи ин модел таъмин карда мешаванд. Донишҷӯён дар муҳити таълимӣ санҷати виртуалӣ таҳсил мекунанд. Платформа барои амалисозии модели омӯзиши сайёри пурра ба мизочон бояд ба донишҷӯён бо дастрасии вақолатдор ба бахши дахлдори муҳити таълимӣ (ба таркиби махсуси таълимӣ ё маҷмӯи фанҳои дар як давраи муайян таҳқиқшуда), захираҳои омӯзишӣ дар шакли маводи таълимӣ ва иҷрои вазифаҳои амалӣ ва лабораторӣ ҳамчун як таркиби муаррифии мавод ба назар гирифта шудааст), платформа барои мувоҳисаи шабакавӣ оид ба масъалаҳои омӯзиш (блог ё форум), санҷишҳои шабакавӣ барои пешгӯӣ ва назорати ниҳоии малакаҳо ташаққул меёбад. Пайвандҳо ба захираҳои иловагӣ дар бораи интернет ва ё маводи курси иловагӣ таҳия мешавад.

Модели 3. Модели омӯзиши омехта. Ин модел аз тариқи анъанавии раванди таълимӣ тавсиф меёбад. Фарқ аз аввалин модели тренингӣ ин аст, ки донишҷӯён як қисми барномаи таълимиро бо истифода аз шаклҳои анъанавии таҳсилот (пурра ё қисман) ва қисми дигарро тавассути технологияҳои сайёр аз худ мекунанд.

Албатта, ҳамаи ин се модели омӯзиши сайёр метавонанд вобаста ба шароитҳои мушаххаси омӯзиш муваффақона амалӣ карда шаванд, талабот ба муҳассилин, инчунин имконият барои донишомӯзон ва мактабу муассисаҳо

мухайё мегардад. Дар солҳои охир, шумораи кофии таҳқиқоти диссертатсионӣ ва монографӣ дар бораи истифодаи технологияҳои нави иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ва тренингоҳо барои донишҷӯёни риштаҳои забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва таҳсилоти олии касбии ҷанбаи забонӣ ва ғайри забони дошта афзоиш ёфтааст [148; 155]. Махсусан, масъалаҳои зерин ҳал карда шудаанд: масъалаҳои методологӣ иттилоотии забони англисӣ, истифодаи захираҳои онлайнӣ таълим дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ, истифодаи технологияҳои Web 1.0 (почтаи электронӣ, вебсайт) дар ташаккули иҷтимоӣ фарҳангӣ ва салоҳиятҳои фарҳангӣ [13, с.88], технологияҳои Web 2.0 (блог-технология, вики-технология, зеркастҳо) дар рушди малакаҳои суҳанварӣ ва ташаккули иҷтимоӣ фарҳангии донишҷӯён [87, с.13] навъҳои гуногуни лингвистикӣ дар ташаккули малакаҳои луғавӣ ва сарфунаҳвии донишҷӯён [68, с.124].

Дар таҳқиқоти диссертатсионии худ муҳаққиқ Д.А.Ежиков имконпазирии таълиму омӯзиши забонҳои хориҷиро дар асоси технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ собит карда, ҳангоми вусъат додани муоширати байни донишҷӯён ва омӯзгорон бо роҳи алоқаи видео ва ташаккули ҷанбаҳои забонӣ ва рушди намудҳои фаъолиятро тавассути блог-технология, вики-технология, зеркастҳо тасдиқ кардааст [82, с.17].

Ба ҳамин таҳриқ, натиҷаҳои омӯзиши корҳои таҳқиқотӣ оид ба рушди усулҳои омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар асоси ТИК-и муосир нишон медиҳанд, ки ҳамаи се модули омӯзиши сайёр дар таълими забонҳои хориҷӣ мавриди истифода қарор ёфта метавонад.

Мисли ҳар як васоити омӯзишӣ, технологияи сайёру мултимедӣ баъзе хусусиятҳои ғайримаъмулӣ ва функцияҳои методиро дорост, ки аз онҳо дар раванди омӯзиши забон ва фарҳанги хориҷӣ истифода бурдан мумкин аст. Ба андешаи муҳаққиқ П.В.Сисоев, ҷанбаҳои табиӣ технологияҳои сайёру мултимедӣ бояд «бо хусусиятҳои асосӣ ва технологияҳои иттилоотӣ аз дигар намудҳои технология фарқ кунанд» [149, с.13]. Функцияҳои додашуда бояд ҳамчун зуҳури берунии технологияҳои сайёру мултимедӣ фаҳмида шаванд.

Якумин технологияи маъмултарин - почтаи электронӣ мебошад. Хусусиятҳои ғайрифаъоли почтаи электронӣ метавонад ба як ё якчанд истифодабарандагон интиқол додани матн ва дигар маълумот (ҳамчун замима) иттилоотро, қобилияти нигоҳ доштани иттилооти дастрасшуда (матн, графика, аудио, видео)-ро дар диски сахт тақозо мекунад. Дар асоси ин хусусиятҳои дидактикӣ, лоиҳаи телекоммуникатсионӣ дар мубодилаи иттилоот байни иштирокчиён имконпазир аст. Имкониятҳои почтаи электронӣ дар таҳқиқоти диссертатсионии муҳаққиқон Г. Апалков [13] ва Н.А. Сушкова [147] мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Дар натиҷа, муаллифон методҳои амалисозии лоиҳаҳои телекоммуникатсиониро, ки барои рушди малакаҳои тарҷумаи муҳассилин ва ташаккули малакаҳои иҷтимоию фарҳангии онҳо таҳия кардаанд, қорқард намудаанд.

Дар айни замон, тақрибан ҳамаи провайдерҳои умумӣ хизматрасониҳои почтаи электронӣ, аз ҷумла ҳисобҳои почтаи электронӣ, версияи сайёри барномаҳо (*gmail.com, mail.yandex.ru, www.hotmail.com, mail.yahoo.com* ва ғ.) таҳия кардаанд. Ин барномаҳо ба истифодабарандагон имкон медиҳанд, ки паёмҳои электрониро аз компютери доимӣ гиранд ё аз компютерҳои сайёру планшетӣ барои қор гиранд.

Технологияи дуҷом, ки хеле васеъ густариш ёфтааст, блог-технология мебошад. Блог-технология саҳифаи шахсии як қорбар дар Интернет дар шакли рӯзнома ё маҷалла мебошад. Дар таълифоти методии солҳои охир адабиёти фаровоне оварда шудааст, ки истифодаи блог-технологияҳоро дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ тавсиф ва баррасӣ мекунад. Дар қори худ муҳаққиқ П.В. Сисоев хусусиятҳои дидактикии блог-технологияро ҷунин муайян мекунад: - "оммавият (дастраснокӣ) (блогҳо ба ҳамаи иштирокчиёни лоиҳа, ки дар масофаи дур қойгиранд, дастрас мебошад); -хаттият (тағйирот ва иловаҳо бо тартиби хронологӣ дар поён аз тарафи дигар қойгиранд); - муаллифӣ ва модератсия (мӯътадилнокӣ) (муаллифони ягона дар блогҳо мавҷуданд, мӯхтавои блог бо муаллифи он алоқаманд мебошад); -сайёру мултимедӣ будан (имконияти истифодаи матнҳои шаклҳои гуногун барои

тахияи мӯхтавои блог: матн, графика, аксу тасвир (фото) видео, аудио)" [152, с.115].

Функсияҳои додасудаи блог-технология чунинанд: а) чойгиркунии матн ва графика, маводҳои аудиоӣ ва видеоӣ; б) қобилияти баррасии маълумот дар бораи дастаҳо (пакетҳо); в) рушди малакаҳои худкомавӣ; г) рушди фаъолияти донишҷӯён; д) рушди малакаҳои омӯзишӣ дар ҳамкорӣ.

Таҳқиқотҳои муҳаққиқон П.В. Сисоев [149], М.Н. Евстигнеев [52], Т.Ю. Павелева [96], И.К. Забродина [54] ва О.В. Боршева [38] нишон медиҳанд, ки малакаҳои хаттии муҳассилин ва малакаҳои иҷтимоӣ метавонанд дар асоси блог-технология таҳия карда шаванд. Бо ёрии браузерҳои компютерҳои сайёр ва ғайрисайёр донишҷӯён метавонанд хизматрасониҳои зеринро ба қайд гиранд ва истифода баранд: - хизматрасониҳои блогҳо «Блоггер»: www.blogger.com; - хизматрасониҳои блогҳо «Блогспот»: www.blogspot.com; - хизматрасониҳои блогҳо «Маҷаллаи зинда»: www.lifejournal.com; - хизматрасониҳои блогҳо Тумблр: www.tumblr.com.

Технологияи сеюм вики-технология мебошад. Вики-технология - ин яке аз технологияҳои муосири интернетӣ аст, ки имкон медиҳад як шахс ё гурӯҳи одамон дар масофаи номаълум аз ҳар як қорре, ки барои эҷоди як навъ (мултимедиа) таъйин гаштаанд, истифода кунанд. Муҳаққиқ П.В. Сисоев хусусиятҳои дидактикии вики-технологияро чунин муайян мекунад: - оммавият - вики-ҳуҷҷат барои ҳамаи иштирокчиёни лоиҳаи Интернет, ки дар масофаи дур чойгиранд; -ғайрихаттият - тағйироту иловаҳо ба ҳуҷҷати бевосита ворид карда мешаванд, аз мавқеи хронологӣ зери якдигар чойгир карда намешаванд (мисли блог ва ё веб-форум), ҳар як иштирокчии лоиҳа метавонад ба нусхаи пештараи ҳуҷҷатгузориҳо тағйирот ворид кунад; - қобилияти дастрасӣ ба таърихи офариниши ҳуҷҷатҳо (ҳама нусхаҳои ҳуҷҷат ва ҳама тағйиротҳо дар сервер сабт мешавад, агар зарур бошад, ҳар як иштирокчии лоиҳа метавонад ба нусхаи қаблӣи ҳуҷҷат, ҳамчунин пайванде, ки иштирокчиёни лоиҳа ва хангоми тағйири ҳуҷҷат тағйирот ворид мекунад) бармегардад; -имконпазирии истифодаи маводҳо аз шаклҳои

гуногун - матн, графика, фото, видео, аудио, сохтори гиперматнӣ (қобилияти эҷоди гиперматнии дохилӣ ва берунӣ) хангоми эҷоди вики-хуччат [152, с.141].

Функсияҳои вики-технология инҳоянд: а) ҷойгиркунии матн ва графика, маводи аудио ва видео; б) қобилияти донишҷӯён барои коркарди мундариҷаи якум; в) рушди донишҳои муҳассилин; г) рушди малақаҳои омӯзишӣ дар ҳамкорӣ.

Технологияи чоруми таълими сайёру мултимедӣ зеркастҳо мебошанд, ки метавон дар таълими забони англисӣ аз онҳо истифода намуд. Зеркаст ба тариқи умумӣ сабтҳои аудиоӣ ва видеоиро меноманд, ки барои шумидан ва ё дидан дар шабакаи интернет истифода мешавад ва ҳар як инсон метавонад аз он баҳравар гардад. Хизматрасонии сайёри зеркастҳо яке аз хизматрасониҳои мебошад, ки дар заминаи он метавон маълумот дарёфт намуд, зеркастҳои ҷойгиршударо дидану баррасӣ намуд, ҳамчунин зеркасти шахсии худро сабт ва ҷойгир намуд. Дар шабакаи интернет теъдоди фаровони хизматрасониҳои талимӣ ва ғайритаълимӣ (аутентӣ)-и зеркастҳо мавҷуданд, ки метавон барои рушди малақаҳои истеъмоӣ муҳассилин истифода кард. Ҳамчунин хизматрасониҳои мавҷуданд, ки онҳо имкон медиҳанд зеркастҳои истифодабарандагон ҷойгир карда шаванд, ҳамчунин муҳокимаи шабакавии зеркастҳо дар микроблогҳо ва ё дар форум ташкил карда шаванд.

Ҳамин тариқ, метавон натиҷагирӣ намуд, ки дар асоси хизматрасонии зеркастҳо рушди малақаҳои суҳбату муколама ва истиъмоӣ имконпазир аст, ҳамчунин метавон салоҳиятнокии иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилин ва донишҷӯёнро муваффақ шуд. Дар шакли таълими сайёру мобилии забони англисӣ чунин хизматрасониҳои зеркасти мавриди истифода қарор гирифта метавонанд: -хизматрасонии «Подоматик»: www.podomatic.com; -хизматрасонии зеркастии ББС: www.bbc.co.uk/podcasts; -хизматрасонии зеркастӣ барои омӯзиши забони англисӣ www.podcastenglish.com; -хизматрасонии зеркастӣ бо мусоҳибаҳои кӯтоҳ оид ба мавзӯҳо бо забони англисӣ: www.englishconversations.org; -хизматрасонии зеркастии Yahoo:

podcasts.yahoo.com; -зеркастҳо бо забони англисӣ www.eslpod.com; -зеркастҳо бо забони англисӣ дар мавзӯҳои корпоратсияи «Садои Амрико» www.voanews.com/english/podcasts. Cfm; -хизматрасонири зеркастӣ бо забони англисӣ оид ба мавзӯҳо www.podictionary.com.

Технологияи панҷуми сайёру мултимедӣ, ки дар таҳқиқоти мазкур мавриди баррасӣ қарор мегирад, веб-форум мебошад. Таҳти мафҳуми веб-форум бахши сомонае фаҳмида мешавад, ки барои ташкили муҳокимаи шабакавии дилхоҳ масъала коркард гаштааст. Новобаста ба густариши кофӣ веб-форум дар адабиёти илмӣ таълифот оид ба истифодаи он зимни омӯзиши забони англисӣ кофӣ намебошад. Ба хосиятҳои дидактикии веб-форум метавон инҳоро мансуб донист: а) оммавият; б) хаттият; в) имкони ҷойгирнамоии шарҳи баҳраварон; г) муаллифии ягонаи баҳраварон.

Ба вазифаҳои дидактикии веб-форум инҳо мансубанд: -имкони ташкили муҳокимаи шабакавии масъалаҳо; -рушди малакаҳои мустақилона пеш бурдани фаъолияти таълимӣ; -рушди фаъолияти маърифатию зеҳнии омӯзандагон; -рушди малакаҳои омӯзиш дар ҳамкорӣ; Дар заминаи хосиятҳои мазкури дидактикӣ; ташкили муҳокимаи шабакавии масъалаҳои омӯхташаванда.

Дар таҳқиқоти худ муҳаққиқ А.К. Черкасов методикаи рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии донишҷӯёно дар заминаи веб-форум коркард намудааст. Таҳлили таҳқиқоти мазкур ва дигар корҳои илмӣ имкон медиҳад ҳулосабардорӣ намуд, ки дар асоси веб-форум метавон малакаҳои нутқи хатӣ ва хонишно рушд дода, ҳамчунин ҷузъҳои салоҳияти иҷтимоӣ-фарҳангиро ташаккул дод [177, с.121].

Веб-форумро метавон дар чунин сомонаҳо сохт: joomla-master.org/forum.html; www.forum2x2.ru; www.lifeforums.ru.

Технологияи шашуми сайёру мултмедӣ - васоити видеоинтернет-коммуникатсияи синхронӣ мебошад, ки ба ақидаи муҳқиқ Д.А. Ежиков, бояд ба «технологияҳои мансуб донист, ки имкони муошират дар вақту замони воқеиро дар заминаи барномаҳои итернетӣ фароҳам меоранд, алоқани

видеой ва аудиоиро таъмин мекунанд» [53, с.16]. Ин воситаҳо бо хосиятҳои фарқкунандаи худ тафовут доранд, ки ба онҳо мансубанд: -имкони ташкили видеоалоқа байни истифодабарандогони хизматрасонӣ (сервер) дар вақту замони воқеӣ; -имкони гузоштани видео- ва аудиохабарҳо дар речаи онлайн ва оффлайн; -имкони сабти гуфтугуҳои аудиоӣ ва видеоӣ, ки баъдан онҳоро метавон ба дигар истифодабарандагон фиристод; -имкони фиристодани хабар дар чат дар речаи вақту замони воқеӣ (то 6 нафар ҳамзамон) ва оффлайн; -имкони интиқолу паҳш намудан аз мизи корӣ» [53, с.8].

Чуноне аз таҳқиқоти муҳаққиқ Д.А. Ежиков маълум мегардад, технологияҳои сайёру мултимедии мазкур имкони рушди малакаҳои нутқӣ (хониш, имло, гуфтор, истимом)-ро фароҳам оварда, ҳамчунин барои рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангӣ мусоидат мекунанд [53, с.12]. Муҳаққиқ имкони методи васоити синхронии видео-интернет-коммуникатсияро дар рушди тамоми ҷузъҳои салоҳияти муоширати ғайрзабона дар шароити телетаълим (таълими телевизионӣ) ҳамчун шакли таълими фосолавӣ собит намудааст. Биноан сирф аз мавқеи технологӣ технологияи мазкурро метавон зимни татбиқи модели (амсилаи) таълими пурраҳаҷми сайёру мултимедӣ истифода намуд. Замимаи густаришҷфтае, ки ҳамчунин шакли сайёр ҳам дорад ва дар асоси он метавон забонҳои хориҷӣ дар речаи видеоӣ таълим дода шавад, Skype: www.skype.com. мебошад.

Технологияи ҳафтуми сайёру мултимедӣ луғату фарҳангҳои сайёри электронӣ мебошанд. Онҳо бо дастраснокӣ, бисёрзабонӣ (монолингвӣ ва билингвӣ) фарқ мекунанд, имкони худуди маҳдуди ҷустуҷӯӣ доранд (маҳдудият аз рӯи соҳаи фаъолият, масалан, тиб, соҳаи техникӣ, иқтисод, ҳуқуқшиносӣ). Дар асоси заминаи луғату фарҳангҳои электронӣ метавон корҳои ҷустуҷӯӣ-тадқиқотии муҳассилинро зимни хониш ба роҳ монда, фаъолияти зехнии онҳоро рушд дод ва таълимиро дар ҳамкорӣ ба роҳ монд; Луғату фарҳангҳои элктронӣ барои ташаккули малакаҳои луғавии нутқи муҳассилин ва ташаккули салоҳияти тарҷумонии онҳо мусоидат мекунад.

Аксари луғату фарҳангҳои машҳури шабакавӣ ва тарҷумонҳо версияҳои

сайёр (мобилӣ) доранд: -луғати сайёри вебстерӣ: www.merriam-webster.com; -луғати сайёри вебстерӣ: www.webster-dictionary.org; -луғати сайёр (мобилӣ): dictionary.reference.com; -луғати кембричӣ: dictionary.cambridge.org; -луғати Макмилан: www.macmillandictionary.com;

-тарҷумони сайёр: www.translate.ru; -луғат-тарҷумони Abbyu Lingvo: www.lingvo-online.ru; -Google-тарҷумон: translate.google.ru.

Технологияи ҳаштуми сайёру мултимедӣ маҷмӯаи лингвистӣ мебошад, ки онро метавон зимни таълими забонҳои хориҷӣ истифода кард. Таҳти мафҳуми маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ маҷмӯаи матнҳои ноқилони электронӣ фаҳмида мешаванд, ки аз рӯи аломатҳои муайян гурӯҳбандӣ шудаанд (хронология, муаллиф, минтақа ва ғайра). Маҷмӯаи лингвистӣ дорои хосиятҳои мазкури дидактикӣ мебошад: бисёрзабонӣ (маҷмӯаҳо дар забонҳои гуногун мавҷуданд); қаринавӣ (контекстӣ) будани натиҷаҳои ҷустуҷӯ; имкони маҳдудгардонии соҳаи истифодаи забон.

Солҳои охир дар Русия теъдоди зиёди корҳои методӣ таълиф шуданд [135; 126; 68 ва ғ.], ки аз имконоти ташаккули малакаҳои сарфунаҳвӣ ва луғавии нутқи муҳассилин ва донишҷӯён дар заминаи маҷмӯаҳои лингвистӣ ва маҷмӯаи матнҳои параллелӣ шаҳодат медиҳанд.

Дар таълими забонҳои хориҷӣ метавон чунин маҷмӯаҳо (корпусҳои) истифода кард: Корпуси бритониёии миллий (British National Corpus): www.natcorp.ox.ac.uk; Корпуси лингвистии забони англисӣ (The Bank of English): www.collins.co.uk/CorpusCorpusSearch.aspx; Корпуси амрикоии миллий (American National Corpus (ANC)): www.americannationalcorpus.org; Корпуси мичигани академии забони англисӣ (Michigan Corpus of Academic Spoken English: MiCASE): quod.lib.umich.edu/m/micase/; Корпуси Академияи Илмҳои Берлини Бранденбургӣ (DWDS-Corpus): http://www.dwds.de/pages/pages_textba/dwds_textba.htm; Луғати олмони онлайн (Projekt Deutscher Wortschatz): <http://wortschatz.uni-leipzig.de/>; Корпуси институти забони олмонӣ (LIMAS-Korpus); <http://www.korpora.org/Limas/> Корпуси забони олмонӣ (IDS-Korpora);

<http://www.ids-mannheim.de/kt/corpora.html>; Корпуси забони фаронсаӣ (Corpus de Reference du Français parle): <http://sites.univ-provence.fr/delic/corpus/index.html>; Корпуси забони гуфтугӯии фаронсаӣ (Un corpus d'entretiens spontanés): <http://www.llas.ac.uk/resources/mb/80>; Корпуси матнҳои параллелӣ Abbyu Lingvo: www.lingvo-online.ru.

Технологияи дигари дар таҳқиқоти мазкур баррасишаванда – захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет мебошад, ки бо ёрии замимаҳои сайёру мултимедии Интернет-браузерҳо ба тамоми баҳраварони дастгоҳҳои сайёр дастрас аст. Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ энциклопедияҳои шабакаӣ, каталогҳо, Интернет-ВАО, сайёҳатҳои виртуалӣ ба осорхонаҳо, галереяҳо, шаҳрҳо ва ғайраҳо фаро мегирад. Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ дорои чунин хосиятҳои умумидидактикӣ мебошанд: дастраснокӣ, мултимедият, сохтори гиперматнӣ. Дар асоси онҳо метавон кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотии муҳассилинро ба роҳ монд, фаъолияти зехнии онҳоро рушд дод, малакаҳои таълим дар ҳамкориро таҳким тақвият бахшид; малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимиро инкишоф дод. Корҳои методӣ, ки ба истифодаи захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет ба омӯзиши забони англисӣ бахшида шудаанд, нишон медиҳанд, ки дар заминаи онҳо метавон малкаҳои фаровони маҳсулотӣ ва ретсептивии нутқро рушд дод, ҳамчунин ҷанбаҳои салоҳиятҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангиро ташаккул намуд [133, с.9].

Навигаторҳо - боз яке аз интернет-технологияҳо мебошад, ки дар тадқиқоти мо мавриди баррасӣ қарор мегирад. Навигаторҳо - дастгоҳҳо, дар ин маврид замимаҳои сайёр мебошанд, ки имкон медиҳанд роҳи мувофиқтарини аз як ҷой дар нуқтаи маскунии мушаххас то дигар муайян карда шавад. Онҳоро дастраснокӣ ва мултимедӣ будан хос аст. Ба тариқи анъанавӣ навигаторҳо тавассути ронандаҳои нақлиёт барои муайян кардани роҳи зарурии ҳаракат истифода мегарданд. Дар раванди таълим истифодаи навигаторҳо ба ташкили кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотии муҳассилин мусоидат мекунад, фаъолияти зехнӣ, малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ, малакаҳои

фаъолияти мустақилонаи таълимиро рушд медиҳанд. Дар таълими забони англисӣ навигаторҳо метавонанд барои рушди навъҳои самараноки фаъолияти нутқӣ (гуфтор ва навиштор, зимни муҳокимаи паймудани роҳе дар шаҳр ва ё кишваре бо забони англисӣ) хидмат мекунанд, ҳамчунин метавонанд малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилинро рушд диҳанд.

Дар таълими забони англисӣ метавон чунин намудҳои навигаторҳои сайёро истифода бурд: Навигатори Google Maps: <https://maps.google.ru/>; Навигатори Yandex. Maps: <http://maps.yandex.ru/>; Навигатор аз рӯи Лондон: <http://www.tfl.gov.uk/roadusers/>; Замимаҳои сайёр барои Apple - навигаторҳо: <https://itunes.apple.com/gb/genre/ios-navigation/id6010?mt=8>.

Маълумотҳо оид ба ҳосиятҳо, вазифаҳои дидактикӣ ва методиҳои технологияҳои асосии густаришёфтаи сайёр дар таълими забони англисӣ дар ҷадвали 2 пешкаш гаштаанд.

Хосиятҳо ва вазифаҳои дидактикӣ ва методии технологияҳои сайёр

	Технологияи сайёр	Меъёрнокӣ		Методӣ
1	Почтаи электронӣ (Апалкова В.Г., 2008)	Интиқоли дигар маълумот барои як ва ё якчанд бахравар, ҳифзи иттилоот дар сервер; - имкони ҳифз и маълумоти дастрасшуда дар диски сахт	-ташкили табодули иттилооти фосилавӣ байни иштирокчиёни Интернет – рушди фаъолияти мустақилонаи муҳассилин; рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ	Рушди малакаҳои хониш ва имлои муҳассилин;-рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангии муҳассилин
2	Блог-технология (бо шумули сервиси микроблогҳои Твиттер) (Сисоев П.В., Евстигнеев М.Н., 2009; Павелева Т.Ю., 2010; Сисоев П.В., 2013; Сисоев П.В., Пустовалова О.В., 2013)	Оммавият; -хаттият;- муаллифӣ ягона ва модератсия; - мултимедият; -сохтори гиперматнӣ; -ҳачми маҳдуди иттилоот (дар Твиттер)	Имкон медиҳад иттилооти матнӣ ва графикӣ, маводҳои аудио ва видео ҷойгир карда шаванд; -имкони шарҳи иттилооти ҷойгиршударо муҳайё мекунад; -рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимӣ; - рушди фаъолияти зехнии муҳассилин;-рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ	Рушди малакаҳои хониш ва имлои муҳассилин;- рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилин;- ғанигардонии амалияи хониш ва имлои муҳассилин;-рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилин;- ғанигардонии амалияи фаъолияти мустақилонаи муҳассилин

3	<p>Вики-технология (Сисоев П.В., Евстигнеев М.Н., 2009, 2010; Сисоев П.В., 2013; Кошелева Е.Д., 2010; Маркова Ю.Ю., 2011)</p>	<p>Оммавият; - ғайрихаттӣ; -имкони дастрасӣ ба таърихи эҷоди хуччат; - мултимедият; -сохтори гиперматнӣ</p>	<p>Чойгиркунии иттилооти матнӣ ва графикӣ; аудио-, видеомаводҳо; имкон медиҳад аз болои эҷоди хуччати ягонаи умумӣ кор карда шавад; -рушди фаъолияти зеҳнии муҳассилин; -рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ.</p>	<p>Рушди малакаҳои хониш ва имлои муҳассилин; -рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилин.</p>
4	<p>Зеркастҳо (Сисоев П.В., Евстигнеев М.Н., 2009, 2010; Соломатина А.Г., 2011; 2012)</p>	<p>Имкони чойгиркунии дар сомонаи Интернет дар сервиси зеркастҳои шахсии баҳраварон; имкони эҷод дар сервис зеркастҳои нуқтаи шахсии баҳраварон (нуқтаи шахсии баҳраварон барои ташкили муҳокимаи шабакавии зеркаст ва микроблог зарур аст); чойгиркунии шарҳҳои зимни ташкили муҳокимаи шабакавии зеркаст ба тариқи хронологӣ сурат мегирад; дастрас будан барои дидану баррасӣ тавассути баҳраварони сабтшудани сервер.</p>	<p>Шунидан ва ё дидану баррасии аудио- ва видеозеркастҳо дар сервери зеркастҳо; -чойгиркунии аудио- ва видеосабтҳо дар сервиси зеркастҳо; - имкони муҳокимаи мазмуни зеркаст дар микроблог; -рушди фаъолияти зеҳнии муҳассилин; -рушди малакаҳои таълим дар таълим; -рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимии муҳассилин. .</p>	<p>Рушди малакаҳои гуфтор ва шунидан; -рушди салоҳияти иҷтимоӣ-фарҳангии муҳассилин.</p>

5	Веб-форум (Черкасов А.К., 2012)	-оммавият; хаттият; -имкони ҷойгиркунии шарҳҳои баҳраварон; - иттилооти муаллифонаи ягона.	ташкили муҳокимаи масъалаҳо; - рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимӣ; рушди фаъолияти зехнии муҳассилин; рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; -ташкили муҳокимаи шабакавии масъалаҳои омӯхташаванда.	-рушди малакаҳои хониш ва нутқи хаттӣ; -рушди малакаҳои иҷтимоӣ- фарҳангӣ.
6	Васоити синхронии интернет-видеоии коммуникатсия (Ежиков Д.А., 2013)	- имкони ташкили видео- ва ё аудиоалоқа байни ду ва ё зиёда баҳраварон дар қитъаи воқеӣ; имкони гузоштани иттилооти видео- ва аудио дар речаҳои онлайн ва оффлайн;-имкони сабти видео- ва аудиоттилоот, ки баъдан метавон онро ба дигар баҳраварон фиристонд; -имкони гузоштани иттилоот дар чат дар вақти воқеӣ (то 6 нафар ҳамзамон) ва оффлайн;-имкони паҳши кор бо аз мизи корӣ.	- ташкили таълими фосолави синхронӣ; -рушди фаъолияти зехнии муҳассилин; -рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; -рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимии муҳассилин.	-рушди малакаҳои нутқӣ (хониш, хат, имло, гуфтор, шундан); -рушди малакаҳои иҷтимоӣ- фарҳангӣ ва байнифарҳангӣ.

7	Луғату фарҳангҳои электронӣ	Дастрасӣ; бисёрзабонӣ; имконоти маҳдуднамоии нуқтаи ҷустуҷӯ	Рушди кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотӣ; - рушди фаъолияти зехнӣ; -рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; - рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимии муҳассилин.	Ташаккули малакаҳои луғавӣ.
8	Корпуси лингвистӣ (корпуси монолингвӣ ва корпуси параллели матнҳо.) (Сисоев П.В., 2010; Чернякова Т.А., 2012; Рязанова Е.А., 2012; Кокорева А.А., 2013)	бисёрзабонӣ; қаринавӣ (контекстӣ) будани натиҷаҳои ҷустуҷӯ; имкони маҳдудияти соҳаи истифодаи забон.	ташкили кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотӣ;- рушди фаъолияти зехнии муҳассилин;-рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; -рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимӣ.	ташаккули малакаҳои луғавӣ ва сарфунҳвии нутқ;- ташаккули салоҳияти тарҷумонӣ.
9	Захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет	Дастрасӣ; мултимедият; сохтори гиперматнӣ.	Ташкили кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотӣ; - рушди фаъолияти зехнии муҳассилин; рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимӣ.	Рушди малакаҳои нутқӣ (хониш, хат, имло, гуфтор, шунавоӣ); рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ.

10	Навигаторҳо	Дастраснокӣ; Мултимедият;	Ташкили кори чустучӯй-тадқиқотӣ; рушди фаъолияти зехнии муҳассилин; рушди малакаҳои таълим дар ҳамкорӣ; рушди малакаҳои фаъолияти мустақилдонаи таълимии муҳассилин.	Рушди малакаҳои нутқии муҳассилин (хат, имло, гуфтор); рушди малакаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ
----	-------------	------------------------------	---	--

Тахлили хосият ва вазифаҳои дидактикӣ ва методии технологияҳои густиришэфтаи сайёру мултимедӣ нишон медиҳад, ки новобаста ба гуногунчанбагии онҳо, ҳамаи онҳо умумиятҳо ҳам доранд. Аввалан, ҳамаи онҳо дастрасӣ доранд, яъне дилхоҳ омӯзанда ба дилхоҳ технология метавонад ба воситаи дастгоҳи сайёри худ (смартфон ва ё планшет) дастрасӣ дошта бошад. Сониян, ҳамаи онҳо захираҳои иттилоотӣ ва ё платформа барои табодули иттилоот доранд, ки метавонад дар омӯзиши забони англисӣ истифода шавад.

Дар асоси умумигардонии маълумотҳои чадвали 2 метавон хосиятҳо ва вазифаҳои дидактикӣ ва методии технологияҳои сайёр ва мултимедиро чудо намуд, ки ба аксари онҳо чунин меъёрҳо хос аст: дастраснокӣ тавассути дастгоҳҳои сайёр; имкони ҳифзу нигоҳдошт ва интиқоли иттилооти форматҳои гуногун (матнӣ, графикӣ, видео- ва аудио-); имкони ҷойгирнамоии шарҳҳо ва ё вориднамоии тағйирот дар контекст; имкони истифода ба сифати захираҳои иттилоотӣ- маълумотӣ.

Ҳамин тариқ, хусусиятҳои дидактикии технологияҳои сайёру мултимедӣ аз инҳо иборатанд: Информатизатсияи раванди таълим; ташаккули фарҳанги иттилоотии муҳассил; -имкони ташкили муҳокимаи шабакавӣ дар асоси заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ;- имкони иҷроиши лоиҳаҳои гурӯҳӣ ва инфиродӣ дар асоси заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ; - ташкили кори ҷустуҷӯӣ-тадқиқотии муҳассилин;- рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимии муҳассилин;- татбиқи технологияи педагогии «таълим дар ҳамкорӣ»;-рушди фаъолияти зехнии муҳассилин;- рушди малакаҳои касбӣ дар соҳаи донишҳои омӯхташаванда.

Вазифаҳои методии технологияҳои сайёру мултимедӣ: - рушди навъҳои самаранок (гуфтор, навиштор) ва ресептивӣ (шундан ва хондан)-и фаъолияти нутқӣ; - ташаккули малакаҳои забонии нутқи муҳассилин (сарфунаҳвӣ ва луғавӣ);- ташаккули салоҳиятҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангӣ.

Дар ҳар сурат, чарчанд истифодаи техникаю технологияи нав зимни омӯзишу таълими забонҳои хориҷӣ хеле муҳим ҳам бошад, аммо нақшу мақом ва ҷойгоҳи омӯзгор боз ҳам ҳалқунанда боқӣ мемонад. Дар ин робита муҳаққиқи тоҷик П.Лутфуллоева мулоҳизаҳои хеле ҷолиб дорад, ки чунинанд: «Вориднамоии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим - ин талаботест, ки нисбати омӯзгори муосир пешниҳод карда мешавад, ки бояд тамоми имконотро барои муосиргардонии таҳсилот ва татбиқи фармоиши иҷтимоӣ истифода барад. Мусаллам аст, ки ҳеҷ як технологияи иттилоотии нав наметавонад дар рафти дарс омӯзгорро иваз намояд, зеро фақат омӯзгор метавонад раванди таълимро дуруст ташкил кунад, ба хонандагон иҷрои корро дар речаҳои гуногун пешкаш намояд, ҳадафи машғулиятро муайян кунад, ки бояд муяссар ва муваффақ гардад, хонандагонро ба муяссаршавии он равона карда, зимнан ёриашон расонад» [84, с.61].

1.2. Технологияи муосири сайёру мултимедӣ ва омӯзиши забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ

Ба таҳлилу баррасии технологияҳои сайёру мултимедӣ дар омӯзиши забони англисӣ бахшида шудааст. Дар бахши мазкур ҳадафҳои омӯзиши забони англисӣ барои муҳассиллини ихтисосҳои гуманитарӣ баррасӣ шуда, мазмуну муҳтавои таълими забони англисӣ (номгӯю феҳристи малакаҳои нутқӣ ва забондонии муҳассилин) дар заминаи технологияи сайёру мултимедӣ зимни татбиқи амсилаи (моделӣ) таълими «дастгирии раванди анъанавии таълим» муайян карда мешавад.

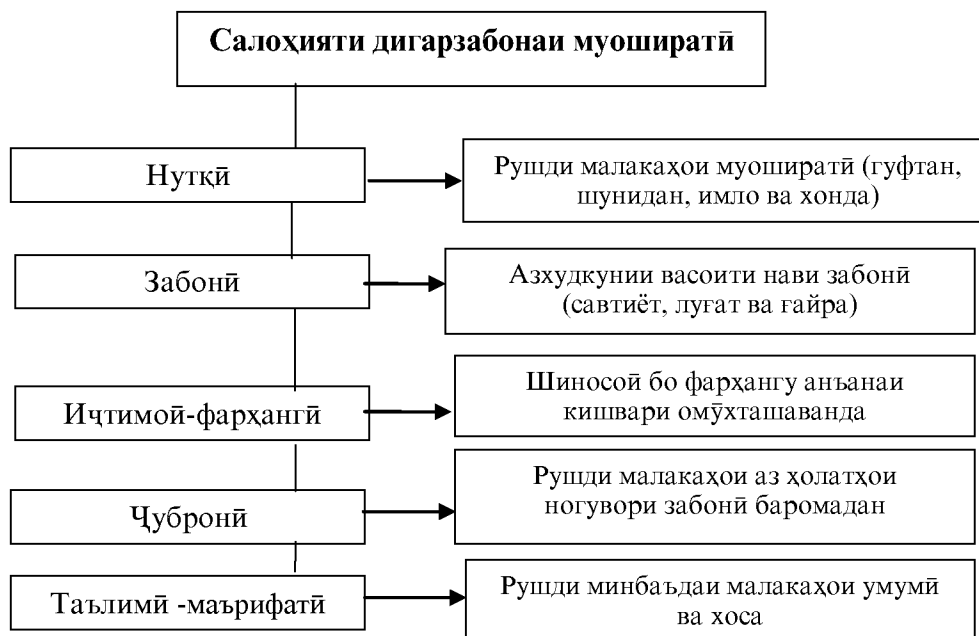
Дар санадҳои меъёрии ҳуқуқии ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба таҳсилот оид ба ҳар як равиши мушаххаси тайёрӣ - натиҷаҳои азхудкунии барномаҳои таълимӣ аз ҷониби муҳассилин дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ муайян карда шудаанд, ки дар робита ба муносибати босалоҳият пешниҳод ёфтааст. Масалан, донишҷӯ (бакалавр) хангоми ба охир расонидани барномаи таҳсилоти чорсола бояд ба як қатор салоҳиятмандии умумифарҳангӣ (СУФ) ва касбӣ (СК) соҳиб бошад. Салоҳиятмандии умумифарҳангӣ ба

мухассилини ҳамаи равияҳо хос аст, он дар як бештари фанҳо ташаккул меёбад, зеро асос ва заминаи байнифаннӣ дорад. Салоҳиятмандии касбӣ ба қобилияти мухассилин робита дорад ва ба амалӣ шудани фаъолияти касбӣ мувофиқи равияи интихобшуда мусоидат мекунад [49, с.76]. Чунин салоҳияту қобилият мунтазам ташаккул меёбад ва дар доираи фанҳои мушаххаси таълимии равияи касбӣ ва фанҳои мушаххас сурат мегирад. Ҳадафи асосии таълиму омӯзиши забони англисӣ дар марҳилаҳои гуногун, аз ҷумла, дар зинаю сатҳи В2, ташаккули салоҳияти коммуникативӣ мувофиқи тамоми ҷузъҳои он мебошад. Онҳо ташаккул меёбанд ва ё дар доираи фанҳои мушаххаси таълимии равияи касбӣ ва ё дар доираи фанҳои мушаххас сурат мегиранд.

Тавассути муҳаққиқони рус, аз ҷумла, амсилаҳои (моделҳои) салоҳияти дигарзабонаи муоширатӣ коркард шудаанд. Масалан, муҳаққиқ В.В.Сафонова [133] ба амсилаи (модел) забонӣ ҳамчунин нутқӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангиро ҳам ворид намудааст. Муҳаққиқ И.Л. Бим [24] чунин 5 ҷузъро шомил медонад: забонӣ, нутқӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ, ҷубронӣ ва таълимӣ-маърифатӣ. Худи ҳамин амсила (модел) асосу бунёд ва заминаи бисёре аз талаботу меъёрҳои оид ба таълими забонҳои хориҷӣ ташкил кардааст (Расми 1).

Расми 1:

Амсилаи (модел) салоҳияти дигарзабонаи муоширатӣ.

Ҳадафи асосии таълиму омӯзиши забони англисӣ дар марҳилаҳои гуногун, аз ҷумла, дар зинаи сатҳи В2, ташаккули салоҳияти дигарзабонаи коммуникативӣ аз рӯи тамоми гуногунҷанбагии ҷузъҳои он мебошад.

Дар адабиёти илмӣ амсилаҳои гуногуни салоҳияти коммуникативӣ барои ихтисосҳои гуманитарӣ пешкаш шудааст, ки он дар доираи мактабҳои алоҳидаи илмӣ истифода мегардад. Аз ҷумла, дар ИМА ду амсилаи салоҳияти коммуникативӣ барои ихтисосҳои гуманитарӣ маъруфияти зиёде пайдо кардааст: амсилаи салоҳияти коммуникативии муҳаққиқон М. Канале ва М. Суэйн [Canale M., Swain M., 1980; Canale M., 1983], ва амсилаи қобилиятҳои нутқии муҳаққиқ Л. Бахман [Bachman L., 1990].

Амсилаи муҳаққиқон М. Канал ва М. Суэйн чор ҷузъи асосиро фаро мегирад: лингвистӣ (сарфу наҳв, луғат, савтиёт), иҷтимоӣ-лингвистӣ, ҷубронӣ ва дискурсивӣ (навъҳои фаъолияти нутқӣ). Л. Бахман дар таълифоти худ дар сохтори салоҳияти забонӣ салоҳиятҳои ташкилӣ ва прагматикиро ҷудо менамояд [195, с.206]. Дар асоси сохтори мавҷудаи лингвистӣ ва луғатҳои электронӣ малакаҳои луғавӣ ва сарфунаҳвӣ дар нутқи донишҷӯён ташаккул меёбад.

Салоҳияти ташкилӣ аз ҷузъҳои сарфунаҳвӣ ва матнӣ иборат мебошад. Ҷузъи сарфунаҳвӣ иборат аз азхудкунии сохтори забон бо мақсади сохтани пешниҳодҳои сарфунаҳвӣ ва услубии эътимоднок мебошад. Ҷузъи матнӣ-дониш оид ба шартҳои пайвастании ифодаҳо дар матнӣ ягона. Салоҳияти прагматикӣ муносибатҳои байни гӯянда ва дониши қаринаи (контексти) иҷтимоӣ-фарҳангии коммуникатсияро фаро мегирад [195, с.207].

Дар Аврупо амсилаи салоҳияти дигарзабонаи коммуникатсия густариш пайдо карда, ки бо номи муҳаққиқ Ван Эк (van Ek., 1986) мансуб буда, аз 6 ҷузъ иборат аст: лингвистӣ, сотсиолингвистӣ, иҷтимоӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ, ҷубронӣ (компенсаторӣ) ва дискурсивӣ [210, с.67].

Амсилаи салоҳияти дигарзабонаи коммуникатсияро мавриди таҳлил қарор дода, бояд зикр намуд, ки новобаста ба баъзе тафовутҳои ихтилофотҳо

дар диду боздидхо, дар мачмӯи олимону муҳаққиқони кишварҳои гуногун ба мувофиқа расиданд, ки таркибу ҳайати ҷузъии амсила умумӣ ва ягона мебошад. Агар соли 1980 муҳаққиқ М. Канале ва М. Свейн фақат салоҳияти иҷтимоӣ-фарҳангиро ҷудо карда бошанд, пас аз мавқеи пуррагии дидактикии худ он аллакай дар худ донишхо оид ба фарҳанги кишвари забонаш омӯхташаванда ва қаринаи (контексти) коммуникатсия фаро мегиранд. Баъдан муҳаққиқон Ван Эк, В.В. Сафонова ва И.Л. Бим ба тариқи алоҳида салоҳияти иҷтимоӣ-фарҳангиро ҷудо менамоянд.

Ҳамчунин, бояд зикр намуд, ки муҳаққиқон истилоҳоти гуногунро истифода бурда, ҳамон як навъҳои салоҳиятро муайян намуда буданд. Масалан, дар адабиёти педагогии кишварҳои хориҷӣ истилоҳи салоҳияти дискурсивӣ истифода мегардад, ки мувофиқи тавсифи худ бо салоҳияти нутқӣ дар адабиёти методии русӣ мувофиқат мекунад. Ҳамин нуктаро оид ба истилоҳоти салоҳиятҳои «стратегӣ» ва «компенсаторӣ» (ҷӯбронӣ) низ гуфтан мумкин аст. Тафовути асосии амсилаи русии муҳаққиқ И.Л. Бим аз амсилаи В.В. Сафонова ва амсилаҳои ҳамкорони хориҷӣ вориднамоии ҷузъи таълимӣ-маърифатӣ мебошад.

Бояд зикр кард, ки салоҳияти таълимӣ-маърифатӣ, воқеан ҳам, метавонад ҳамчун қисмати салоҳияти ғайрзабонаи коммуникатсия баррасӣ ва арзёбӣ карда шавад, вақте ки сухан дар бораи малақаҳои хосаи муҳассилин ба тариқи мустақилона омӯхтани забонҳои хориҷӣ меравад. Ҳамзамон, салоҳияти таълимӣ-маърифатӣ метавонад ҳамчун салоҳияти умумифарҳангӣ арзёбӣ гардад, ки тавассути як қатор фанҳои таълимӣ, аз ҷумла, забонҳои хориҷӣ, ташаккул меёбад [129, с.69].

Салоҳияти ғайрзабонаи коммуниктивӣ категорияи дараҷавию зинагӣ мебошад, ки дар он ҷо ба ҳар як зинаю дараҷа мачмӯи малақаҳои рушдӣ ва малақаҳои ташаккулёфта хос мебошад. Вобаста ба тавсияҳои Шӯрои Аврупо 6 дараҷаю зинаи азхудкунии забонҳои хориҷӣ мавҷуд аст: А – азхудкунии маъмули забонҳои хориҷӣ (А1 – Дараҷаи ибтидоӣ (Breakthrough), А2 – Дараҷаи назди остона (Waystage), В – азхудкунии мустақилонаи забонҳои

хориҷӣ (B1 –Дарачаи оstonавӣ (Threshold), B 2 – Дарачаи пешрафтаи оstonавӣ (Vantage)), C – дараҷаи азхудкунии озоди забонҳои хориҷӣ (C1 - Дарачаи азхудкунии касбӣ (Effective Operational Proficiency), C2 – Дарачаи азхудкунии мукамал (Mastery).

Дар маълумъ, ба андешаи муҳаққиқи тоҷик М. Мирбобоева, истифодаи ТИК зимни таълим чунин афзалиятҳо дорад: «Мохирона истифода намудани имкониятҳои технологияҳои иттилотии муосир дар синфҳои ибтидоӣ ба чунин ҷиҳатҳо мусоидат мекунад: -фолгардонии қобилияти маърифатӣ ва баланд бардоштани сифати пешрафтани хонандагон; - ноил гардидан ба дастовардҳои мақсади таълим бо ёрии маводи таълимии электронии муосир, ки барои истифода бурдан дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ муайян шудааст; - ташаққули малакаи худомӯзӣ ва худназораткунии хонандагони синни хурди мактабӣ ва муҳайё кардани шароити мусоид барои таҳсил; - паст гардидани душвории истифодаи маводи дидактикӣ барои хонандагон; - баланд бардоштани фаъолиятнокӣ ва ташаббускории хонандагони синни хурди мактабӣ дар дарс, инкишофи тафаккури иттилоотӣ ва ташаққули қордонии иттилоотӣ-коммуникатсионӣ;-ҳосил намудани малакаи қор кардани хонандагони синни хурди мактабӣ дар компютер бо риояи қоидаҳои беҳатарӣ» [89, с.33].

Мувофиқи Стандартҳои давлатии таҳсилот дар интиҳои таълим дар муассисаи таҳсилоти умумӣ (синфи 11) муҳассилин бояд забонҳои хориҷиро дар дараҷаи B1 (дараҷаи заминавӣ) ва дараҷаи B2 (дараҷаи касбӣ) аз худ карда бошанд. Дар низоми муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ муҳассилини равияҳои ғайризабонии тайёрӣ бояд дараҷаи B2-ро касб кунанд, муҳассилини равияҳои забонии тайёрӣ - C1-C2-ро балад бошанд.

Мувофиқи Стандартҳои давлатии таҳсилот аз рӯи равияи «Таърих ва ҳуқуқ» (тахассуси (зинаи) «бакалавр») хатмкунандагон бояд малакаҳои зарурии муоширати касбиро бо забонҳои хориҷӣ соҳиб бошанд. Дар интиҳои таҳсил дар муассисаи таҳсилоти олии касабӣ муҳассилин бояд забонҳои хориҷиро дар дараҷаи B 2 (дараҷаи пешрафтаи оstonавӣ (Vantage) аз рӯи

чадвалу речаи мактаби аврупоии азхудкунии забонҳои хориҷӣ (Common European Framework of Reference, 2001) аз худ карда бошанд.

Ин дараҷаи азхудкунии забонҳои хориҷӣ бо дарку фаҳми мазмуну муҳтавои умумии матнҳои касбӣ, нутқи босуръат ва ғавраӣ, малакаи пешкаши хабару иттилооти мушаххас ва муфассал дар мавзӯҳои касбӣ дошта, андешаҳои худро ба пороблемаи матн баён карда, афзалият ва нуқсонҳои андешаҳои гуногунро пешкаш карда тавонад (Common European Framework of Reference, 2001). Баъдан дар ин ҳуҷҷат навиҳои ғавраи нутқи тавсиф ёфтааст, ки мазмунанан маънии азхудкунии забонҳои хориҷиро дар дараҷаи B2 аз мавқеи истифодабаранда дар назар дорад.

Ҷадвали 3.

Азхудкунии забонҳои хориҷиро дар дараҷаи B2

Сарчашма: Common European Framework of Reference, 2001.

Шунавоӣ (Истимоъ)	Ман маърузаҳои доманадорро мефаҳмам ва далелҳои мурраққаби дар онҳо фарогирифтаро низ дарк мекунам, агар мавзӯи ин баромадҳо ба ман хуб ошно бошанд. Ман қариб ҳамаи навигариҳо ва гузоришҳоро оид ба ҳодисаю воқеаҳои ҷори мефаҳмам. Ман мазмуну муҳтавои аксари филмҳоро мефаҳмам, агар қаҳрамонҳои онҳо ба забони адабӣ гуфтугӯ кунанд.
Гуфтор	Нутқи муколамавӣ. Ман бидуни тайёрию омодагӣ хеле озодона метавонам дар муколама бо соҳибони забони омӯхташаванда иштирок кунам. Ман метавонам ғавраона дар баҳсу мунозираҳо оид ба проблемаи ношинос иштирок кунам, мавқеи худро ҳифзу пуштибонӣ кунам. Нутқи монологӣ. Ман метавонам ба тариқи фаҳмо ва хуб оид ба масъалаҳои барои ман шавқовар суҳбат кунам. Ман метавонам мавқеъ ва нуқтаи назари худро оид ба мавзӯи актуалӣ баён кунам, далелҳои «мусбат» ва «Манфӣ»-и худро пешниҳод намоям.

Хониш	Ман мақолаҳои хабархоро оид ба проблематикаи муосир мефаҳмам, ки муаллифони онҳо мавқеи муайян доранд ва ё нуктаи назари худро баён мекунанд. Ман насри муосири бадеиро мефаҳмам.
Хат (Навиштор)	Ман хабарҳои фаҳмои муфассалро оид ба масъалаҳои шавқовар мефаҳмам. Ман эссе ва маърузаҳо навишта метавонам ва масъалаҳоро тавсиф карда, нуктаи назари худро ба тариқи «тарафтор» ва «зид» бо далелҳо хатгӣ баён карда метавонам. Ман мактубу нома навишта метавонам ва зимнан воқеаю таассуротамро, ки бароям шавқоваранд, хатгӣ баён мекунам.

Таҳлили нишондиҳандаҳои азхудкунии навъҳои фаъолияти нутқӣ, ки дар чадвали 2 оварда шудаанд, шаҳодат медиҳанд, ки дар ҳуччати аврупоии баррасишаванда сатҳу дараҷаҳои азхудкунии забонҳои хориҷӣ тавсифоти умумӣ бидуни ҷудонамоии муфассал дар малакаҳои мушаххас мебошанд, ки азхудкунии навъҳои фаъолияти нутқиро тавассути муҳассилин дар марҳилаи мушаххаси таълим фаро мегиранд.

Солҳои охир тадқиқотҳое пайдо шудаанд, ки дар онҳо муаллифон ба тариқи эксперименталӣ имконоти рушди малакаҳои мушаххаси нутқӣ ва ё ташаккули малакаҳои нутқи забонии муҳассилинро бо навъҳои гуногуни ТИК собит намудаанд [109;104;155, 161;169; 148; 96; 52, 73;143]. Дар чадвал тадқиқотҳои муҳаққиқони рус умумӣ гардонида шудаанд, ки номгӯи малакаҳои нутқӣ ва малакаҳои нутқи забонии муҳассилинро фаро мегиранд, ки дар заминаи технологияҳои сайёр ташаккул меёбанд.

Ҷадвали 4.

Малакаҳои нутқие, ки дар заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ рушд мекунанд.

<p>Малакаҳои нутқӣ /Технологияи сайёр</p> <p>Малакаҳои гуфторӣ</p>	Почтаи электронӣ	Блог-технология	Вики-технология	Зеркастҳо	Веб-форум	Интернет- видео-коммуникатсия	Навигаторҳо	Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ
Хабархое таҳия кардан, ки маълумоти муҳими мавзӯро фаро мегиранд	+	+	+	+	+	+	+	+
Мухтасаран мазмуни маълумоти дастрасшударо фарогир	+	+	—	+	+	+	+	+
Оид ба худ, атрофиён, нақшаҳои худ гуфтан, ниятҳои худро асоснок кардан	+	+		+	+	+		
Оид ба далелҳо ва ҳодисаю воқеаҳо мулоҳиза рондан, мисолу далелҳо овардан, хулосаҳо баровардан	+	+	+	+	+	+	+	+
Методҳои ҳаёт ва фарҳанги кишвари худ ва кишвари забонаш омӯхташавандаро тавсиф кардан	+	+	+	+	+	+	+	+
Дар раванди муоширати диалогӣ вобаста ба мазмуни матни хонда ва навишташуда табудули иттилоотӣ сурат мегирад	+	+	+	+	+	+	+	+

Мусохибаро дар ҳолатҳои меъёрии муошират ба роҳ монда, гузаронида ва дастгирӣ намуда, меъёрҳои этикети нутқиро риоя намуда, зимни зарурат аз сари нав пурсидан ва мушаххас намудан	+	+			+	+		
Мусохибро пурсидан ва ба пурсишҳои ӯ посух додан, зимнан андешаи худро баён намудан, ба майлу хоҳишҳои ӯ вокуниш нишон додан, ба пешниҳодҳои мусоҳиб бо ризояту /норозигӣ посух гуфтан, така ба мавзӯи омӯхташуда намудан	+	+			+	+	+	+
Репликаҳо намудан (ҷавоб ба саволҳо, шарҳу тафсирҳо, эродҳо)	+	+		+	+	+	+	+
Малакаҳои шунавӣ								
Муайян намудани бори иттилоотии задаи маъноӣю мантиқӣ дар ҷумлаҳо				+		+		
Шаклҳои мухтасари луғавӣ ва сарфӯнаҳвиرو фаҳмидану доништан				+		+		
Тартиби калимаҳоро дар навъҳои гуногуни ҷумлаҳо муайян намудан	-	-	-	+	-	+	-	-
Луғатҳои фаъолро зимни аудиронии матн аз рӯи мавзӯи муайян муқаррар намудан				+		+		
Калидвожаҳоро дар аудиоматн муайян кардан	-	-	-	+	-	+	-	-
Аҳамияту маънои калимаҳои ношиносу номафҳумро аз қарина (контекст) ҷудо карда тавонистан	-	-	-	+	-	+	-	-
Калимаҳои алоқавиро дар аудиоматн муайян намудан	-	-	-	+	-	+	-	-

Бо садою овоз аудиоматрно пазируфттан, ки суръати гуногуни талаффуз дошта, тавассути сохиби забон тарзи талаффузи махсуси				+		+		
Регистрҳои ифодахоро дарку фаҳм намудан	-	-	-	+	-	+	-	-
Ивазнамоии ба расмиятдарории забонии ифодахоро вобаста ба мансубияти гӯянда нисбати гурӯҳи иҷтимоӣ ва фарҳангӣ (синнусолӣ, иҷтимоӣ, этникӣ ва ғайра) муайян намудан				+		+		
Ҳадафи муошират/аудиоматрно дарку фаҳм намудан	-	-	-	+	-	+	-	-
Мавзӯи аудиоматрно фаҳмидан	-	-	-	+	-	+	-	-
Иштирокчиёни муошират/гӯяндаро муайян намудан	-	-	-	+	-	+	-	-
Мантиқи баёни иттилоот ва ё далелнокӣ (тартиби далелҳо, ходисаҳо)-ро риоя намудан				+		+		
Дарку фаҳми вобастагии байниҳамдигарии далелҳо, омилу сабабҳо ва ғайра				+		+		
Муносибати гӯяндаро нисбати предмети муҳокима муқаррар намудан				+		+		
Рушди ходисаю воқеахоро пешгӯӣ намудан	-	-	-	+	-	+	-	-
Фикри худро баён кардан, дар бораи шунидагӣ мулоҳиза рондан	-	-	-	+	-	+	-	-
Малакаи хондан								
Сохтор ва самти коммуникатсионии матни пурра ва қисми он ва вазифаҳои сатрхоро муайян кардан	+	+	+		+	+		+

Мавзӯро муайян кардан, андешаи асосиро чудо карда тавонистан	+	+	+	-	+	+	-	+
Далелҳои асосиро аз матн интихоб намудан, далелҳои дувумдараҷаро аз мадди назар дур мондан	+	+	+		+	+		+
Мазмуни матнро аз сарлавҳа ва ибтидои он пешгӯӣ карда тавонистан	+	+	+		+	+		+
Таҷяҳои маъноиро дар матн пайдо карда тавонистан	+	+	+	-	+	+	-	+
Оид ба маънию аҳамияти калидвожаҳо тахмин кардан ва вожаҳои нофаҳморо пушти сар гузоштан, ки барои дарку фаҳми мазмуни асосӣ ҳалал намерасонанд.	+	+	+		+	+		+
Матнро мушаххасан дар дараҷаи маънӣ фаҳмидан	+	+	+	-	+	+	-	+
Сохтор ва таркиби матнро дарку фаҳм кардан	+	+	+	-	+	+	-	+

Малакаҳои нутқи хатгӣ

Варақаҳоро пур кардан (ном, насаб, чинс, сину сол, шаҳрвандият ва суроға)								+
Мактубҳои меъёрӣ навиштан	+	+	+	-	-	+	-	-
Мукотибаи шахсӣ\ва электронӣ ба роҳ мондан	+	+	-	-	-	+	-	-
Ариза навиштан	+	+	+	-	-	+	-	-
Санаду ҳуҷжатҳои расмӣ тартиб додан	-	-	-	-	-	-	-	+
Дар бораи худ маълумот тартиб додан	+	+	-	-	+	+	-	+
Тарҷумаи ҳоли дар кишвари худ пазируфтаре таҳия кардан								
Нақша ва тезисҳо тартиб додан	+	+	+	-	+	+	-	-

Дар асоси маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ ва луғатҳои электронӣ метавон малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутқи донишҷӯёнро ташаккул дод. Дар ҳақиқат малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён нишон дода шудаанд, ки дар заминаи ин ду технологияи сайёру мултимедӣ ташаккул меёбанд.

Чадвали 5.

Малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвӣ нутқи донишҷӯён, ки дар асоси заминаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ташаккул меёбанд.

Малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвӣ/Технологияи сайёру мултимедӣ	Маҷмӯаи (корпуси) лингвист	Луғати электронӣ
Малакаҳои самараноки луғавӣ дар соҳаи муоширати касбӣ		
Дуруст интихоб кардани истилоҳоти касбӣ ва калимаҳои сермаъно, ки яке аз маъниҳои онҳо дар соҳаи муоширати касбӣ истифода мешавад, барои ифодаи андешаҳои худ дар шакли хаттӣ ва ё шифоҳӣ дар мавзӯи касбӣ кор бурда мешавад.	+	+
Истилоҳоти навро ба воҳидҳои луғавии қаблан азхудшуда ҳамнишин намудан.	+	+
Табдили мувофиқи истилоҳотро бо истифодаи ифодаҳои дигар ба роҳ мондан.	+	+
Малакаҳои луғавии ресептивӣ дар соҳаи муоширату иртиботи касбӣ		
Образи овозӣ (зимни аудиронӣ) ва ё графикӣ (зимни хониш) -ро бо образи истилоҳ бо семантикаи он дар таносуб қарор додан.	+	+
Истилоҳоти касбӣ ва калимаҳои сермаъниро дарку фаҳм намудан, ки яке аз маъниҳои онҳо дар соҳаи муоширати касбӣ истифода мегардад, зимни дарки аудио- ва ё матни графикӣ ва зимни муошират дар мавзӯи касбӣ.	+	+

Маънии калимаҳои сермаъноро фарқ кардан, ки яке аз онҳо ба соҳаи муоширати касбӣ мансуб аст.	+	+
Фарқиятҳоро дар истифодаи истилоҳоти аз ҷиҳати маънӣ наздик ошкор намудан.	+	+
Маънии истилоҳи касбӣ ва ё калимаҳои сермаъниро фарқ карда тавоништан, ки яке маъниҳои онҳо дар соҳаи муоширати касбӣ бо ёрии қарина (контекст) истифода мешавад.	+	+
Маънии истилоҳот ва ё маънии калимаҳои густаришфтои сермаъноро бо таъя ба аломатҳои овозӣ\графикӣ дарку фаҳм намудан.	+	+
Маънии калимаҳои сермаънои густаришфторо бо таъя ба қарина (контекст)-и муоширати касбӣ дарку фаҳм намудан.	+	+
<i>Малакаҳои сарфунаҳви нутқи донишҷӯён.</i>		
Шаклу сохторҳои сарфунаҳвӣ сохтан.	+	+
Сохторҳои сарфунаҳви интихоб ва корбаст намудан (вобаста ба вазъу ҳолати муошират).	+	+
Ба расмият даровандани сарфунаҳвии ифодаҳо зимни тағйирдиҳии ҳадафҳои коммуникативӣ.	+	+
Қоидаҳои сарфунаҳви бо таъя ба натиҷаҳои ҷустуҷӯ дар маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ ва ё луғати электронӣ муайян кардан.	+	+

Шаклгирии сарфунаҳвии матнҳои хаттӣ ва шифоҳиро фарқ кардан; падидаю зухуроти сарфунаҳвиро дар нутқ муайян кардан.	+	+
Воситаҳои шарҳу тафсири маънӣ ва тарҷумаҳои категорияҳои асосиро дар забони модарӣ муқаррар намудан.	+	+
<i>Малакаҳои сарфунаҳвии нутқи донишчӯён</i>		
Падидаю зухуроти сарфунаҳвиро вобаста ба аломатҳои шаклӣ ва ё калимаҳои муштак/тафриқа ва ё ягонаю умумӣ намудан.		
Маънии шаклҳои сарфунаҳвӣ/сохторҳоро бо маънӣ таносуб додан.	+	+
Шаклҳои сарфунаҳвии калима/сохторҳоро пешгӯӣ кардан.	+	+
Маънии шаклҳои сарфунаҳвӣ/сохторҳоро бо маънӣ таносуб додан.	+	+
Муносибатҳои мантиқӣ, замонӣ, сабабӣ-натичавӣ, иншой (таълифӣ ва алоқай байни унсурҳои ҷумларо муқаррар намудан.	+	+

Ҳамин тарик, дар заминаи сохтори мавҷудаи лингвистӣ ва луғатҳои электронӣ ташаккули малакаҳои луғавӣ ва сарфу нахви и нутқи донишҷӯён парвариш меёбад. Дар ҷадвали мазкур ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунавхви нутқи донишҷӯён нишон дода шудааст, ки он дар асоси ду технологияи номбаршудаи сайёру мултимедӣ инкишоф меёбад.

1.3. Шароитҳои психологӣ-педагогии таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ

Таҳлилу баррасии шароитҳои психологӣ-педагогии омӯзиши забони англисиро бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ фаро мегирад.

Дар марҳилаи кунунии рушди илми педагогика истифодаи технологияи сайёру мултимедӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ бо ҳадафҳои омӯзишу парвариш нисбатан равияи нав дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ буда, таҳқиқи муфассалро тақозо мекунад, Аммо аз ҷониби дигар, технологияи сайёру мултимедӣ ба сифати васоити пурра омӯхташудаи таҳсили фосолавӣ баррасӣ ва арзёбӣ мегардад, ки гузариш аз шаклҳои анъанавии таълимро ба навӣ нисбатан омехта пешбинӣ мекунад [49; 83, 122 ва ғ.].

Муҳаққиқи тоҷик Ф.Қурбонова доир ба салоҳияти нутқии донишомӯзон ба забони англисӣ мулоҳиза ронда, чунин изҳори назар кардааст: «Ба ақидаи мо, ба мақсади интихоби муваффақонаи шароити педагогӣ бояд шартҳои зерин мадди назар гирифта шавад: - сатҳи дониши ибтидоии (аввалияи) хонандагон оид ба забони хориҷӣ; - тақсим ва истифодаи самараноки вақт ҳангоми таълими қисматҳои гуногуни забони хориҷӣ ба хонандагон бо назардошти ҳаҷми соатҳои таълим; - ҷанбаи коммуникативии раванди таълими забони хориҷӣ ба хонандагон; - истифодаи методҳои муосир ва ҳамгироии таълим» [78, С.105].

Азбаски дар кишварҳои хориҷӣ ҳамгироии тадриҷии технологияҳои сайёру мултимедӣ ба раванди таълим сурат гирифт (гузариш аз аудиоплейерҳои оддӣ ва компютерҳои кисагии шахсӣ (ККШ) ба смартфонҳои инноватсионӣ,

компютерҳои планшетӣ ва консолҳои бозигарӣ). Дар кишвари мо вазъу ҳолати ҷиддан дигар мушоҳида мегардад. Вақте ки зарурати вориднамоии технологияи нисбатан нав пайдо мегардад, вобаста ба он кӯшишҳои бештар ва омодагии ҳаёти профессорону омӯзгорон нисбати истифодаи технологияи сайёру мултимедӣ дар марҳилаҳои гуногуни таълим тақозо мешавад.

Гузашта аз ин, новобаста ба равиҳои гуногун нисбати ҳамгирии техноллогияи сайёру мултимедӣ дар методикаҳои ватанӣ ва хориҷӣ аҳамият ва арзишмандии истифодаи он воқеӣ ва қатъист. Таълифоти фаровони илмӣ тасдиқ мекунад, ки асосноккунии назариявӣ ва таҷрибаи истифодаи технологияи мазкур дар раванди таълим аз ҷониби муҳаққиқони рус ва кишварҳои Ғарб хуб ба роҳ монда шудааст [50, 51, 107, 208, 209 ва ғ.].

Бидуни шубҳа, ташкилу созмондеҳии муваффақонаи раванди таълим аксаран аз дараҷаю сатҳи вачҳи муҳассилин нисбати фаъолияти идрокию маърифатӣ вобаста аст, ки бояд доиман дастгирӣ карда шавад [39, с.72]. Бо ин мақсад машғулиятҳо аз ҷанни забонҳои хориҷӣ бояд чунин ба роҳ монда шаванд, ки ҳар як донишҷӯ иштирокчии фаъоли раванди таълим буда бошад ва омӯзгор имконоти васеи идоракунии онро дошта бошад. Худи мафҳуми «вачҳ» (мотиватсия) ба маънии васеъ водоркунии инсонро нисбати амал бо мақсади қонегардонии талаботҳои худ ҳамчун ниёзмандиҳои психологӣ ва педагогӣ ифода мекунад. Азбаски дар психология ва педагогика вачҳ василаи асосии танзими фаъолияти инсон аст, пас нақшу мақоми вачҳ дар таълим хеле қалон аст. Аммо бояд ёдовар шуд, ки вобаста ба сину сол ва навъи фаъолият сарчашма ва дараҷаи вачҳ тағйир меёбад. Масалан, барои донишҷӯ нақши бориз вачҳ нисбати таълим дорад, дар ҳолате ки барои шахси қалонсол - дастрасӣ ба мақоми болотар дар ҷомеа ва музди меҳнати бештар ба ҳисоб меравад.

Вачҳи мусбӣ нисбати фаъолияти идрокию зехнӣ дар асоси ҳавасмандиҳои мусбӣ сурат мегирад. Масалан, агар донишҷӯ имтиҳонхоро бо баҳои «аъло» супорад, пас идрорпулии баланд мегирад ва ё агар донишҷӯ ба ҳамаи машғулиятҳои семестр фаъолона иштирок карда бошад, пас

метавонад ба тариқи автоматӣ аз «санчиш» гузарад ва ба ҳолҳои зиёд соҳибгардад. Моҳияти вачҳи манфӣ дар водоршавӣ нисбати амал аз ҳисоби норохату мучозот нашудан барои корҳои иҷронашуда нуҳуфта аст. Масалан, агар донишҷӯ дар машғулиятҳо ғайб набояд, дар рейтинг соҳиби холи кам мегардад, ё агар донишҷӯ маърузаро сабт накарда бошад, пас ӯ ба семинар омода буда наметавонад. Биноан, таҳти таъсири вачҳҳои гуногун водоршавии донишҷӯ нисбати ғайолияти зеҳнӣ сурат мегардад, аммо чанбаи вачҳи манфӣ аксаран бештар қувватноктар аст, зеро ҳамчун «мучозот» - омили бештар муассир барои вачҳу ҳавасмандӣ мебошад.

Ба омӯзиши вачҳ ҳамчун воситаи ҳавасмандии психологӣ муҳассилин муҳаққиқони зиёди русу Ғарб машғул гаштаанд [39; 60; 131; 199; 204 ва ғ.]. Вобаста ба ин теъдоди фаровони назарияҳои вачҳӣ (мотиватсионӣ) мавҷуд аст, ки дар онҳо муаллифон андешаю ақидаҳои худро оид ба моҳият ва табиати вачҳ (мотиватсия) ва таъсири он ба ғайолияти инсон баррасӣ ва арзёбӣ кардаанд, аммо новобаста аз гуногунчанбагии андешаю ақидаҳо, амалан ҳамаи назарияҳои пешниҳодшударо метавон аз рӯи 3 гурӯҳи асосӣ тасниф намуд: назарияҳои мазмунӣ, назарияҳои муносибатӣ ва назарияҳои равандӣ (протсессуалӣ).

Дар ҷадвали 6 назарияҳои асосии вачҳӣ (мотиватсионӣ) пешкаш шудаанд, ки дар асри XX густариш ёфтаанд.

Ҷадвали 6.

Назарияҳои анғезавӣ (мотиватсионӣ)

Назарияҳо	Назарияҳои мазмунӣ	Назарияи муносибатҳо	Назарияҳои протсессуалӣ
Назарияи эҳтиётҳои А.Х. Маслоу (1943)	+		
Назарияи талаботҳои Д. Мак Клееланд (1970)	+		
Назарияи талаботҳои К. Алдерфер (1972)	+		

Назарияи ангезавии Ф. Гертсенберг (1959)	+		
Назарияи омили инсонии Д. Мак		+	
Назарияи Грегор (1960)			
Концепсияи Э. Шейна (1965)		+	
Назарияи Z У. Оучи (1981)		+	
Назарияи интизорихо В. Врума (1964)			+
Назарияи адолатнокӣ С. Адамс (солҳои 1970)			+
Амсилаи (модел) Портер-Лаулер (1968)			+

Аз ҳама густаришёфтатарин назарияи мазмунии вачҳӣ назарияи талаботҳои муҳаққиқ А.Х. Маслоу дар китоби «Назарияи вачҳи инсонӣ» мебошад [204]. Ҳамаи талаботҳо дар ин амсила (модел) тибқи ахроми (пирамидаи) панҷинагӣ сохта ва ҷойгир шудаанд, аз талаботҳои (эҳтиёҷоти) поёни (талаботҳои физиологӣ ва талабот нисбати амният) то талаботҳои болоӣ талаботҳои иҷтимоӣ, талабот ба эҳтиром ва худифодакунӣ) иборат мебошанд. Моҳияти назарияи муҳаққиқ А.Х.Маслоу дар тартибу пайгирона будани талаботҳои инсонӣ мебошад: вақте инсон талаботҳои поёнии худро қонеъ мегардонад, пас вачҳ (мотиватсия) ба талаботи нисбатан болотар мегузарад. Агар инсон ҳамзамон талаботҳои зинаҳои гуногунро дошта бошад, пас навбат ба талаботҳои болоӣ пайдо мешавад.

Талаботҳои нахустин 2 зина модарзодию табиӣ ва ирсӣ буда, тӯли тамоми ҳаёт тағйир намеёбанд, дар ҳолате ки талаботҳои болотар тағйирёбандаанд, зеро ҳамроҳ бо инсон рушд мекунад, ки аз ҳисоби онҳо талабот нисбати ин зинаҳо беохир гашта мемонанд, ҳамзамон вачҳро тӯли тамоми ҳаёт таъмин менамоянд. Мутобиқан омӯзгор бо мақсади дастрасӣ ба

натичаҳои бештар дар таълим бояд оид ба тарзу воситаҳои конёгардони талаботҳои омӯзандагон нисбати фаъолияти идрокию зеҳнӣ ва татбиқи ин қобилиятҳо фикр намояд.

Дар тафовут аз назарияи муҳаққиқ А.Х.Маслоу, назарияи талаботҳо, ки тавассути муҳаққиқ Д. МакКлелланд коркард ва пешниҳод гаштаанд, ба зинаҳои боз ҳам болотар нигаронида шудаанд: талабот нисбати қудрату ҳокимият, муваффақиятҳо ва ҳамшарикӣ. Талабот нисбати қудрату ҳокимият таъсиррасонӣ ба одамро фаро гирифта, дар шахсони неруи (энергетикаи) ғанидоштаро ифода мекунад, ки кӯшиши ҳифзу ҳимояи манфиатҳои худро дорад. Муҳассилине, ки мавқеи сарвариро кӯшиши ишғол кардан доранд, бояд манфиатҳои тамоми коллективро бипазиранд, ҳамчунин эҳсосоти эътимоду итминон ба неруи худро доштан дошта бошанд, бо воситаҳои дастрасӣ ба мақсад таъмин бошанд, ки ба муттаҳидии коллективи таълимӣ ва самтнокӣ ба ҳадафи умумӣ бурда мерасонад. Талабот нисбати муваффақият то охир бурда расонидани амали муайянро фаро мегирад ва ҳамчунин тавассути дигарон эътироф шудани ин дастовардро дар худ нигоҳ медорад. Талаботи ҳамшарикӣ бо талаботи иҷтимоӣ бисёр ҳамонанд аст, ки тавассути муҳаққиқ А.Х.Маслоу пешниҳод шудааст ва моҳияти он дар вучуд надоштани маҳрумияту мамнуиятҳо ва маҳдудиятҳои озодии амалҳо ва муошират дар раванди таълим мебошад [204, с.123].

Рушди ғояҳои муҳаққиқон А.Х. Маслоу ва Д. Мак Клелландро идома дода, дар таълифоти худ муҳаққиқ К.Алфердер назарияи талаботҳоро дар шакли низоми ERG (E - Existence (талаботҳои мавҷудият), R - Relatedness (талаботҳои мансубият), G - Growth (талаботҳои рушд) коркард намудааст, ки зинаҳои талаботҳоро аз поёнӣ то болоӣ ташкил мекунанд [204,с.134]. Дар тафовут аз назарияҳои қаблӣ мазмуни вачҳҳо (мотиватсияҳо), зинаҳои талаботҳои назарияи мазкур марзу ҳудудҳои мушаххас надоранд, зеро ҳаракат аз аз зинае ба зинаи дигар ба ҳар ду тараф сурат мегирад – чӣ аз поён ба боло (конёномаии талаботҳо), ва чӣ аз боло ба поён (фрустратсия).

Муҳаққиқ Ф. Гертсберг назарияи ду омилҳоро пешниҳод кард, ки

тибқи он талаботҳои инсонӣ ба вачҳдиханда (барои қаноатмандӣ мусоидатгар) ва қаринавӣ (контекстуалӣ) ҷудо мешаванд.

Ҳамин тариқ, талаботҳои вачҳдиханда бо зинаҳои болотарини аҳроми муҳаққиқ А.Х.Маслоу мутаносибанд, аммо қаринавӣ (контекстуалӣ) – бо зинаҳои поёни мувофиқ аст. Тафовути асосии назарияи мазкур бо ғояҳои муҳаққиқ А.Х.Маслоу дар он зоҳир мешавад, ки инсон ба зинаҳои поёнтарини талаботҳо ба тариқи истисно вақте мурочиат мекунад, ки бо ноадолатӣҳо зимни татбиқи онҳо рӯ ба рӯ мешавад [204,с.125]. Зимнан, новобаста ба маъруфияти назарияҳои мазмунии вачҳҳо (мотиваатсияҳо) бояд қайд кард, ки онҳо сохтори ҳақиқии вачҳҳоро инъикос мекунанд ва наметавонанд дар амалия дар шакли соф истифода гарданд. Қисман ин проблемаро назарияҳои вачҳии муносибатҳо барои ҳал кардан ёрӣ мерасонанд.

Ҳамин тариқ, муҳаққиқ Д.Мак Грегор назарияи сарварии авторитарӣ (назарияи Х) ва сарварии демократӣ (назарияи Y)-ро қоркард намуд, ки дар онҳо асосҳои амалкарди вачҳҳо (мотиватсияҳо қарор дода шудаанд. Ҳарду назария ба ҷудонамоии вачҳҳои мусбӣ ва манфӣ нигаронида шудаанд, вобаста ба натиҷаи интизории ниҳой: афзоиши ҳаҷми қорҳои иҷроишӣ ва сифати онҳо. Дар ҳар сурат назарияи Х дар амалия аксаран муносибати манфии омӯзандагонро нисбати фаъолияти иҷрошаванда ба бор меовард. Дар баробари ин назарияи Y имкон медиҳад захираи ниҳонии омӯзанда ба шарофати идоракунии самранокии омӯзгор сурат гирад, аммо фаъолияти таълимӣ ба сифати таҳриқдихандаи пурқудрат баромад мекард. Ғояҳои назарияи муносибатҳоро ҳамчун омилҳои вачҳӣ густариш дода, муҳаққиқ Э.Шейн 8 «лангарҳои мансабӣ»-ро ҷудо менамояд: техникӣ-вазифавӣ, роҳбарии умумӣ, мустақилият ва новобастагӣ, эҳсоси амниятӣ беҳавфӣ ва устуворӣ, малакаи соҳибқорӣ, майлу кӯшиши ба қор манфиатманд ва содик будан, санҷиши неру дар шакли соф, тарзи зист. Нақши боризро манфиатмандӣ дар иҷроиши фаъолияти муайян мебозад, ки он вақт ба инсон қору шуғлаш бисёр мақбулу гуворо аст, аз он қаноатмандӣ ҳосил мекунад.

Дар асоси назарияҳои X ва Y назарияи Z коркард гашт, ки тавассути муҳаккики чопонӣ У.Оучи коркард ва пешниҳод гашта буд. Мазмуну муҳтавои назарияи Z чузъу унсуре байни назарияҳои X ва Y аст, ки зимнан байни онҳо алоқае муқаррар гаштааст. Тибқи назарияи мазкур омӯзгор бояд нисбати ҳар як донишҷӯ бояд ғамхор бошад, талаботҳои инфиродӣ ва тарҳи зистро ба эътибор гирифта, намоиш диҳад, ки ҳар як узви раванди таълим дар марҳилаи муайяни омӯзиш муҳим аст ва омӯзандаҳо бояд барои муяссаршавӣ ба ҳадафи умумии таълим манфиатманд бошад, ки ин барои ташкили шаклҳои дастаҷамъонаи кор мусоидат мекунад.

Солҳои 1970 муҳаккиқ С.Адамс назарияи адолатнокиро коркард намуд, ки моҳияти раванди вачҳоро мекушояд. Инсон бо мақсади иҷроиши амали муайян маҷбур аст, ки дар алоқаю робита бо дигарон қарор гирад, зимнан саҳмгузори намояд; (донишҳо, вақт, майлу кӯшишҳо, маблағҳо ва ғайра) ба ин фаъолият ва дар ивази он натиҷаю подош бипазирад (мукофот, таҳсину офарин, маблағҳо ва ғайра).

Дар асоси назарияи интизориҳои муҳаккиқ В.Врум ва назарияи адолатнокии муҳаккиқ С.Адамс муҳаккиқон Л.Портер ва Э.Лаулер назарияи маҷмӯии вачҳӣ коркард ва пешкаш карданд, ки номи амсилаи (моделӣ) Портер-Лаулерро гирифт. Асосу ҳастаи амсилаи (моделӣ) мазкурро 5 тартиби пайгирона ташкил медиҳанд: захираҳои харҷшуда, арзёбӣ, натиҷаи дастрасшуда, подош ва дараҷаи қаноатмандӣ. Тибқи назарияи мазкур, натиҷаи дастрасшуда мустақиман вобаста ба кӯшишҳои ба харҷ додашуда, дараҷаи саъю кӯшишҳо – аз интизории подош, аммо эҳсоси қаноатмандӣ – аз натиҷаи дастрасшуда вобаста мебошад. Ҳамин тариқ, натиҷанокӣ қаноатмандии талаботи инсониро муайян мекунад.

Маъмулан, тамоми назарияҳо ба ҳам алоқаманданд ва бо ҳам омезиш ёфтаанд, ки ин барои дарку фаҳми сарчашма ва воситаи вачҳ барои таълим ёрӣ мерасонад. Ғайр аз назарияҳои пешкашшудаи вачҳӣ манфиатмандӣ дар илм ҳамчунин назарияи гедонии вачҳӣ дар асарҳои П.Юнг, назарияи драйвҳо К.Халл, назарияи муқаррароти меҳнатии А.Гастев (солҳои 1920), назарияи

ваҷҳии психоаналитикии муҳаққик З.Фрейд, назарияи рефлексҳои шартии И.П.Павлов ва ғайра дида мешавад. Зимнан, новобаста ба ҳамаи ин, тамоми онҳо аз як ҷиҳат ҳамонанду умумианд - водоршавии инсон ба амал дар асоси подошу ҳавасмандӣ (ягон чизи арзишманд барои инсон) аст. Ҳамин тариқ, ваҷҳ (мотив)- ин сабаби татбиқи фаъолият аст, зимнан сабаб инфиродӣ мебошад, ки аз якҷанд омилҳо вобаста аст, аммо набояд фаромӯш кард, ки ваҷҳҳои статӣ низ мавҷуданд, ки тамоми дағаронашро идора мекунанд.

Ташаккули ваҷҳи таълимӣ, қабл аз ҳама, ин эҷоди шароитҳо барои татбиқи талаботҳои дохилӣ нисбати таълим аст, ки аз бошуурона дарк кардани онҳо ва рушди минбаъда иборат мебошад. Барои бедор кардани ваҷҳи таълимӣ омӯзгор метавонад аз якҷанд васоити психологӣ истифода намояд, то ин ки таваҷҷӯҳ ба ваҷҳи манфӣ, вақте ки омӯзанда таҳти тарсу ҳаросати «муҷозот шудан» дар машғулиятҳо иштирок мекунад, баргараф гардад [123,с.82]. Баръакс фаъолияти бештар бошуурона ва мустақилона вусъат дода шавад, вақте ки инсон дар бораи ояндаи худ ва касбаш андеша мекунад. Маҳз аз ҳамин сабаб тағйироти амиқу ҷиддӣ дар методикаи таълим талаб карда мешавад, аммо технологияҳои сайёру мултимедӣ яке аз воситаҳои самараноки рушди ваҷҳи таълимӣ мебошанд.

Ташкили таълими забонҳои хориҷӣ бо ҷалбу ҷазби технологияҳои сайёру мултимедӣ аввалан имкон медиҳад, ки ба тарзи ғайрианъанавӣ вазифаҳои гузошташудаи ҷанбаи коммуникативӣ дошта ҳал гарданд, сониян, он барои истифодаи шаклҳои фаъолияти лоиҳавӣ мусоидат мекунанд, ки дар доираи онҳо афзоиши ваҷҳ нисбати фаъолияти таҳқиқӣ зикр карда мешавад. Аммо новобаста ба ҳамаи ин набояд фаромӯш кард, ки нақшу мақоми омӯзгор, ки барои бутунӣ самаранокии раванди таълимӣ масъул аст, бориз мебошад [18,с.37]. Дар ин маврид омӯзгор нақши тютор (мураббӣ)-ро бозида, васоити муайянеро интихоб мекунад, ки имкон медиҳанд ба тариқи алтернативӣ ба натиҷаи самаранок бирасанд. Ҳамин тариқ, технологияҳои сайёру мултимедӣ омӯзандагонро нисбати фаъолияти идрокию маърифатӣ ҷалбу ҷазб мекунанд. Таъсири компютерикунонии соҳаи маорифу таҳсилот

дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои гузаронидани ислохот дар мазмуну мухтаво, методҳо ва технологияҳои таълим барои татбиқи якҷанд барномаҳо дар бораи эҷоди муҳити таҳсилоти иттилоотӣ мусоидат кард, ки дар доираи онҳо омӯзандагон метавонанд ба омӯзиш ва худомӯзӣ бо ёрии технологияҳои муосири иттилоотӣ-технологӣ ва технологияҳои сайёру мултимедӣ машғул шаванд. Аммо таҳқиқотҳои иҷтимоии гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки ҳайати профессорону омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ на ҳама вақт нисбати тағйиротҳои инноватсионӣ омодаанд ва барои ин *якҷанд сабаб* ҳам мавҷуд аст.

Қабл аз ҳама, набудани малакаҳои кор бо технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва технологияҳои сайёру мултимедӣ раваанди информатизатсияи таҳсилотро дар маҷмӯъ ба қафо мебарад. Масалан, аксаран омӯзгорон (педагогҳо) бо собиқаи кории калон вобаста ба эътиқодоти муҳофизакоронаи худ ва ё надоштани майлу хоҳиши бошуурона дарк кардани арзишмандӣ ва муҳимияти навгониҳо чунин технологияҳои ҳозиразамонро аз худ кардан намехоҳанд. Аксари омӯзгорон эътироф мекунанд, ки пеш аз омӯختан ва аз худ кардани ТИК як навъ мамониати психологиро эҳсос мекунанд, зеро дар масъалаи имконоти методӣ шакку шубҳа доранд ва агар он ҳолро истифода кунанд ҳам, пас маъмулан барои он ки онҳоро бо мақсади истифода бурдани коркардҳои аллакай мавҷуд буда баррасӣ менамоянд. Мутобиқан захираю зарфиятҳои васеи имконот, ки тавассути технологияҳои муосири сайёру мултимедӣ фароҳам оварда мешаванд, зимни ташкили раванди таълим истифода намегарданд. Гузашта аз ин, аксари омӯзгорон ба донишҷӯён истифодаи технологияҳои сайёру мултимедиро зимни таълими забони англисӣ ба сифати васоити ёрирасон иҷозат намедиҳанд, ки маҳз тавассути онҳо муносибати манфӣ нисбати фанни омӯхташаванда ба вуҷуд омаданаш мумкин аст.

Барои ҳалли проблемаи мазкур, маъмулан, роҳбарияти муассисаи таҳсилотӣ машғул мегардад, ки курсҳои бисёрзинагии такмили таҳассуси кадрҳои омӯзгориро нисбати истифодаи ТИК ва технологияҳои сайёру

мултимедӣ зимни таълим мегузаронанд: ташкил ва гузаронидани маърузаю семинарҳои фосилавӣ; ташкил ва гузаронидани бахсу мунозираҳои гурӯҳӣ дар шабакаи Интернет; ташкили корҳои мустақилонаи тадқиқотии муҳассилин; таҳия намудани Интернет-лоихаҳои инфиродӣ ва дастаҷамъона; гузаронидани пурсишҳои шабакавӣ; муқаррар намудани алоқаи мутақобила бо омӯзгор ва ғ.

Зимни гузаронидани курсҳои тақмили таҳассуси омӯзгорони забонҳои хориҷӣ зарур аст эътимоҷнок намуд, ки аз худ кардани малакаҳои кор бо компютер ва технологияҳои сайёру мултимедӣ яке аз меъёрҳои тайёру *омоданамоии корманди салоҳиятнок* дар соҳаи маорифу таҳсилот аст: - истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ барои афзоиши сатҳу дараҷаи вачҳи (мотиватсияи) омӯзандагон мусоидат мекунад; -ТИК ва технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати василаи самараноки ҳалли вазифаҳои педагогӣ ёрӣ мерасонад ва имкон медиҳад, ки аз доираи ММТ баромада, мазмуну муҳтавои онҳоро то дараҷаи зиёд тақмил диҳад; - аз ҳисоби истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ суръат ва ҳаҷми кори таълимии иҷроишӣ меафзояд; -технологияҳои сайёру мултимедӣ барои пурмазмунтар гаштани кори мустақилонаи омӯзандагон кумак мекунад; -технологияҳои сайёру мултимедӣ имкон фароҳам меоранд, ки бархӯрди шахсиятӣ нисбати ҳар як донишҷӯ сурат гирад ва талаботу хусусиятҳои инфиродии онҳо ба назар гирифта шавад; -технологияҳои сайёру мултимедӣ имкон медиҳанд, ки тафаккури эҷодии омӯзандагон рушд кунанд; - технологияҳои сайёру мултимедиро метавон дар тамоми марҳилаҳои таълиму омӯзиш бидуни ягон маҳдудият истифода намуд.

Шароити сеюми психологӣ-педагогии истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ зимни омӯзонидани забони англисӣ барои донишҷӯён салоҳиятнокии ТИК-и донишҷӯён мебошад.

Ба тариқи умумӣ эътироф гаштааст, ки ТИК қисмати таркибии дилҳоҳ инсон гашта мондааст. Мутобиқи талаботҳои муосир нисбати тайёру омода кардани мутахассисон дар соҳаи омӯзиши забонҳои хориҷӣ ҷиҳати

азхудкунии кор бо ТИК ба малакаҳои хондану навиштан баробар доништа мешавад. Зимни бо ҷойи кори хуб таъмин шудан азхудкунии малакаҳои истифодаи компютери шахсӣ нақшу мақоми хоса дорад. Ҳамин тариқ, вазифаи асосии маорифу таҳсилот ташаккули муқаррароти ҷомеа дар муҳассилин аст, ки барои амалкарди муқаммалу пурра дар муҳити таҳсилоти иттилоотӣ мебошад [74,с.142].

Ба ақидаи И.А.Зимняя, таҳти мафҳуми салоҳиятнокии ТИК-и донишҷӯён қобилияти ҳаллу фасл намудани вазифаҳои таълимӣ бо ёрии ТИК фаҳмида мешавад [58, с.36].

Арзиши хоса амсилаи (моделӣ) ТИК дорои салоҳиятмандӣ аст, ки аз 7 ҷузъ иборат мебошад: таъйинот, дастрасӣ, идорақунӣ, ҳамгирӣ, арзёбӣ, сохтану эҷод намудан ва интиқоли иттилоот. Вазифаи асосии амсилаи (моделӣ) мазкур ташаккули донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳои кор бо ҷараёну маҷроҳои иттилоотӣ мебошад (ниг. Ҷадвали 7).

Ҷадвали 7.

Таркиби ҷузъии ТИК-салоҳиятноки

Ҷузъҳо	Донишҳо	Малака ва қобилиятҳо
1. Таъйинот	Асосҳои шарҳу тафсир ва детерминатсияи иттилоот	Малакаи шарҳу тафсир ва детерминатсияи ҷараёну маҷроҳои иттилоотӣ
2. Дастрасӣ	Донишҳои вижаҳои татбиқи ҷустуҷӯи иттилооти зарурӣ	Муайян карда тавонистани доираи ҷустуҷӯ ва ташаккули стратегияҳои ҷустуҷӯ
3. Идорақунӣ	Донишҳои асосҳои тасниф ва бандубасти иттилоот	Қобилияти бандубасти иттилооти дастрасшуда тибқи ҳаҷму андозаҳои додашуда

4. Ҳамгирой	Дониستاني асосҳои истифодаи иттилоот дар амалия барои халлу фасли вазифаҳои чанбаи маишӣ, таълимӣ ва касбӣ	Қобилияти истифодаи иттилоот барои халлу фасли вазифаҳои гузошташуда: муқоиса кардан, муқобилгузорӣ, умумигардонии иттилоот ва ғайра
5. Арзёбӣ	Дониستاني меъёрҳои арзёбии иттилооти дастрасшуда	Қобилияти арзёбии иттилооти дастрасшуда аз рӯи меъёрҳои гузошташуда
6. Эҷод кардан	Дониستاني воситаҳои баён ва такрорҳосилкунии иттилоот	Қобилияти баён ва такрористехсолкунии иттилоот, ба тариқи мантиқӣ ҷойгирнамоии ҳодисаҳо - ҳулосаҳо баровардан ва ғайра
7. Интиқол	Дониستاني технологияи созгории иттилоот нисбати истифода дар вазъу ҳолатҳои муайян	Қобилияти далелнок собит кардан ва мутобиқнамоии иттилоот барои ҳадафҳои муайян

Вобаста ба мафҳуми ТИК-салоҳиятноки бояд оид ба истилоҳи ТИК-саводноки андак таваққуф кард, ки зеро он истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ барои татбиқи амалҳо аз болои иттилоот фаҳмида мешавад: сохтану эҷод кардан, ҳифзу нигоҳдошт, интиқол, таҳрир ва ғайра. Оид ба ТИК-саводноки мулоҳиза ронда, 3 гурӯҳи асосии донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳоро ҷудо мекунамд: техникӣ, барномавӣ ва ҳимоявӣ.

Аввалан, барои донишшӯ сохтору бандубасти техникий компютер (дастгоҳи сайёру мултимедӣ)-ро доништан зарур аст, аз кадом ҷузъҳо компютер ва дигар дастгоҳҳои ёрирасон иборат аст ва барои чӣ онҳо масъуланд. Масалан, клавиатура, мушак, сканер, вебкамера, планшети графикӣ ва микрофон барои вориднамоии иттилоот масъуланд, аммо дисплей, принтер ва аудиоколонкаҳо – барои хориҷнамоии. Барои донишшӯ

зарур аст, ки компютер ва ё технологияҳои сайёру мултимедиро гирон кардаю хомӯш карда тавонад; воридшавӣ ба низом (система)-и амалиётро азхуд карда бошанд; бо объектҳо дар дисплей амал карда тавонистан; ба компютер дигар дастгоҳу асбобҳоро бо методи технологияҳои нокилӣ ва ғайринокилӣ насб намудан; иттилоотро дар CD, DVD-дискҳо ва флеш-картаҳо хифз намудан; ба шабакаи Интернет пайваस्त шудан; бо маводҳои сарфу харчшаванда мурочиат карда тавонистан; матн, расму аксҳои ранга ва сиёҳу сафедро сканерӣ кардан; аз мухаррирони матнӣ ва графикӣ, интернет-браузерҳо ва ғайра истифода кардан ва ғ. Гузашта аз ин, зимни дар донишҷӯ мавҷуд будани донишҳои заминавӣ оид ба дастгоҳу асбобҳои компютерӣ дар мавриди пайдошавии нуқс он метавонад ташхис гузаронида, проблемаҳои мавҷударо рафъ кунад.

Сониян, донишҷӯ бояд дорои донишҳои барномавӣ оид ба низоми (системаи) амалиётӣ бошад, ки дар муқоваи он кор анҷом мегирад ва ҳамчунин соҳиби малакаҳои истифодабарии таъминоти асосии барномавӣ барои муваффақшавӣ ба мақсадҳои мушаххаси таълимӣ гардад. Масалан, ҷустуҷӯи иттилоот барои ҳадафҳои таълимӣ бо ёрии низомҳои (системаҳои) Google, Yandex, Rambler ва ғайра; аз почтаи электронӣ дар хизматрасониҳои (серверҳои) Mail.ru, Yahoo, Yandex, Gmail барои амалкарди мутақобила ба забонҳои хориҷӣ истифода барад; блоги шахсӣ дар хизматрасониҳои (сервисҳои) Live Journal, Blogspot барои рушди малакаҳои навиштан дошта бошад; дар муҳокимаю мунозираҳои шабакавӣ дар форумҳо ва чатҳо иштирок кунад, ҳамчунин дар шабакаҳои иҷтимоии Facebook, MySpace, Вконтакте, Одноклассники барои рушди малакаҳои хондан ва навиштан иштирок карда тавонад; зеркастҳоро бо ёрии микрофон ва вебкамера дар хизматрасониҳои (сервисҳои) Podomatic, Youtube ва Rutube барои рушди малакаҳои гӯфтор истифода барад; видеоблогҳо ва зеркастҳо (Youtube, Rutube)-ро барои рушди малакаҳои истимоеъ истифода кунад; аз замимаҳои муқарраршудаи (ABBY Lingvo, Prompt) ва ё онлайн-луғатҳо (Google Translator, Multitran, ABBYY Lingvo-Online) барои рушди малакаҳои

тарҷумонӣ истифода намояд; онлайн-энсиклопедияҳо (Wikipedia, Britannica)-ро барои дастрасӣ ба иттилооти иловагӣ истифода кунад; истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистиро барои рушди малакаҳои сарфунаҳвӣ ва луғавӣ аз худ кунад; пурсишҳои (тестҳои) шабакавиро барои санҷиши дастоварду муваффақиятҳои худ истифода кунад.

Сеюм, донишҷӯ бояд оддитарин қоидаҳои риояти амнияти иттилоотӣ ва шахсиро ба эътибор гирад. Ташкили қори таълимӣ ин ҷо аҳамияти аввалиндараҷа дорад. Масалан, зарур аст, ки ҳаҷми вақте ки сари компютер гузаронида мешавад, бояд риоят карда шавад, зеро ин ба саломатии инсон зарару таъсири манфӣ дорад: аз чумла, он ба биноиш, низоми асабҳо, низоми таъҷавӣ-ҳаракатӣ ва ғайра таъсир мерасонад. Гузашта аз ин, донишҷӯ бояд дарку фаҳм кунад ва қоидаҳои махфиятро зимни қор бо ТИК риоят кунад: рамзҳо (паролҳо) ва маълумоти шахсиро дар компютерҳои бегона ва технологияи сайёру мултимедӣ ҳифз накунад, рамзҳо (паролҳо)-и дастрасиро ба нуқтаи шахсӣ дар шабакаи Интернет ба ҳеҷ кас ошқор накунад: аз почтаи электронӣ, форумҳо ва шабакаҳои иҷтимоӣ мақсаднок истифода шамояд. Вазъу ҳолати ҳосаро поксозӣ (филтратсия)-и Интернет-контент ишғол мекунад, зеро дар шабака метавон маълумотҳои муқобилу ихтилофдоштаро дучор шуд, ки аз мавқеъҳои гуногун дода шудаанд, ки аксаран шахсонро ба гумроҳӣ мебарад. Бо ин мақсад барномаҳои махсус сохта шудаанд, ки фиристодани спам ва дастрасӣ ба Интернет-сарчашмаҳои номақубулро пешгирӣ мекунанд.

Шарти чоруми психологӣ-педагогӣ истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯён ТИК-салоҳиятнокии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ мебошад.

Дар бораи пурра ташаккул ёфтани ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ мулоҳиза ронда, зарур аст зикр намуд, ки дар навбати аввал омӯзгор на фақат баҳравари боэътимоди компютери шахсӣ ва технологияҳои сайёру мултимедӣ аст, балки инсоне аст, ки барои таҷамӯъ ва густариши таҷрибаи қорӣ бо ТИК қобилу қодир аст.

Технологияҳои сайёру мултимедӣ василаи самраноки таълиму омӯзиш аст, ки ба тариқи таркибӣ ба низоми методӣ барои дарёфти натиҷаи интизорӣ пайванд мебошад. Ҳарчанд технологияҳои сайёру мултимедӣ маводи таълимиро иваз карда наметавонанд, нақшу макоми омӯзгорро коҳиш намедиханд, онҳо ба тариқи ҷиддӣ методикаи таълими забонҳои хориҷиро тағйир медиҳанд.

ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷиро ҳамчун зухуроти маҷмӯӣ баррасӣ намуда, зарур аст чунин талаботҳои ба он пешниҳодшавандаро зикр кунем: Пурра ташшакул ёфтани ТИК-саводнокӣ, ки имкон медиҳад зарфияти ғании компютери шахсӣ, дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ ва таъминоти барномавиро зикр намоем: -бошшурона дарк намудани истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ бо мақсади ташаккули салоҳиятнокии дигарзабонаи коммуникативӣ дар донишҷӯён; -истифодаи муносибу мувофиқи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълим бо мақсади афзоиши сифати таълим.

Ҳамин тариқ, таҳти мафҳуми ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ қобилияти ҳалли вазифаҳои касбӣ бо ёрии ТИК барои рушди малакаҳои нутқронӣ ва ташаккули малакаҳои забондонӣ фаҳмида мешавад [173, с.168]. Муҳаққиқи рус К.В.Капраничкова ва чанде дигарон таркибу сохтори ТИК-салоҳиятнокии омӯзгорони забонҳои хориҷиро иборат аз 5 ҷузъ доништаанд [66,с.19]. Дар ҷадвали 8 сохтори ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ пешкаш шудааст, ки аз 5 ҷузъ иборат мебошад: арзишӣ-ваҷҳӣ, когнитивӣ, амалиётӣ, коммуникативӣ ва рефлексӣ [53, с.17].

Ҷадвали 8.

ТИК-салоҳиятнокии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ

Ҷузъҳо	Тавсиф
Арзишӣ-ангезавӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ муҳимияти истифодаи ТИК-ро барои ҳалли вазифаҳои касбӣ дарк намуда, ҳангоми истифодаи ТИК фаъолмандӣ зоҳир мекунад.

Когнитивӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ пурра ташаккулёбии тасаввуротро оид ба ТИК ва зарфияти методи онро зохир мекунад.
Амалиётӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ донишҳои дарёфтшударо барои дар амалия истифода намудани ТИК равона мекунад.
Коммуникативӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ бо ҳамкорони худ масъалаҳои истифодаи ТИК-и муосирро барои ҳалли вазифаҳои касбӣ истифода карда, табодули таҷрибаи муваффақонаи худро оид ба ТИК дар амалия нишон медиҳад.
Рефлексӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ ба хударзёбӣ ва таҳлили фаъолияти таълимӣ дар заминаи ТИК машғул мегардад.

Дар доираи таҳқиқоти диссертатсионии мазкур сохтори ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ муҳимияти хоса дорад, ки он бо 2 ҷузъи асосӣ пешкаш гаштааст: донишҳо ва малакаҳои мутобиқи онҳо. Мувофиқи ақидаи В.В.Риков, заминаю бунёди назариявии ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ чунин донишҳоро оид ба асосҳои кор бо низомҳои ҷустуҷӯи шабакаи Интернет фарогир мебошад: роҳандозии ҷустуҷӯ ва интихоби маълумот барои ҳадафҳои таълимӣ [124]; арзёбии маълумотҳои аз шабакаи Интернет барои ҳадафҳои таълимӣ дарёфтшуда [148]; технологияҳои эҷодии 5 нави Интернет-захираҳои таълимӣ: хотлист, мултимедияи скрепбук, трежа хант, сабҷект семпла, вебквест [109, с.105]; технологияҳои Веб 2.0 дар таълими забонҳои хориҷӣ: блог-технологияҳо, вики-технологияҳо, зеркастҳо ва ғайра [143,с.63]. Воситаҳои истифодаи захираю зарфиятҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет дар таълими забонҳои хориҷӣ: маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ, энциклопедияҳои шабакавӣ ва луғатҳо [154, с.104]; истифодаи пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ; асосҳои таъмини амнияти иттилоотӣ зимни кор бо Интернет-захираҳо [108, с.8]; ташкили амалкарди мутақобилаи байни омӯзандагон [107, с.32].

Аммо сохтори мазкури ТИК-салоҳиятноқӣ пайдор нест, зеро бо пайдоишу зуҳури ТИК-и муосиру навтарин метавонад тағйироти сифатӣ ба вучуд ояд. Бо дарназардошти он далел, ки салоҳиятноқии омӯзгори забонҳои хориҷӣ категорияи зинавӣ аст, ҳамчунин зимни масъалаи муайян кардани мазмуну муҳтавои ТИК-салоҳиятноқӣ масъалаи муайян кардани ТИК-салоҳиятноқии омӯзгори забонҳои хориҷӣ ҳам ба миён меояд. Муҳаққик С.В.Титова 3 зинаю дараҷаи ТИК-салоҳиятноқиро ҷудо мекунад: поёнӣ (бунёдӣ), миёна (низомнок) ва баланд (касбӣ) [159, с.38]. (ниг.Чадвали 9).

Чадвали 9.

Зинаҳои ТИК-салоҳиятноқии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ (тибки концепсияи С.В.Титова)

Зинаҳо	Тавсиф
Бунёдӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ дорои малақаҳои оддитарини кор бо компютери шахсӣ, технологияҳои сайёру мултимедӣ, ТИК, таъминоти асосии барномавӣ барои иҷроиши фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ ва ба нақшагирии фаъолияти таълимӣ бояд дошта бошад
Низомнок	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ ба худомӯзӣ ва коркарди методикаи нави таълим дар асоси ТИК-и машғул мегардад, фаъолмандона коркардҳои инноватсиониро дар раванди таълим ворид менамояд, барои дарёфти донишҳои нав ва рушди доимӣ дар соҳаи манфиатҳои касбӣ кӯшиш мекунад
Касбӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ малақаҳои пешрафтаи кор бо ТИК-и муосирро дорад, доиман барои такмили таҳассуси худ машғул мегардад, муваффақона ва ихтиёрӣ табодули таҷрибаи истифодаи ТИК-ро бо ҳамкорон ва донишҷӯён ба роҳ меонад

Аммо таснифоти мазкур ва дигар таснифоти ҳамонанди он

омӯзгоронро, ки дорои баъзе донишу малакаҳо ва онҳоеро, ки чунин донишу малакаҳо оид ба ТИК надоранд, мансуб будан ба кадом категорияро пешбинӣ намекунад. Маъмулан, ҳарду ин гурӯҳи омӯзгорон ба гурӯҳе мансуб доништа мешаванд, ки дараҷаи пасти муташаккилияти ТИК доранд, ки аслан ғайриимкон аст.

Анъанай дараҷаю зинаҳо дар таҳқиқоти муҳаққиқ М.Н. Евстигнеев инъикос ёфтааст, 5 дараҷае чудо карда шудааст, ки рушди пурраи малакаҳо ва қобилиятҳоро аз дараҷаи сифрӣ пешбинӣ мекунад [52, с.5] (ниг.Қадвали 10.).

Қадвали 10.

Дараҷаҳои ТИК-салоҳиятнокии омӯзгорони забонҳои хориҷӣ.

Дараҷаҳо	Тавсиф
Дараҷаи омӯзгор-методист	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ муҳимияти ҳамгироии ТИК-ро дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ бошуурона дарк мекунад; фаъолмандиро дар истифодаи ТИК дар раванди таълим зоҳир мекунад; донишҳои амиқи касбӣ ва малакаҳо оид ба сохтан ва истифодаи Интернет-захираҳои таълимӣ, технологияҳои Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ, таъминоти амнияти иттилотии донишҷӯён, ташкили амалкарди мутақобилаи байни донишҷӯён дорад; дараҷаи баланди ҳаллоқияту созандагӣ дорад; доиман таҳассуси худро афзоиш дода, худ низ қобилу қодир аст, ки курсҳои тақмили таҳассус гузаронад; арзёбии фаъолияти касбии худро мегузаронад

Баланд	<p>Омузгори забонҳои хориҷӣ муҳимияти ҳамгирии ТИК-ро дар таълими забонҳои хориҷӣ бошуурона дарк мекунад; дар истифодаи ТИК зимни раванди таълим фаъолмандӣ зоҳир мекунад; донишҳои амиқ ва малакаҳои касбӣ оид ба сохтани истифодаи Интернет-захираҳои таълимӣ, технологияҳои Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ, таъминоти амнияти иттилоотии донишҷӯён, ташкили амалкарди мутақобилаи шабакавӣ байни донишҷӯён дорад; дараҷаи муайяни ҳаллоқияту эҷодкорӣ зоҳир мекунад; доиман таҳассуси худро тақвир мекунад; баъзан арзёбии фаъолияти касбии худро мегузаронад</p>
Миёна	<p>Омузгори забонҳои хориҷӣ на ҳама вақт муҳимияти ҳамгирии ТИК-ро дар таълими забонҳои хориҷӣ бошуурона дарк мекунад; дорад донишу малакаҳои муайян оид ба сохтани эҷод кардан ва истифодаи Интернет-захираҳои таълимӣ, технологияҳои Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ, таъминоти амнияти иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, ташкили амалкарди мутақобилаи шабакавӣ байни донишҷӯён мебошад; дараҷаи муайяни ҳаллоқияту созандагӣ дорад; давра ба давра таҳассуси худро афзоиш мекунад; баъзан арзёбии фаъолияти касбии худро мегузаронад</p>

Паст	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ хеле кам муҳимияти ҳамгироии ТИК-ро дар раванди таълим бошшуро на дарк карда, дар истифодаи ТИК зимни таълим фаъолмандӣ нишон медиҳад; донишҳои ғайримуназам ва малакаҳо оид ба сохтан ва истифодаи Интернет-захираҳои таълимӣ, технологияи Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ, таъминоти иттилоотии донишҷӯён, ташкили амалкарди мутақобилаи байни донишҷӯён дорад; дараҷаи пасти ҳаллоқияту созандагӣ дорад; таҳассуси ҳудро афзоиш намедиҳад; баъзан арзёбии фаъолияти касбии ҳудро мегузаронад
Сифрӣ	Омӯзгори забонҳои хориҷӣ муҳимияти ҳамгироии ТИК-ро зимни таълими забонҳои хориҷӣ бошшуро на дарк намекунад ва фаъолмандӣ зимни истифодаи ТИК дар раванди таълим нишон намедиҳад; донишу малакаҳо оид ба сохтан ва истифодаи Интернет-захираҳои таълимӣ, технологияи Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет, пурсишҳои (тестҳои) шабакавӣ, таъминоти иттилоотии донишҷӯён, ташкили амалкарди мутақобилаи байни донишҷӯён надорад; арзёбии фаъолияти касбии ҳудро намегузаронад

Тақсимбандии дараҷаҳои пешниҳодшуда ҷудонамоии сифатии зинаҳои мутаҷаққилияти ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷиро нишон медиҳад. Ягона нуктае, ки бояд зикр намуд, ин аст, ки азҳудкунии асосҳои таъмини амнияти иттилоотӣ ҷузъи ҳатмӣ дар дилхоҳ дараҷа аст, ки ғайр аз сифрӣ қарор дорад, зеро малакаи мазкур нуктаи ибтидоии азҳудкунии дигар малакаҳо ва қобилиятҳо дар қор бо ТИК-и муосир ва технологияҳои сайёру мултимедӣ мебошад.

Шарти панҷуми психологӣ-педагогии истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ зимни таълими забонҳои хориҷӣ – ташкили таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ мебошад.

Зимни таҳлили масъалаҳои раванди омӯзишу парвариш маълум мегардад, ки мафҳуми «равияи» амалан ҳама вақт аз мавқеи омӯзгор баррасӣ ва арзёбӣ карда мешавад, зеро маҳз омӯзгор ҳамон шароитҳоеро фароҳам меорад, ки ба омӯзанда имкон медиҳанд, ки ба тариқи самаранок рушд кунад. Равияи шахсӣ-фаъолиятмандӣ байни солҳои 80-уми асри XX коркард шуда буд ва ба омӯзгороне таъйин шуда буд, ки зимни идоракугнии субъектӣ-самтӣ фаъолияти таълимӣ омӯзандагон бо мақсади ҳалли вазифаҳои дараҷаҳои гуногуни мураккабӣ истифода мегашт [58, с.28].

Моҳияти равияи шахсӣ-фаъолиятмандӣ аз муттаҳидии ҷузъҳои фаъолиятӣ ва шахсиятӣ иборат аст. Ҳамин тариқ, равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ дар маркази таълиму омӯзиш ҳуди омӯзанда, сифатҳои психологӣ, ҳадафҳо ва вачҳоро қарор медиҳад, аммо омӯзгор дар доираи равияи мазкур бояд ба тариқи ҳадди аксар ба хусусиятҳои инфиродии психологӣ, синнусолӣ, ҷинсӣ, миллӣ ва мақомии омӯзандагон тавачҷӯх зоҳир кунад [128, с.53]. Вобаста ба ин табдили нақши омӯзгор аз маълумотдиҳанда, сарчашмаи донишҳо ба тӯтор (мураббӣ, маслиҳатгар, мушовир), дӯсту рафик ва ёваре, ки ба чунин ҳолатҳо оварда мерасонад: интиҳоби мазмуну муҳтавои таълим бо дарназардошти хусусиятҳои инфиродии омӯзандагон; вачҳи омӯзандагон нисбати фаъолияти зехнӣ; машваратҳо ва ёрӣ зимни бо душворӣҳо ва мушкилот рӯ ба рӯ шудан; назорати мувафаккиятҳои тамоми гурӯҳ ва ҳар як омӯзандаи алоҳида.

Аз мавқеи омӯзандагон дар доираи татбиқи равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ озодии пурраи интиҳоб пешбинӣ мегардад: аз методҳо ва технологияи таълим, васоити таълимӣ то омӯзгор.

Равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ *чунин меёроҳоро* пешбинӣ мекунад: таъмини амнияти фаъолияти таълимӣ, ки ба рушди омӯзанда ҳамчун шахсият мусоидат мекунад; фаъолмандии омӯзандагон дар ҳалли вазифаҳои ҷанбаи проблемавӣ дошта аз ҳисоби муносибатҳои эътимодбахши омӯзгор; ягонагии вачҳҳои берунӣ дохилӣ, ки ба муяссаршавӣ ба ҳадафҳои гузошташуда оварда мерасонад; иштирок дар ҳалли вазифаи мушаххаси таълимӣ ҳамроҳ

бо дигар омӯзандагон, маъмулан ҳамчун зуҳури эҳсоси мансубият ба гурӯҳи таълимӣ ва эътимод ба нуруи худ [58, с.30].

Муҳимияти хосаро татбиқи принципи робитаи мутақобила дорост, ки дарку фаҳми маводи таълимиро аз ҷониби омӯзанда ва барои тасхеҳи иштибоҳоти имконпазир аз ҷониби омӯзгор таъмин мекунад. Барои ваҷҳи омӯзандагон аҳамияти хоса ташкили таълими лоиҳавӣ дорост, ки дар доираи он ҳар як омӯзанда ширкат меварзад ва дорои эҳсоси масъулият ҳаст, ки дар навбати худ, ба ташаккули малакаҳои эҷодӣ ва коммуникативӣ мусоидат мекунад.

Дар асоси мулоҳизаҳои ҷавқуззикр, истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ зимни таълими забонҳои хориҷӣ хеле самраноктар мегардад, агар коркарди методикаи мувофиқ бо дарназардошти чунин шартҳои психологӣ-педагогӣ сурат гирад: ваҷҳи донишҷӯён нисбати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати васоити ёрирасони таълимӣ; омодагии омӯзгорон барои таълим дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ; ташкили таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ.

Хулосаи боби якум

Дар боби якуми таҳқиқоти диссертатсионӣ нахустин се вазифа ҳал гаштанд. Аввалан, таҳлилу омӯзиши якчанд таълифоти илмӣ ва методӣ, ки ба тавсифи амсилаҳои (моделҳои) таълими фосолавӣ ва истифодаи ТИК зимни таълими забонҳои хориҷӣ, имкон доданд, ки хусусиятҳо ва вазифаҳои дидактикию методи технологияҳои сайёру мултимедӣ муайян карда шаванд.

Технологияҳои сайёру мултимедӣ дорои чунин хусусиятҳои дидактикӣ мебошанд: а) дастрасӣ ба воситаи дастгоҳҳои сайёру мултимедӣ, имкони ҳифзу нигоҳдошт ва интиқоли иттилооти форматҳои гуногун (матнӣ, графикӣ, видео-, аудио-), имкони ҷойгирнамоии шарҳу тафсирҳо ва ёвориднамоии тағйирот дар контент, имкони истифода ба сифати захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ; б) вазифаҳои дидактикӣ: маълумотноксозии раванди таълим; ташаккули фарҳанги иттилоотии омӯзандагон; имкони ташкили муҳокимаи шабакавӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; имкони иҷроиши лоиҳаҳои гурӯҳӣ ва инфиродӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; ташкили кори ҷустуҷӯӣ-таҳқиқотӣ; рушди малакаҳои фаъолияти мустақилонаи таълимии омӯзандагон; татбиқи технологияи педагогии «таълим дар ҳамкорӣ»; рушди фаъолияти зехнии омӯзандагон; в) рушди малакаҳои касбӣ дар соҳаи омӯхташавандаи донишҳо ва вазифаҳои методӣ: рушди навъҳои самараноки фаъолияти нутқӣ (гуфтор, навиштор) ва ретсептивӣ (истимоъ ва хониш); ташаккули малакаҳои забонии нутқи омӯзандагон (сарфунаҳвӣ ва луғавӣ); ташаккули салоҳиятҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва байнифарҳангӣ.

Сониян, номгӯю феҳристи малакаҳои нутқӣ ва забонии донишҷӯён (сатҳи В1-В2) коркард шуд, ки онҳо дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ ташаккул меёбанд.

Аз ҷумла, дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ метавон дар донишҷӯён чунин малакаҳои нутқиро рушд дод: малакаҳои гуфторӣ (хабару иттилоъ сохтан, ки маълумоти муҳимро дар бораи мавзӯ фаро мегирад); ба

тарики мухтасар интиқол додани мазмуни маълумоти интиқолшаванда; дар бораи худ, атрофиёну мухити худ, нақшаҳои худ гуфтан ва нияту иқдомҳои худро асоснок намудан; доир ба далелҳо ва воқеаҳо гуфтан ва зимнан мисолу намунаҳо овардан, хулоса баровардан; хусусиятҳои ҳаёт ва фарҳанги кишвари худ ва забони кишвари забонаш омӯхташавандаро тавсиф кардан; табодули маълумот дар раванди муоширати муколамавӣ вобаста ба мазмуни матн хондашуда/шундашуда; оғоз кардан, пеш бурдан/дастгирӣ кардан ва мусоҳибаро дар вазъу ҳолати меъёрӣ ба охир расонидан; меъёрҳои этикети нутқиро риоят кардан, зимни зарурат чизеро аз сари нав пурсидан, мушаххас намудан; мусоҳибро пурсидан ва ба саволҳои ӯ ҷавоб гардонидан, фикри худро баён кардан, ба хоҳиш посух гуфтан, ба пешниҳоди мусоҳиб бо ризоияту мувофиқа/норизоият ҷавоб гуфтан, ба мавзӯи омӯхташуда ва маводи луғавӣ-сарфунаҳвӣ таъя намудан; лукма партофтан (ҷавоб ба саволҳо, шарҳу тафсириҳо, эродҳо, ифодаи муносибат нисбати лукмапартоиҳо); малакаи истимоъ (муайян кардани бори иттилоотии задаи маъноию мантиқӣ дар ҷумлаҳо); шаклҳои мухтасари луғавӣ ва сарфунаҳвири фаҳмидан; тартиби калимаҳоро дар навъҳои гуногуни ҷумлаҳо муайян кардан; луғати (лексикаи) ҷаҳолро зимни истимоъи матн аз рӯи мавзӯи муайян кардан; калидвожаҳоро дар аудиоматн муайян кардан; маънию аҳамияти калимаҳои ношиносро аз қарина (контекст) муайян кардан; калима-алоқаҳоро дар аудиоматн муайян кардан; аудиоматнро бо садою овоз пазируфтан, ки суръати тези садо додан дошта бошад ва тавассути тарзи талаффузи гуногундоштаи соҳибони лаҳҷаю шеваҳои гуногун хондашуда; муайян кардан ва шарҳ додани шаклу мазмунҳои ифодаҳо вобаста ба мансубияти гӯянда нисбати гурӯҳи муайяни иҷтимоӣ/фарҳангӣ (синнусолӣ, иҷтимоӣ, этникӣ ва ғайра); фаҳмидани ҳадлафи муошират/аудиоматн; фаҳмидани мавзӯи аудиоматн; муайян кардани иштирокчиёни муошират/гӯянда; фаҳмидани мантиқи баёни маълумот ва ё далелнокӣ (пайгирона ва мурағаб будани далелҳо, воқеаҳо); дарку фаҳми вобастагии байниҳамдигарии байни далелҳо, сабабҳо, воқеаҳо ва ғайра; муайян кардани муносибати гӯянда нисбати предмети муҳокима;

пешгуии рушди воқеаҳо; мулоҳиза рондан, андешаю ақидаи худро оид ба матни шунидашуда баён кардан; малакаи хондан (муайян кардани сохтор ва самти коммуникативии матни бутун ва ё қисматҳои он, вазифаҳои сархатҳо; мавзӯро муайян кардан, андешаи асосиро муайян кардан; далелҳои асосиро аз матн ҷудо намудан, зимнан маъноҳои дувумдараҷаро ҳазф намудан; пешгуии мазмуни матн аз сарлавҳа, аз ибтидои матн; дар матн таъриҳҳои маънидорро ҷудо карда тавоништан; оид ба маънии калидвожаҳо гумон бурдан ва аз калимаҳои ношинос рӯй гардонидан; мушаххасан фаҳмидани матн дар дараҷаи маънию мафҳум; сохтор ва ташкили матнро фаҳмидан; малакаи нутқи хаттӣ доштан (варақаҳоро пур кардан (ному насаб, чинс, синну сол, шаҳрвандият, суроғаҳоро сабт кардан); номаю мактубҳои меъёрӣ навиштан; мукотибаи шахсӣ/электронӣ доштан; ариза навиштан; ҳуҷҷатҳоро ба расмият даровардан; оид ба худ дар шакли муайян маълумот пур кардан, ки дар кишвари забонаш омӯхташаванда пазируфта шудааст; нақша, фишурдаҳоро таҳия кардан.

Дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ метавон чунин малакаҳои луғавии нутқро ташаккул дод: дуруст интиҳоб намудани истилоҳоти касбӣ ва калимаҳои сермаъно, ки яке аз маъноҳои онҳо дар соҳаи касбии муошират истифода мешавад, барои ифодаи андешаҳои худ дар шакли хаттӣ ва ё шифоҳӣ дар мавзӯи касбӣ имкон доштан; истилоҳоти навро бо воҳидҳои луғавии қаблан азхудшуда ҳамгиро ва тавъам намудан; табдили мувофиқу муносиби истилоҳотро ба роҳ мондан, малакаҳои ретсептивии дуғавии нутқро доро будан (образи овозию садоӣ (зимни истимоъ) ва ё графикӣ (зимни хондан) бо истилоҳ дар семантика дар таносуб қарор додан; дарку фаҳм намудани истилоҳоти касбӣ ва калимаҳои сермаъно, ки яке аз маъноҳои онҳо дар соҳаи муоширати касбӣ истифода мегардад, зимни дарки аудио- ва ё матни графикӣ ва зимни муошират дар мавзӯи касбӣ; фарқ кардани маънии калимаҳои сермаъно, ки яке аз онҳо ба соҳаи муоширати касбӣ мансуб аст; тафовутҳоро дар истифодаи истилоҳоти аз ҷиҳати маъно гуногун муайян кардан; маънии истилоҳи касбӣ ва ё калимаи сермаъноро фарқ ба воситаи

қарина (контекст) қардан, ки яке аз маъноҳои онҳо дар соҳаи муоширати касбӣ истифода мегардад; фаҳмидани маъноҳои истилоҳот ва маънии калимаҳои густаришёфтаи сермаъно бо таъя ба аломатҳои овозӣ/графикӣ; фаҳмидани маънии калимаҳои густаришёфтаи сермаъно бо таъя ба қаринаи (контексти) муоширати касбӣ; малақаҳои самараноки сарфунаҳвии нутқ (шаклҳои сарфунаҳвӣ ва сохторҳо ташкил қардан; сохторҳои сарфунаҳвиरो вобаста ба вазъу ҳолати муошират интиҳоб қардан; ба расмият даровардани сарфунаҳвии матнҳои шифохӣ ва хаттӣ; зухуроти сарфунаҳвиरो дар нутқ истифода қардан.

Ба ҳамин тариқ, таҳлили хусусиятҳои дидактикӣ, вазифаҳои методи технологияи мультимедӣ ва шароитҳои психологию педагогии таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси технологияҳои сайёру мультимедӣ нишон дод, ки дар самаранокии қарқардҳои мутобиқи методӣ аз забонҳои хориҷӣ шароитҳои психологӣ-педагогӣ мусоидат мекунад.

БОБИ II . ШАРОИТҲОИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ БАРОИ ДОНИШЧӢӢНИ ИХТИСОСҲОИ ГУМАНИТАРӢ БО ИСТИФОДА АЗ ТЕХНОЛОГИЯҲОИ САӢӢРУ МУЛТИМЕДӢ

2.1. Низоми методии таълими забони англисӢ барои донишчӢӢни ихтисосҲои гуманитарӢ бо истифода аз технологияҲои саӢӢру мултимедӢ

Масъалаҳои вобаста ба хусусиятҳои низоми методии таълими забони англисиро барои донишчӯени ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ фаро мегирад. Дар доираи татбиқи нуктаи ҳолатҳои меъери давлатии таҳсилот дар муҳассилин кулли салоҳиятмандӣ дар раванди омӯзиш пешбинӣ шудааст, ки имкони дар ҷомеаи иттилоотии муосир ҳудро озод эҳсос карданро муҳайё карда, дар ҳалли вазифаҳои ҷанбаи касбӣ дошта мусоидат мекунад.

Гузаштан ба амсилаи салоҳиятнокии таҳсилот субъектҳои муносибатро байни омӯзгорон ва омӯзандагон ташаккул дода, мутобиқи он донишчӯ на фақат ҳамчун истифодабарандаи иттилооту маълумот, балки ҳосилкунандаи фаъоли он баррасӣ ва арзёбӣ мегардад. Донишчӯ баҳри дарку фаҳми бошуурона ва истифодаи мустақилонаи он дар вазъи ҳолатҳои воқеӣ омода ва тайёр мегардад [119, с.7]. Дар робита ба ин зарурати таҷдиди назари барномаҳои таълимӣ ва вориднамоии васоити инноватсионӣ ва технологияҳои таълим бо мақсади мутобиқат ба меъёрҳои давлатии таълим, ки ба афзоиши сифати тайёрии мутахассисони босалоҳият нигаронида шудааст, истифода мегардад.

Дар асоси таҳлили адабиёти методӣ ва санадҳои меъерӣ ҳуқуқӣ метавонем, аз як ҷониб, оид ба зарурати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забони англисӣ барои донишчӯён дар доираи концепсияи иттилоотии таълиму тарбия мулоҳиза намоем, аз ҷониби дигар, оид ба мазмуну муҳтавои таълим ва методикаи мутобиқ ба ҳамгироии технологияҳои сайёру мултимедӣ дар раванди таълими забони англисӣ суҳан

ронем.

Маҳз омилҳои мазкур боиси муайян кардани ҳадафҳои коркарди низоми методии истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забони англисии донишҷӯён мегардад. Ба мафҳуми «низомии методӣ» мурочиат карда, ҳамчунин зарур аст хусусиятҳои тафриқавии онро муайн намоем ва, ҷузъҳои асосии онро ҷудо кунем. Дар бораи низоми методӣ ҳамчун маҷмӯи ягона суҳан ронда, бояд тазаққур дод, ки он дорои хусусиятҳои тафриқавӣ буда, асосҳои сохт ва амалбахши низоми таълимиро ташкил мекунад [57, с.212].

Ҳамин тариқ, хусусият номбаршудаи низоми методӣ ба чунин амалҳо мусоидат мекунад: ташаккули донишҳои устувори низомнок; ташаккули марҳилавии салоҳияти калидии муҳассилин; ҳамгирии байни предметии донишу таҷрибаҳои ба даст омада; афзалиятнокии шаклҳои таълими проблемавӣ ва ҷанбаи таҳқиқӣ дошта; тафриқавӣ ва инфиродӣ гардонидани вазоифи таълим, ки ба рушди ақлонию зеҳнии омӯзандагон созгор аст. Дар ин робита низоми методии омӯзишу парвариш сохтори мукамал ва бутунро фаро мегирад, ки ҷузъҳои он ба ҳам алоқаманд буда, худуд ва қисматҳои мушаххас дорад.

Хусусияти раванди (протсессуалии) таълим дар расми 11 пешниҳод шудааст. Ба ақидаи Э.Г.Азимов, ба мафҳуми «низомии методӣ» мурочиат карда, ҳамчунин зарур аст хусусиятҳои тафриқавии онро муайн карда, ҷузъҳои асосии онро ҷудо намуд. Дар бораи низоми методӣ ҳамчун маҷмӯи ягона суҳан ронда, бояд тазаққур дод, ки он дорои хусусиятҳои тафриқавӣ буда, асосҳои сохтан ва амалкарди низоми таҳсилотро ташкил мекунад [2, с.46].

Ҳамин тариқ, хусусият номбаршудаи низоми методӣ ба чунин амалҳо мусоидат мекунад: ташаккули донишҳои устувори низомнок; ташаккули марҳилавии салоҳияти калидии муҳассилин; ҳамгирии байни предметии донишу таҷрибаҳои ба даст омада; афзалиятнокии шаклҳои таълими проблемавӣ ва ҷанбаи таҳқиқӣ дошта; тафриқавӣ ва инфиродӣ гардонидани вазоифи таълим, ки ба рушди ақлонию зеҳнии омӯзандагон созгор аст.

Хусусиятҳои тафриқавии низоми методӣ.

Хосиятҳо	Тавсиф
1. Бутуният	Низоми методӣ маҷмӯи ягонаи ҷузъҳои ба ҳамдигар алоқамандро фаро мегирад, ки дар навбати худ низоми дараҷаю зинаи поёнтар ҳисоб мешавад.
2. Зинавию силсилави	Ҳар як ҷузъи низоми методӣ дар тартибу низоми муайян ҷойгир аст, ки самаранокии таълимиро таъмин мекунад.
3. Синергӣ будан	Ҳамаи ҷузъҳои низоми методӣ ба муяссаршавии ҳадафи ягона ва афзоиши сифати натиҷаи ниҳой нигаронида шудааст.
4. Ҳамгиро будан	Низоми методӣ дар асоси алоқаҳои шартии нисбатан мустақилонаи байни ҷузъҳо сохта шудааст.
5. Тағирёбанда будан	Дар низоми методӣ истифодаи роҳҳои алтернативӣ ва воридкунии васоити иловагӣ бо мақсади муяссаршавӣ ба ҳадафҳои таълим пешбинӣ мегардад.

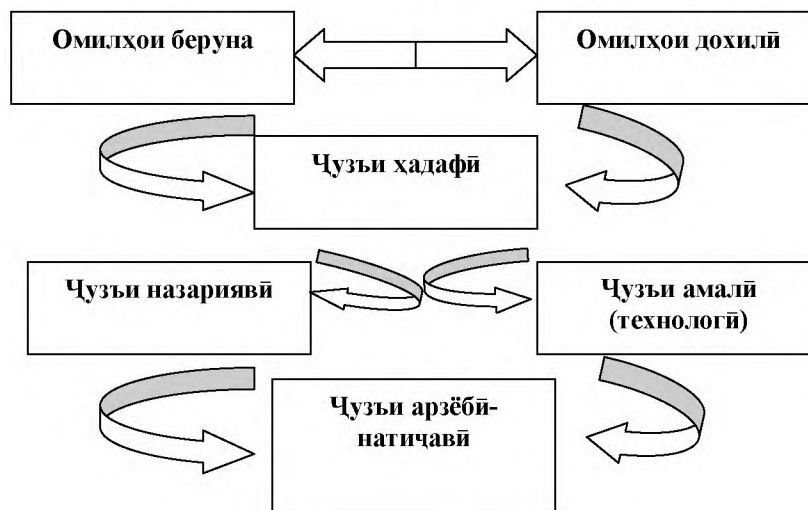
Маъмулан, низоми методи таълим низоми кушода аст, ки рушди минбаъдаро таҳти таъсири омилҳои берунӣ дохилӣ сурат мегирад, зимнан арзишмандию аҳамияти асосӣ мансуб маҳз ба омилҳои берунӣ мебошад: меъёрҳои давлатии таҳсилот, фармоиши иҷтимоӣ, ихтилофҳо миёни татбиқи пешбинӣ шуда ва воқеии технологияҳои омӯзишу парвариш ва ғайра.

Муҳаққиқон Э.Г.Азимов ва Е.Н.Вилшинетская аз рӯи анъанавӣ 5 ҷузъи асосии онро ҷудо мекунад: заминаҳои (омилҳои) берунӣ дохилӣ; ҳадафмандона; назариявӣ; технологӣ ва ҷузъҳои арзёбӣ-самтнокӣ [4,с.98]. Мутобиқан, сохтори низоми методи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забони англисӣ барои донишҷӯён чунин ҷузъҳоро фаро мегирад: 1.Омилҳои беруна, ки зарурати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедиро дар таълими забони англисӣ муҳим мегардонад; 2.Ҷузъи ҳадафманд, ки таҳти таъсири омилҳои беруна ташаккул ёфтаанд, интиҳоби

равия ва усулҳои бо он созгор, шаклҳои ташкилӣ, роҳҳо ва технологияҳо, мазмуну муҳтаво ва васоити таълимро муайян мекунад, ки ба таъбиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои таълим нигаронида шудааст; 3. *Чузъи назариявӣ* маҷмӯи равияҳо ва усулҳои методӣ ва дидактикиро зимни истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба омӯзиши забони англисӣ фаро мегирад; 4. *Чузъи технологӣ* шарту шароитҳо, мазмуну мундариҷа, шаклҳои ташкилӣ, усулҳо ва алгоритми таълимро фаро мегирад, ки истифодаи самраноки технологияҳои сайёру мултимедиро дар таълими забони англисӣ таъмин мекунад; 5. *Чузъи арзёбӣ-натичавӣ* ба санҷиши сифати дониш ва малакаҳо дар робита бо истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забони англисӣ равона мегардад, ки иборат аз меъёрҳо ва нишондодихандаҳои арзёбиву натиҷаҳои таълим низ мебошад [4, с.126].

Расми 2.

Сохтори низоми методии таълим (тибқи концепсияи Э.Г.Азимов)

Чуноне дида мешавад, тибқи концепсияи мазкур сохтори низоми методии таълим аз 4 чузъи ба ҳам алоқаманду вобаста иборат аст: ҳадафӣ, назариявӣ, амалӣ (технологӣ), арзёбӣ-натичавӣ, ки дар маҷмӯъ мансуб ба омилҳои беруна ва дохилӣ мебошанд.

Асоси методологии рисола мазмуну муҳтавои чузъҳои калидии низоми методии таълимро муайян мекунад. Дар доираи таҳқиқоти мазкур асоси заминаи методологиро нуктаҳои равияи салоҳиятмандии таҳсилот [9, с.217],

равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ [58,с.35], концепсияи иттилоотонии таҳсилот [123, с.108] ва таҳсилоти фосилавӣ [51, с.12], назария ва амалияи воридгардонии ТИК-и муосир, технологияи сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ, аз ҷумла, забони англисӣ [109, с.123] ташкил мекунад.

Ҳадафи асосии низоми коркардшудаи методӣ истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар чараёни таълими забони англисӣ барои донишҷӯён мебошад.

Ҷузъи назариявии низоми методӣ бо муайян кардани равияҳои пешбар ва усулҳои ташкилу созмондеҳии раванди таълим оид ба истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забони англисӣ мебошад.

Дар методикаи таълими забони англисӣ мафҳуми «равия» катеорияи асосӣ ҳисоб мешавад, ки методология ва стратегияи таълимро дар маҷмӯъ муайян мекунад. Дар марҳилаи кунунӣ теъдоди зиёди таснифоти равияҳо нисбати таълими забонҳои хориҷӣ вучуд доранд; - равияи бихевиорӣ, ки маънӣ ба барномасозии таълим буда, кори марҳилавии инфиродиро бо омӯзандагон фаро мегирад;- равияи когнитивӣ, ки маънӣ бар татбиқи усули шууронокӣ аст, ки дар доираи он омӯзанда ба сифати иштирокчии фаъоли раванди таълиму таҳсилот пазируфта мешавад, аммо на объекти таълим аз ҷониби омӯзгор [198];- равияи башардӯстона (гуманистӣ), ки сохтани раванди таълимро бо дарназардошти хусусиятҳои инфиродии омӯзанда пешбинӣ мекунад;-ҷаҳонӣ (глобалӣ), ки омӯзиши забонро дар маҷмӯъ пешбинӣ мекунад, ва вазифаҳои таълимиро ба навъу намудҳои фаъолияти нутқӣ ҷудо намекунад;- равияи индуктивӣ-бошууронона, ки ба азхудкунии малакаҳои нутқӣ тибқи намунаи муқарраршуда пешбинӣ мекунад;- равияи ҳамгиро, ки маънӣ ба рушди алоқаманди малакаҳои нутқӣ аз рӯи тамоми 4 навъи фаъолияти нутқӣ сурат мегирад;- равияи коммуникативӣ-фаъолиятӣ, ки тавачҷӯҳи асосиро ба амсиласозии (моделиронии) вазъу ҳолатҳо пешбинӣ мекунад, ки ба ҳадди аксар ба воқеият наздик мебошад [58, с.28];- равияи иҷтимоӣ-фарҳангӣ, ки ба омӯзиши якҷояи зичи забон ва фарҳанг равона мегардад [133, с.134].

Муносибати босалоҳият нисбати омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар тадқиқоти мазкур асосӣ ва заминавӣ махсуб гашта, ташаккули маҷмӯии донишу малакаҳо дар донишҷӯён пешбинӣ мекунад, ки имкони истифодаи технологияҳои сайёру мултимедиро дар раванди омӯзиши забонҳои хориҷӣ фароҳам меорад [173, с.56]. Зимни татбиқи муносибати босалоҳият тавачҷӯҳи асосӣ ба муносибатҳои субъект-субъектӣ равона карда мешавад, ки иштироқи фаъолонаи донишҷӯро дар раванди таълим пешбинӣ мекунад.

Тавачҷӯҳи асосӣ дар ин чода бояд ба таҷрибаи ҳалли мустакилонаи вазифаҳои гузошташуда равона карда шавад: - ҳадафи таълим дар ташаккули қобилиятҳои мустакилона ҳал карда тавонистани вазифаҳои ҷанбаи маишӣ ва касбӣ дошта бо тақя ба таҷрибаи шахсии худ зоҳир мешавад; - мазмуну муҳтавои таълим бо дарназардошти таҷрибаи ҳалли вазифаҳои идрокию маърифатӣ ва тадқиқӣ сурат мегирад; - ташкилу созмондеҳии раванди таълим ба эҷоди шароитҳо барои ташаккули таҷрибаи ҳалли мустакилонаи вазифаҳои таъйиншуда оварда мерасонад; - назорати сифати таълим дар асоси заминаи дараҷаҳои меъёрикунонӣ сурат мегирад, ки дар раванди таълим дар ҳар як марҳила роҳандозӣ мегардад; - вачҳҳо нисбати таълим дар афзоиши доимии таҳассус тӯли тамоми ҳаёт зоҳир мешавад.

Ҳамин тариқ, муносибати босалоҳият барои таҳкиму тақвияти ҷанбаи шахсиятӣ-фаъолиятмандии раванди таҳсилот мусоидат мекунад, зимнан муҳимияту арзишмандии асосӣ ба истифодаи амалии донишҳои азхудшуда (масалан, истифодаи саривақтии технологияҳои сайёру мултимедӣ дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ) эътироф мешавад ва дар интиҳои таълим натиҷаҳои интизорӣ муаяссар мегарданд.

Равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ ба сифати субъекти раванди таълим омӯзгори забонҳои хориҷӣ ва ҳамчун объекти таълим донишҷӯёнро баррасӣ ва арзёбӣ менамояд [100, с.24]. Аз мавқеи сохторӣ ҷузъҳои шахсиятӣ ва фаъолиятиро чудо мекунанд. Татбиқи ҷузъи шахсиятӣ дар раванди таълим барои дарназарошти хусусиятҳои инфиродии омӯзандагон равона гаштааст:

аклонӣ, синнусолӣ, миллӣ ва ғайра.

Дар ин робита интихоби шаклҳои ташкилӣ ва усулҳои таълим мутобиқи талаботҳои омӯзандаи муайян ва гурӯҳи таълимии бутун зарур аст. Маҳз чунин равия нисбати таълим имкон фароҳам меорад, ки дараҷаи устувори ваҷҳи омӯзандагон нисбати фаъолияти зехнӣ ва идрокӣ ва амсиласозии раванди таълим таъмин карда шавад. Моҳияти ҷузъи фаъолиятмандӣ дар самтнокии тамоми васоити таълимӣ барои муваффақгардии ҳадафи умумӣ зоҳир мешавад, зеро фаъолият шуурро ташаккул медиҳад [81,с.4]. Гузашта аз ин, нақши муҳимро рушди малакаҳои рефлексӣ мебозанд, ки барои таҳлили қобилиятҳои худ то ва баъди таълим имкон фароҳам оварда, имконоти минбаъдaro муайян мекунад.

Равияи коммуникативӣ-когнитивӣ дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ маъруфияти зиёд дорад, зеро равияи шахсиятӣ-самтнокии таълимро зимни ташаккули тасаввуроти бунёдӣ, малакаҳои нутқӣ ва қобилиятҳои забонӣ таъйид мекунад. Он дар афзоиши шавқу завқӣ омӯзандагон аз ҳисоби дарназардошти талаботҳои коммуникативии онҳо зоҳир мешавад. Аз мавқеи когнитивӣ раванди таълими забонҳои хориҷӣ берун аз муҳити забонӣ баррасӣ ва арзёбӣ карда мешавад, ки дар натиҷаи он азҳудкунии шаклҳои истифодаи забон ба истисно дар дараҷаи донишҳо сурат мегирад.

Равияи системӣ баррасии объектро ҳамчун низом – маҷмӯи ягона баррасӣ менамояд, ки аз теъдоди муайяни ҷузъҳои ба ҳам алоқаманд иборат аст [191,с.143]. Татбиқи бархӯрди мазкур дар илми педагогика имкони эҷоди низому тартиби пайгиروнаи иҷроиши амалҳоро бо мақсади муваффақшавӣ ба тасаввуроти ягона оид ба маводи омӯхташаванда фароҳам меорад. Зимни сохтани методикаи таълими забонҳои хориҷӣ бо ёрии технологияҳои сайёру мултимедӣ қонунмандиҳои сохторӣ ва мазмунӣ ошкор мегарданд, ки имкон медиҳанд натиҷаҳои самараноктар ба даст оварда шаванд. Аммо, бояд ба эътибор гирифта шавад, ки равияи системӣ дар заминаи коркарди дилхоҳ низоми методӣ нухуфта мешавад, зеро барои гузориши вазифаҳои таълимӣ масъул аст, аммо барои ҳалли онҳо умуман ҷавобгӯ намебошад.

Дар асоси равияҳои ҷудошуда ҳадафмандона аст, ки низоми усулҳои дидактикӣ ва методологӣ муайян карда шавад, ки ҷузъи дигари низоми коркардшудаи методии истифодаи технологияҳои сайёру мултимедиро дар таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯён пешбинӣ мекунад.

Таҳти мафҳуми усулҳои таълим нуктаю ҳолатҳои умумӣ фаҳмида мешаванд, ки ҷанбаи протсессуалии таълим ва қонунмандии онро инъикос мекунад, ки равию самтнокиро барои рушди шахсият муайян мекунад [98,с.136]. Ба тариқи анъанавӣ усулҳои таълим моҳияти равиёро нисбати таълим ошкор намуда, муфассалан тайёрию омодагӣ ва ташкилу созмондеҳии раванди таълим тавсиф мекунад, ҳамчунин воситаю тарзҳои мувофиқгардонии онро шарҳу эзоҳ медиҳад. Маъмулан, азҳудкунии усулҳои таълим имкони сохтани раванди таълимро бо дарназардошти қонунмандии он фароҳам оварда, интиҳоби мазмуни таълим, ҳамчунин интиҳоби методу технологияҳои таълимро мусоидат мекунад.

Ба проблемаи таснифоти усулҳои таълим муроҷиат карда, зарур аст зикр карда шавад, ки теъдоди хеле зиёди принципҳои дидактикӣ ва методӣ мавҷуд аст, ки низоми маҷмӯӣ, ҷузъҳои барои воридшавӣ кушодаро ба бор меорад. Мавҷудияти чунин теъдоди усулҳои таълим қабл аз ҳама бо он асоснок карда мешавад, ки рушди фаъолони равиёҳои илмӣ ва ҳамгироии васоити инноватсионии таълимро муайян мекунад. Аммо вақтҳои охир ҳолату мавридҳои ба қайд гирифта шудаанд, ки муҳаққиқон бо принципҳои таъйинотҳои гуногундошта *рӯ ба рӯ* шудаанд, ки мазмунан ҳамонанд мебошанд.

Ба қонуниятҳои сохтори муносири таълим *руҷӯ* намуда, ба тарзи муфассал дар бораи низому амалкарди принципҳои таваққуф карда шуд, ки ба истифодаи технологияи сайёру мултимедии таълими забонҳои хориҷӣ қомилан мувофиқанд: 1. *Принсипҳои дидактикии таълими забонҳои хориҷӣ*: принсипи айёният, принсипи шуурнокӣ, принсипи фаъолнокӣ; принсипи дастрасӣ ва имконпазирӣ; принсипи устуворӣ, принсипи созгорӣ (мутобиқнокӣ); принсипи эргономияи ташкилӣ; 2. *Принсипҳои методи таълими забонҳои хориҷӣ*;

принсипи коммуникативий; принсипи мавридӣ-тематикӣ ташкили таълим; принсипи интерактивӣ; принсипи таълим тариқи модул; принсипи алокаи мутақобила; принсипи иттилоотонии таҳсилот.

Принсипи айёният зимни истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ барои таълими забонҳои хориҷӣ дар визуализатсияи компютери маводи таълимӣ зоҳир шуда, ифода меёбад ва ба азхудкунии донишу малакаҳо ва рушди онҳо равона гардидааст. Моҳияти принсипи айёният дар таҳкиму тақвияти дарку фаҳми эҳсосии омӯзандагон аз ҳисоби истифодаи образҳои мушаххас барои муайян кардани мафҳумҳои абстракт зоҳир мешавад.

Дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ якчанд шаклҳои айёният ҷудо карда мешаванд: забонӣ, ки ҷанбаҳои вазифавии забонро ифода мекунад (меъёрҳои забон, образҳои нутқӣ ва ғайра); бинӣ (фото- ва видеомаводҳо) ва аудиомаводҳо). Ғайр аз ин, истифодаи дусамтаи васоити айёниро ҳам зикр мекунанд: аз таълим ба дарку маърифат. Аввалан, васоити айёният барои азхудкунии малакаҳои нутқӣ тавассути омӯзандагон ва малакаҳои забонӣ мусоидат мекунад, омӯзандагонро бо меъёрҳои талаффузии забон, сарфу наҳв ва ифодаҳою воҳидҳои луғавӣ ва ғайра шинос мекунад. Сониян, васоити айёният ба сифати сарчашмаи дарку маърифат баромад мекунад, ки аз он ҷо омӯзандагон донишҳоро оид ба забони кишвари омӯхташаванда дарёфтӣ дастрас мекунанд. Дар замони муосир васоити айёни ба тариқи фаъолон дар дарсу машғулиятҳо оид ба забонҳои хориҷӣ истифода мегарданд [66,с.52]. Аммо, новобаста ба ин, қоидаи нонавиштае мавҷуд аст, ки айёнияти маводи таълимӣ бояд ба андозаи муайян истифода гардад ва барои дарку фаҳми бошуурона ва арзёбии муносибу мувофиқ мусоидат кунад.

Принсипи айёният пешбинӣ мекунад, ки дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ омӯзгор донишҳоро ба омӯзандагон интиқол медиҳад ва ҳар як донишҷӯ-омӯзанда ба тариқи мустақилона тасаввуротҳо ва муқаррароти худро ҳосил мекунад. Пеш аз ҳама бояд зикр кард, ки дарачаи азхудкунии маводи таълим бевосита вобаста ба амалҳои омӯзгор аст, ки вачҳи умумии гуруҳи таълимӣ ва фаъолгардонии фаъолияти зехиро муайян мекунад. Аммо

татбиқи принсипи мазкур ҳамчунин вобаста ба муносибати бошуурокаи омӯзандагон нисбати раванди таълим аст, ки дар навбати худ, мавҷудияти малакаҳои вербализатсияи донишҳои хосилшудаваҷҳи мусбиро нисбати раванди омӯзишу парвариш, аз ҷумла, ифодаи дараҷаи интиҳои мустақилият зимни омӯзиши мавод пешбинӣ мекунад.

Принсипи фаъолнокӣ дар рушди фаъолияти тафаккурии омӯзандагон дар асоси қонеғгардонии талаботҳои нутқӣ зоҳир мешавад. Фаъолнокии нутқии омӯзандагон воридшавии ҷунин равандҳои руҳию равонӣ (психикӣ)-ро, аз қабилӣ тафаккур ва хотира, ки барои татбиқи зарфияти эҷодӣ ва ташаккули малакаҳо бо донишҳои муназзам мусоидат мекунад. Сарчашмаҳои фаъолмандиро ҷудо намуда, бояд муҳимияти омилҳои вачҳиро зикр намуд: истифодаи васоити айёнии таълим, ташкили фаъолияти лоиҳавӣ, истифодаи вазифаҳои ҷанбаи проблемавӣ дошта ва ғайра.

Принсипи дастрасӣ ва имконпазирӣ инъикоси худро мутобиқи методҳо, мазмуну муҳтаво ва шаклҳои таълими рушди дараҷаи ақлонию зеҳнии омӯзандагон ва хусусиятҳои синнусолии онҳо меёбад. Агар омӯзандагон бо маводи таълимии мушкилтару зиёдтар дучор шаванд, пас мутобиқан дараҷаи вачҳ нисбати фаъолияти зеҳнӣ маърифатӣ коҳиш меёбад, шавқу завқ нисбати предмети омӯхташаванда камтар мегардад.

Нуктаҳои асосии принсипи мазкур ҷунинанд:- зарурати мутобиқати суръати хабару иттилои омӯзгор ва суръати азхудкунии омӯзандагон; - самтнокии омӯзандагон маҳз ба дарку фаҳми маводи таълимӣ, аммо на барои аз ёд кардану дар хотира нигоҳ доштан;- гузаштан «аз маълум ба номаълум», «аз осон ба мушкил», «аз наздик ба дур», «аз оддӣ ба мураккаб» ва ғайра.

Принсипи устуворӣ зимни азхудкунии маълумот тавассути омӯзандагон, ки барои онҳо аҳамияти субъективӣ дорад, зоҳир мешавад. Маъмулан, шавқу завқ нисбати предмети омӯхташаванда барои ташаккули донишҳои амиқу муназзам мусоидат мекунад. Ҳамин тариқ, қобилияти омӯзандагон барои ҷудо намудани маълумоти асосӣ аз дуҷумдараҷа ифода

меёбад, гузаронидани алоқамандӣ (аналогҳо ва муқобилгузорихо)-и маълумоти нав аз байни маълумотҳои мавҷудбуда, ташаккули низоми андешаю ақидаҳо ва эътиқодот дар асоси маълумотҳои дастрасшаванда, истифодаи донишҳои дастрасшуда дар фаъолияти амалӣ мебошад.

Принсипи мутобиқнокӣ ҷудонамоии вазифаҳои таълимиро мутобиқи фаъолияти тазаккурӣ (репродуктивӣ), маҳсулноки ва эҷодии омӯзандагон пешбинӣ мекунад ва имкон медиҳад, ки ба ҳадди аксар дараҷаи заминавии омӯзандагон дар соҳаю самти истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба эътибор гирифта шавад. Пеш аз ҳама, ин имкон медиҳад, ки дараҷаи зарурии мураккабӣ интиҳоб карда шавад, ҳамчунин тартибу пайгирии муайян зимни иҷроиши вазифаҳо дар таълими забонҳои хориҷӣ бо истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ мавриди истифода қарор дода шавад. Масалан, ҳар қадаре ки раванди азхудкунии мавод муваффақона бошад, суръати азхудкунии он мустақиман ҳамчунин аз хусусиятҳо ва имконоти зехнию маърифатии ҳуди омӯзандагон вобаста мебошад. Ахирӣ тавассути омилҳои фаровон таъмин мешавад, махсусан хусусияту хосиятҳои фаъолияти фикрӣ, хотира, идрок ва рушди ҷисмонӣ.

Принсипи эргономияти ташкилӣ мансуб ба тайёрию омодагии тнехникӣ нисбати гузаронидани раванди таълим мебошад: таъминоти моддӣ –техникӣ ва методӣ. Чунин фаҳмида мешавад, ки омӯзгори забонҳои хориҷӣ бояд ба тариқи самаранок захираҳои техникиро зимни таълим истифода барад, зимнан дараҷаи ҳадди аксари муносибу мувофиқро барои омӯзандагон дар рафти кор бо технологияҳои сайёру мултимедӣ таъмин кунад, оморро пеш бурда, натиҷаҳои ба дастомадаро мавриди омӯзишу таҳлил қарор диҳад.

Принсипи коммуникативӣ усули муҳиму пешбаранда дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ мебошад. Мувофиқи ин принсип раванди таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси вазъу ҳолатҳои воқеии муошират сохта мешавад ва ё ба ҳадди аксар ба онҳо наздик. Принсипи коммуникативии таълимро истифода карда, он шаклҳои ба роҳ мондани дарсу машғулиятҳоро оид ба забонҳои хориҷӣ тақозо мекунад, ки мутобиқи он онҳо ҳадафи таъин ва

гузошташудаи таълим (азхудкунии забон ба сифати васолати муошират) бо воситаи муваффақшавӣ ба ин ҳадаф баробар мегардад, ки он фаъолияти нутқӣ мебошад. Чунин равия нисбати таълим самтнокиро барои ҳалли вазифаҳои мушаххас дар раванди муошират ба забонҳои хориҷӣ пешбинӣ мекунад [93, с.83].

Принсипи вазъиятӣ-мавзӯии ташкили таълим бо интихоби маводи таълимӣ ва ташкилу созмондеҳии раванди таълим алоқаманд аст, ки зимни он вазъу ҳолатҳои мавзӯӣ истифода мегарданд, ки дар омӯзандагон шавқу завқро бедор мекунад. Истифодаи ин принсип дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ барои ташаккули самараноки малкаҳои нутқӣ ва малкаҳои забонӣ вобаста ба наздик будан ба шароитҳои воқеии муошират мусоидат мекунад.

Принсипи интерактивӣ рушди худро бо вориднамоии фаъолонаи ТИК-и муосир дар таълими забонҳои хориҷӣ пайдо кард. Моҳияти принсипи мазкур дар ташкили амалкарди мутақобилаи шабакавӣ байни ду ва ё зиёда коммуникантҳо ба миён меояд. Коммуникатсия дар асоси ТИК-и муосир дар муҳити иттилоотии таҳсилотӣ бо ҷалбу ҷазби шаклҳои телекоммуникатсионӣ (почтаи электронӣ, форум, ICQ, Skype) ва технологимяҳои Веб 2.0 (блог-технологияҳо, вики-технологияҳо, зеркастҳо ва ғайра) ба амал оварда мешавад.

Татбиқи принсипи интерактивӣ дар коммуникатсияи компютерӣ-воситавӣ барои ҷудонамоии якчанд бартариятҳо имкон медиҳад: кор бо сарчашмаҳои ҳаҷман гуногуни иттилоотӣ; муоширати воқеӣ дар формати муколама; аксуламали ғаврии коммуникантҳо; вариативии интихоби стратегияи таълим.

Принсипи таълими модульӣ чунин навъи сохтан ва ба роҳ мондани раванди таълимӣ, ки зимни он маводи таълимӣ ба бахшҳо-модулҳои мавзӯӣ ҷудо мешаванд, ки ба муваффақшавии ҳадафи муайян равона гаштааст. Оид ба талаботҳои нисбати модулҳо пешбинӣ шуда, инҳоро ҷудо намудан мумкин аст: -аввалан, мазмуну муҳтавои таълими ҳар як модул бояд

муваффақшавӣ ба ҳадафҳои гузошташудаи назди омӯзандагонро таъмин мекунад; -сониян, ҳар як модул бояд хатму баохиррасии нисбӣ дошта бошад; -сеюм, дар модулҳо бояд ҳамгирии шаклҳои гуногуни таълим чой дошта бошад.

Хусусияту махсусияти сохтори модули таълим имкон фароҳам меорад, ки вобаста ба омилҳои гуногун нақшаи таълимӣ пеш аз муҳлат иҷро гардад ва ё баръакс аз доираи имконпазири вақт берун барояд. Бартарияти калони чунин ташкилу созмондеҳии таълим он далел аст, ки омӯзандагон метавнанд омӯзишро аз дилхоҳ модул оғоз кунанд, ба модулҳои қаблан гузошташуда баргарданд ва ё модулҳои гузаштаре такрор намоянд.

Принсипи робитаи мутақобила зимни муқаррарномаҳои алоқамандии муносибат байни омӯзгор ва омӯзанда дар асоси ТИК-и муосир татбиқ мегардад. Омӯзгори забонҳои хориҷӣ ба тариқи фаврӣ ва очилӣ бояд ба амалҳои омӯзандагон воқуниш нишон диҳад, саҳву иштибоҳоти онҳоро тасҳеҳ намояд, шарҳу эзоҳ диҳад ва ғайра.

Принсипи таълими иттилоотӣ қонеъномаҳои талаботҳои омӯзандагонро бо ёрии ТИК-и муосир ва технологияҳои сайёру мултимедӣ таъмин мекунад. Масалан, бо мақсади ташаккули салоҳиятнокии дигарзабонаи коммуникативии истифодаи васоити инноватсионӣ пурра ба мақсад мувофиқ мебошад: блог-технологияҳо барои рушди малакаҳои хондан ва навиштан, зеркастҳо.

Барои рушди малакаҳои гуфтор ва истимоъ маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ – барои ташаккули малакаҳои сарфунаҳвӣ-луғавии нутқ, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи Интернет – барои ташаккули салоҳиятнокии иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва ғайра.

Мулоҳизаҳоро дар асоси таҳлили гузаронидашуда ҷамъбаст намуда, бояд тазаккур дод, ки принсипҳои дидактикӣ ва методии зикршудаи таълими забонҳои хориҷӣ ҷанбаҳои гуногуни таълими забонҳои хориҷиро равшан намуда, хусусияту махсусиятҳои истифодаи онҳоро дар соҳаи мутобиқ ифода менамояд (ниг. Ҷадвали 12).

**Принсипи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар
таълими забонҳои хориҷӣ**

Принсипҳо	Соҳаи татбиқ дар методҳои таълими забонҳои хориҷӣ
Принсипи айёният	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи шуурнокӣ	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи фаъолнокӣ	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи дастрасӣ ва имконпазирӣ	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи устуворӣ	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи мутобиқатнокӣ (созгорӣ)	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи эргономияти ташкилӣ	Зимни коркарди методикаи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ
Принсипи коммуникативият	Зимни коркарди методикаи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ
Принсипи вазъиятӣ-мавзӯии ташкили таълим	Зимни интихоби мавод барои мақсадҳои таълимӣ
Принсипи интерактивият	Муоширати бевосита байни коммуникантҳо
Принсипи таълими модулӣ	Зимни коркарди методикаи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ
Принсипи робитаи мутақобила	Муоширати бевосита байни коммуникантҳо

Принсипи иттилоотоони таълим	Зимни коркарди методикаи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ
------------------------------	---

Чузи дигари методии низоми технологияи сайёру мултимедии таълими забонҳои хориҷӣ низоми маҷмӯи методҳост, ки кулли амалҳоро оид ба муяссаршавӣ ба ҳадафҳои пешбинӣ таъя мекунад.

Дар адабиёти муосири илмӣ теъдоди фаровони таъйиноти мафҳуми «метод» мавҷуд аст, аммо олимону муҳаққикон 3 маънии асосии онро ҷудо кардаанд: Умуми методологӣ: метод – воситаи дарку маърифат, омӯзиши воқеияти атроф; Умуми методӣ: метод – низоми амалҳои ба ҳам алоқаманди субъект ва объекти таълим, ки ба азхудкунии самараноки мазмуну муҳтавои таълим равона гаштааст; Хусуси дидактикӣ (методӣ): метод – ба таълим нигаронида шуда, ки стратегияи фаъолияти касбии субъекти таълимро ифода мекунад.

Дар доираи таҳқиқоти диссертатсионии мазкур муҳимияти хосаро методҳои умумидидактикӣ доро мебошанд, ки амалҳои мутақобилаи омӯзгор ва омӯзандаро тавсиф мекунанд. Мутобиқан муфассалтар таснифоти методҳои умумидидактиро баррасӣ менамоем, ки мабнӣ бар чузи амалӣ-самтнокӣ мебошанд.

Маъмулан таснифоти методҳо дар қатори аломату нишонаҳои тафриқавӣ сурат мегирад. Яке аз чунин аломату нишонаҳо сарчашмаи идроку маърифат мебошад. Мутобиқи ин методҳои шифоҳӣ (маъруза, мусоҳиба, муҳокима ва ғайра), айёни (методи намоишӣ, аудиометод, видеометод ва ғайра), ва амалӣ (лабораторӣ, қори назоратӣ (контролӣ ва ғайра) ҷудо карда мешаванд.

Дар асоси заминаи аломату нишонаи дигари тафриқавӣ – навъи фаъолияти маърифатӣ – дигар таснифоти методҳои таълими забонҳои хориҷӣ нуҳуфтааст, ки ба он мансубанд: иттилоотӣ-ресептивӣ, тазаккурӣ (репродуктивӣ), проблемвӣ, эвристикӣ ва таҳқиқӣ.

Гузашта аз ин, методҳо метавонанд вобаста ба воситаю тарзи кор тасниф гарданд: шифохӣ, аудиторӣ- берун аз аудиторӣ, инфиродӣ-гурӯҳӣ ва ғайра.

Методҳо ва таснифотхоро таҳлил намуда, бояд дар бораи технологияҳои сайёру мултимедии аксаран дар таълими забонҳои хориҷӣ истифодашаванда таваккуф намуд ва хусусияту махсусияти истифодаи онҳоро ошкор намуд. Ҳамчунин, бо дарназардошти он ки методҳои чомеӣ вучуд надоранд, пас, биноан, якчанд метод дар марҳилаи муайяни таълим то ҳам тавъам мегарданд. Ҳамин тариқ, низоми методҳоро бо мақсади истифодаи технологияи сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ ба донишҷӯён ба тариқи зайл нишон додан мумкин аст (ниг.Қадвали 13).

Қадвали 13.

Методҳои истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯён.

Методҳо	Соҳаи истифода зимни таълим	Фаъолият
Иттилоотӣ-маҳсулӣ	Донишҷӯён технологияҳои сайёру мултимедиро бо мақсади эҷоди захираҳои интернетии таълим ба истифода мебаранд	Фаъолияти мустақилонаи омӯзандагон
Иттилоотӣ-ресептивӣ	Донишҷӯён технологияҳои сайёру мултимедиро барои шиносӣ бо захираҳои интернетии таълим истифода мекунанд	Фаъолияти мустақилонаи омӯзандагон
Интерактивӣ	Донишҷӯён масъалаҳоеро муҳокима мекунанд, ки бо истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ алоқаманданд: бо ҳамдигар, бо омӯзгор. Омӯзгор мониторинги фаъолияти донишҷӯёнро мегузаронад	Фаъолияти муштаракӣ омӯзандагон; фаъолияти омӯзгор

Эҷодию созанда	Донишҷӯён захираҳои интернетии муаллифонаи таълимиро бо истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ эҷод мекунанд	Фаъолияти мустақилонаи омӯзандагон
Методи лоихаҳо	Донишҷӯён лоихаҳоро коркард менамоянд, омӯзгор кори донишҷӯёнро ҳамоҳанг месозад	Фаъолияти мустақилонаи омӯзандагон
Методи назорат	Рефлексия аз ҷониби омӯзгор ва омӯзандагон	Кори мустақилонаи омӯзандагон; фаъолияти омӯзгор

Васоити таълимӣ ба сифати ҷузъи дигари сохтори низоми методи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ҷиҳати омӯзиши забонҳои хориҷӣ баромад мекунад. Ба васоити таълимӣ дастгоҳҳои портативӣ мансубанд: ноутбукҳо, нетбукҳо, смартфонҳо, компютерҳои планшетӣ ва ғайра, ки модули дастрасии бесим ба шабакаи интернет доранд. Ҳамчунин ба васоити таълимӣ ТИК-и муосир низ мансубанд: васоити телекоммуникатсияи синхронӣ ва асинхронӣ, захираҳои интернетии таълимӣ, технологияҳои Веб 2.0, захираҳои иттилоотӣ-маълумотии шабакаи интернет. Аз мавқеи техникӣ пайваस्ताмоию воридшавиҳои баландсуръати бесим ба шабакаи интернет ва мавҷудияти шабакаи барқ барои қувват додани татбиқи технологияи сайёру мултимедӣ басо муҳим аст.

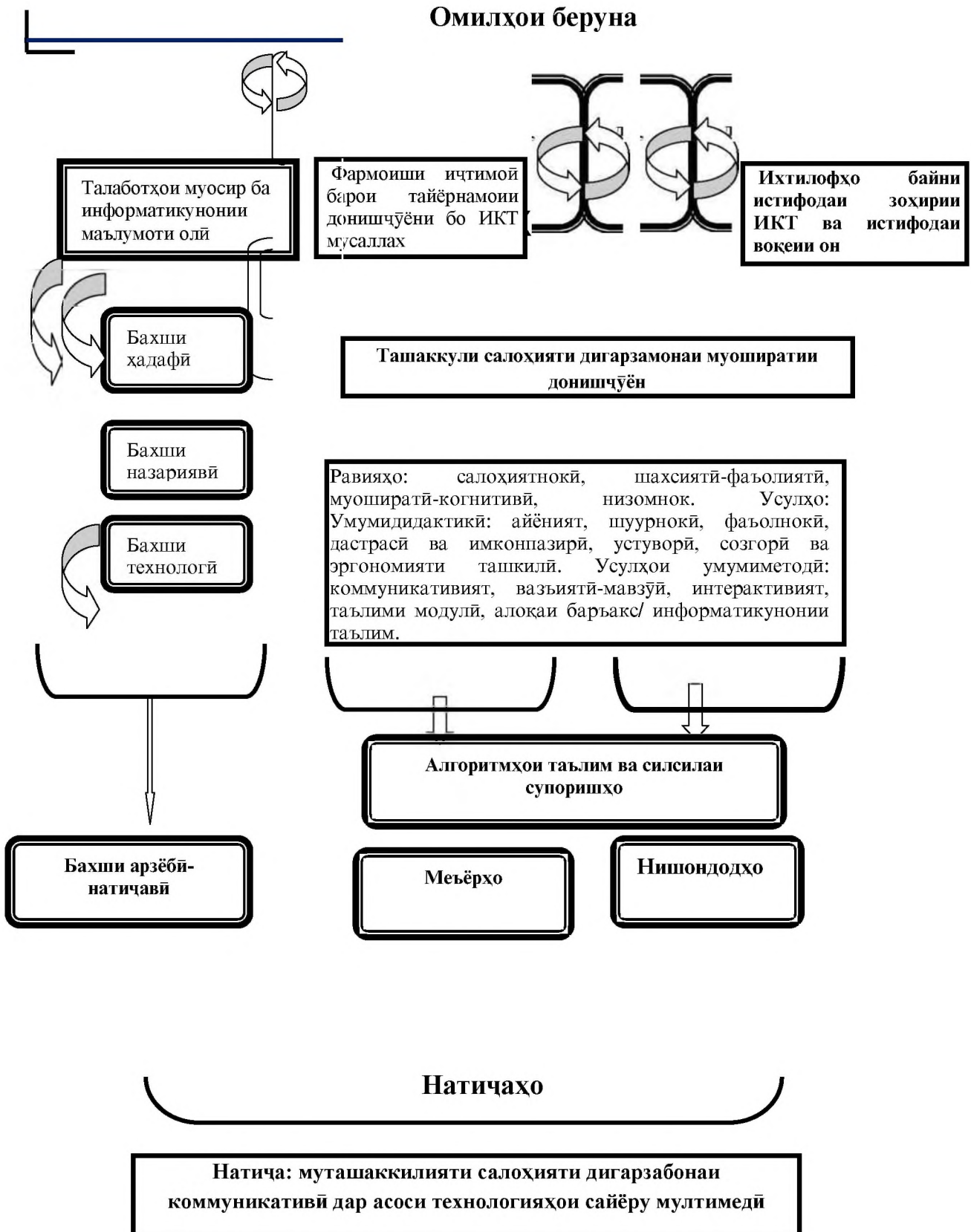
Маъмулан васоити таълимӣ аксаран шаклҳои ташкилии таълимро муайян мекунанд. Дар таҳқиқоти мазкур бартарияту авлавият ба шаклҳои аудиторӣ/берун аз аудиторӣ, инфиродӣ/гурӯҳӣ ва фосолавии таълим дода мешавад. Ҳамчунин таълим дар курсҳои элективӣ ҳам имконпазир аст.

Боз як ҷузъи низоми методи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ барои таълими забонҳои хориҷӣ мазмуну муҳтавои таълим аст, ки тавассути пуррагардонии мавзӯии барномаи таълимӣ мутобиқи равияю самти тайёриҳо дар асоси меъёрҳои давлатии таҳсилот мебошад.

Истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯён падидаю зухуроти аксиоматикӣ набуда, балки дар вобастагии мустақиму бевосита аз риояти якчанд шартҳои психологӣ-педагогӣ мебошад: ваҷҳи донишҷӯён барои истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати васоити ёрирасони таълим; тайёрию омодагии омӯзгорон чӣхати татбиқи таълим дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; ТИК-салоҳиятнокии донишҷӯён; ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забонҳои хориҷӣ; ташкилу созмондеҳии таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси равиҳои шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ.

Ҳамин тариқ, низоми методӣ маҷмӯи ягонаи ҷузъҳои ба ҳам алоқамандро фаро мегирад, ки барои муяссаршавӣ ба ҳадафи асосӣ-истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ равона карда шудааст.

Низомии методи таълими забонҳои хориҷӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ (тибқи концепсияи П.В.Сисоев)

2.2. Алгоритм ва силсилаи вазифаю супоришҳо оид ба омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ

Назму тартиб ва силсилаи вазифахоро доир ба таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ фаро мегирад. Ҳадафи фасли мазкур коркарди алгоритмҳо ва маҷмӯи вазифаҳо доир ба омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ мебошад.

Вобаста ба он ки технологияҳои сайёру мултимедӣ чӣ аз ҷиҳати хосиятҳои дидактикӣ ва чӣ аз ҷиҳати вазифаҳои методӣ гуногунанд, як алгоритми ҷомеъ барои таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси тамоми технологияҳои сайёру мултимедӣ имконпазир нест. Вобаста ба технологияи сайёру мултимедии мушаххас омӯзгор ин ё он методи лоиҳавиро метавонад истифода барад, ки маҷмӯи марҳилаҳо ва қадамхоро оид ба рушди фаъолияти нутқӣ дар асоси технологияи интиҳобшудаи сайёру мултимедӣ ва ё вазифа барои ташккули ҷанбаҳои забонӣ ва навъҳои мушаххаси фаъолияти нутқӣ истифода менамояд.

Озмоишу татбиқи технологияи сайёру мултимедии аз ҷониби мо коркардшуда дар ҷаҳорҷӯби марҳилаи ташаккулдиҳии корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ сурат гирифт, ки дар он 12 нафар омӯзгорони забони англисии муассисаҳои таҳсилоти олии ва 180 нафар донишҷӯёни факултетҳои таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии Қўлоб ба номи Абуабдулло Рӯдакӣ ва Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ иштирок намуданд.

Озмоиш дар шароити табиӣи раванди таълими муассисаҳои таҳсилоти олии дар боло зикршуда гузаронида шуд. Теъдоди донишҷӯёни гурӯҳҳои эксперименталӣ ва санҷишӣ якхела буд.

Фаъолияти таълимии донишҷӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ ҳам дар машғулиятҳои аудиторӣ ва ҳам берун аз аудиторӣ сурат гирифт. Вобаста ба ҳадафҳои гузошташудаи таълим ва дараҷаи тайёрию омодагии забонӣ иҷроиши аудиториӣ марҳилаҳои лоиҳа ба тағйирот дучор гардид. Дар ҷавали 14 таснифоти технологияҳои сайёру мултимедӣ аз рӯи

навъҳои ташкили фаъолияти таълимии донишҷӯён ва истифодаи онҳо дар машғулиятҳои аудиорӣ ва берун аз аудиторӣ нишон дода шудааст.

Ҷадвали 14.

Таснифоти технологияҳои сайёру мултимедӣ.

Технологияи сайёру мултимедӣ	Навъи фаъолияти таълимӣ	Шакли гузаронидан	
		Ғайриаудиторӣ	Аудиторӣ
Почтаи электронӣ	Лоихавӣ	V	Зимни иҷроиши лоихаҳо
Веб-форум	Лоихавӣ	V	Зимни иҷроиши лоихаҳо
Блог-технология	Лоихавӣ	V	Зимни иҷроиши лоихаҳо
Вики-технология	Лоихавӣ	V	Зимни иҷроиши лоихаҳо
Зеркастҳо	Лоихавӣ	V	Зимни иҷроиши лоихаҳо
Васоити синхронии коммуникатсия	Машғулиятҳои доимӣ	-	V
Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ	лоихавӣ/машғулиятҳои доимӣ	V	V
Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ	Машғулиятҳои доимӣ		
Захираҳои иттилоотӣ-маълумотӣ	Машғулиятҳои доимӣ		
Маҷмӯаи (корпус) лингвистӣ	Машғулиятҳои доимӣ	V	V

Чуноне ки маълумотҳои чадвали 14 нишон медиҳанд, дар таълими забонҳои хориҷӣ аз ҳама самараноктар метавон зимни татбиқи методикаи лоиҳавӣ почтаи электронӣ, веб-форум, блог-технология, вики-технология, зеркастхоро истифода кард. Донишҷӯён дар чорабиниҳои берун аз аудиторӣ дар татбиқи лоиҳаи муайян фаро гирифта мешаванд, ки дар платформаи муайян (блог, вики, форум) ва ё тавассути яке аз технологияҳо (масалан, истифодаи блог-технологияҳо дар шабакаҳои иҷтимоӣ истифода мешаванд. Дар машғулиятҳои аудиторӣ донишҷӯён метавонанд фақат баъзе қадамҳои марҳилаи протсессуали иҷро намоянд, ки барои муваффақона ва иҷроиши пурратари лоиҳа зарур аст. Натиҷаҳои дигар таҳқиқотҳои диссертатсионӣ, ки ба истифодаи блог-технологияҳо, вики-технологияҳо, зеркастҳо, веб-форум ва почтаи электронӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки барои нисбатан самараноктар татбиқ намудани методикаи таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси яке аз ин технологияҳо, қадамҳои муайяни методика (алгоритми таълим) бояд ҳатман дар вақти аудиторӣ дар синфхона гузаронида шаванд [52, с.121]. Ин набояд вақти зиёдро гирад, аммо ҳамнишинии кори аудиторӣ ва берун аз аудиторӣ оид ба иҷроиши лоиҳаи забонӣ метавонад ба донишҷӯён ва омӯзгорон назорати муайяни гузаронидан ва татбиқи лоиҳаро имкон диҳад. Гузашта аз ин, баъзе марҳилаҳои лоиҳаро дар аудитория иҷро карда, ба донишҷӯён имкони иловагӣ барои гирифтани машварат аз омӯзгор оид ба саволҳои худ пайдо мешавад.

Дар байни ҳамаи технологияҳои сайёру мултимедие, ки дар кор истифода мегарданд, васоити синхронии коммуникатсияҳои видеоинтернетӣ мақоми ҷиддиро ишғол мекунанд, зеро дар асоси онҳо метавон раванди амалкарди мутақобилаи омӯзгору омӯзандаро ба роҳ монд ва ё байни худ. Истифодаи технологияҳои мазкур зимни раванди таълим дар доираи он лоиҳаҳои забонӣ гузаронида мешавад, ки дар асоси яке аз технологияҳои фавқуззукр татбиқ мегарданд. Гузашта аз ин, донишҷӯён байни худ метавонанд васоити коммуникатсияи видеоинтернетиро истифода намоянд (масалан, таъминоти барномавии Skype) барои татбиқи алоқаи видеои

ичроиши лоихаҳо.

Маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ, луғатҳо ва тарҷумонҳо, ҳамчунин навигаторҳо метавонанд на фақат дар корҳои берун аз аудиторӣ дар раванди иҷроиши лоихаҳо, аз ҷумла, вақтҳои таҳқиқӣ, балки ҳамчунин дар шароитҳои таълими сайёр зимни вақти аудиторӣ дар синфхона истифода гарданд. Бидуни шубҳа, дар мавриду ҳолати ахирӣ онҳо машқҳои махсус ва ё вазифаю супоришхоро барои ҳамгирии онҳо дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ ва фарҳанг талаб мекунанд.

Бояд муфассалтар таҳқиқотҳои муҳаққиқон мавриди баррасӣ қарор дода шаванд ва алгоритмҳои худии таълими забонҳои хориҷӣ ва силсилаи вазифаю супоришҳо барои ташаккули малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ таҳия гарданд.

Методи асосӣ, ки дар асоси он раванди таълими забонҳои хориҷӣ тавассути блог-технологияҳо, вики-технологияҳо, зеркастҳо, веб-форум ва почтаи электронӣ, методи лоихаҳо маҳсуб мешавад. Дар марҳилаи кунунӣ методи лоихаҳо ва методикаи ташкили фаъолияти лоихавии омӯзандагон густариши васеъ дар педагогика ёфтаанд.

Пайдоиши методи лоихаҳо ба тариқи анъанавӣ бо номи файласуфи машҳури амриқой, педагог ва намояндаи равияи фалсафӣ, аз ҷумла, прагматизм Чон Дюи алоқаманд аст. Муҳаққиқ таъйид мекард, ки арзишмандӣ ва натиҷанокии дилхоҳ таълиму тарбия бевосита дар таҷрибаи муҳассилин оид ба фаълмандона истифода бурдани донишҳо дар амалия зоҳир мешавад, ки дар синфхона дарёфт ва дастрас гаштаанд. Гузашта аз ин, ӯ мулоҳиза рондааст, ки таълиму тарбия ба худии худ тайёрию омодагӣ ба ҳаёт нест; худӣ ҳаёт таълим ва тарбия мебошад. Бояд тазаккур дод, ки ин ғояҳои муҳаққиқ Ч. Дюи ба тариқи органикӣ бо парадигмаи нави таҳсилот - «таҳсил тӯли тамоми ҳаёт» дар ивази таҳсилоти пешина ба миён омадааст. Воқеан ҳам дар ҷомеаи муосири индустралии зудтағйирёбанда барои дастгирии таҳассуси ҳар як мутахассис бояд доиман дар раванди азхудкунии донишҳои нав ва ташаккули салоҳиятҳои нав тавассути таҷрибаи амалӣ сурат

мегирад.

Тибки ақидаи муҳаққиқ Ч.Дюи, бар асоси дилхоҳ лоиҳа бояд проблемае нуҳуфта бошад, ки аз вазъу ҳолати воқеии ҳаёт гирифта шуда бошад. Ин проблема бояд барои ҳар як омӯзанда фаҳмо ва арзишманд буда бошад. Барои иҷроиши лоиҳа, ки бар асоси он проблема нуҳуфтааст, ҳар як омӯзанда бояд донишу малакаҳои қаблан азхудкардаи худро мавриди истифода қарор диҳад ва дар заминаи онҳо донишу таҷрибаи нав ҳосил кунад. Вазифаҳои омӯзгор зимни ташкилу созмондеҳии фаъолияти лоиҳавии омӯзандагон дар дастгирию мусоидати худӣ раванди таълим зоҳир мешавад. Омӯзгор шароитҳои зарурӣ фароҳам меорад ва фаъолияти ҷустуҷӯӣ-маърифатӣ ва таҳқиқотии омӯзандагонро ҳамоҳанг месозад.

Дар давраи салтанати шӯравӣ методи лоиҳаҳо рушду истифодаи ҳосаи худро ёфта буд. Педагогҳои шӯравӣ ҳамзамон бо муҳаққиқони амриқоӣ таҳқиқотҳо оид ба коркарди асосҳои назариявии ин метод гузаронида буданд. Чукноне ки омӯзиш ва шарҳи таҳқиқотҳо оид ба коркарди методи лоиҳаҳои ИҶШС, ки тавассути муҳаққиқ Н.С.Петришева гузаронида шуда буд, ханӯз соли 1905 гурӯҳи олимону муҳаққиқоне ташкил карда шуда буданд, ки ба коркарди методи лоиҳаҳо ва истифодаи он дар амалия машғул буданд [99, с.19]. Аммо соли 1931 бо қарори Кумитаи марказии ВКП(б) методи лоиҳаҳо маҳкум гашта буд. Аз он замон то интиҳои солҳои 1990-ум методи лоиҳаҳо ба дасти фаромӯшӣ супурда шуда буд. Ҳамзамон бояд зикр карда шавад, ки дар дигар кишварҳои Аврупо методи лоиҳаҳо амал мекард ва дар пасманзару қаринаи педагогикаи гуманистӣ рушд меёфт.

Солҳои 2000-ум раванди рушди ҳосаи худро истифодаи методи лоиҳаҳоро таълифоту корҳои муҳаққиқ Е.С.Полат ва муҳаққиқони лабораторияи таҳсилоти фосолавии Институти мазмун ва методҳои таълими Академияи таҳсилоти Русия пайдо кард [103,с.10]. Олимону муҳаққиқон зарфияти дидактикии методи лоиҳаҳоро дар пасманзару қаринаи таҳсилоти фосолавӣ баррасӣ намудаанд. Таҳти мафҳуми методи лоиҳаҳо муҳаққиқ Е.С.Полат дарку фаҳми онро ҳамчун «тарзу воситаи ҳадафи дидактикӣ

тавассути коркарди муфассали проблема (технология), пешбинӣ мекунад, ки бояд пурра ба тариқи воқеӣ хатм гардад, бо натиҷаи амалӣ тавъам бошад, бо ин ё он образ таҷассум ёфта бошад. Маҷмӯи муайяни воситаҳои таълимӣ-маърифатӣ, ки имкони ҳалли ин ё он проблемаро дар натиҷаи амалҳои мустақилонаи омӯзандагон бо презентатсияи хатмии ин натиҷаҳо фароҳам меорад» [103, с.67].

Ба сифати лоиха метавонад дилхоҳ кори мустақилона ба нақшагирифташудаи омӯзандагон ба забони омӯхташаванда баромад кунад. Ба лоихаҳо метавонанд нашри плакатҳо (овезаҳо), маърузаҳои стендӣ, рӯзномаҳои деворӣ, спектаклҳо, концертҳо, маърузаҳо ва ғайра мансуб бошанд. Кор аз болои лоихаҳо метавонад тавассути омӯзандагон ба тариқи инфиродӣ ва ё гурӯҳӣ сурат гирад. Фаъолияти гурӯҳӣ имкон медиҳад, ки равияи тафриқавӣ нисбати таълим сурат гирад, фаъолмандӣ ва мустақилияти омӯзандагонро дар асоси заминаи бозиҳои таълимӣ-нақшофарӣ, ҳалли мустақилонаи вазифаҳои коммуникативӣ ба роҳ монад.

Дар марҳилаи кунунӣ методи лоихаҳо то дараҷаи устувор дар амалияи таълими забонҳои хориҷӣ чӣ дар амалияи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва чӣ муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ворид шудааст. Он ба сифати яке аз методҳои муассиру корагар баромад мекунад, ки дар доираи равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ татбиқ мегардад. Нуқтаҳои асосии метод муфасалан дар таълифоти илмии олимону муҳаққиқони рус тавсиф ва баррасӣ гаштаанд [187, с.196].

Ба методи лоихаҳо мансубанд: таъйиноти қаблии натиҷаи интизории (ҳадафи) фаъолияти лоихавӣ; -дар асоси заминаи методи лоихаҳо бояд ҳалли вазифаи муайяншуда сурат гирад; -методи лоихаҳо фаъолияти мустақилонаи таълимии омӯзандагонро оид ба ҳалли проблемаи гузошташуда пешбинӣ мекунад; -методи лоихаҳо шаклҳои инфиродӣ ва гурӯҳии фаъолияти таълимии иштирокчиёни лоихаро пешбинӣ мекунад; -методи лоихаҳо таълими (ҳалли вазифаи таълимии гузошташуда)-ро оид ба траекторияҳои инфиродӣ тақозо менамояд (омӯзандагон бо омӯзгор

мухлатҳои иҷроиши лоҳа, шаклҳои пешкаши натиҷаи ниҳони фаъолияти лоихавӣ (кори хаттӣ, баромади шифохӣ ва ғайра) ҳаллу фасл мекунад; - методи лоихаҳо дарёфту дастрасӣ ба донишҳои нав ва истифодаи амалии онҳоро тавассути иштироки бевосита дар фаъолияти амалӣ пешбинӣ мекунад.

Барои татбиқи самараноки методикаи лоихавӣ, ба ақидаи муҳаққик Е.С.Полат нисбати методи лоихаҳо талаботҳои муайян пешниҳод карда мешаванд:- аввалан, дар асоси заминаи дилхоҳ лоиха бояд проблемае нуҳуфта бошад, ки ҳалли он тавассути кори ҷустуҷӯӣ-таҳқиқотӣ зимни таъҷиб бо донишу таҷрибаҳои андӯхтаи омӯзандагон имконпазир буда бошад;- сониян, дилхоҳ фаъолияти лоихавӣ бояд натиҷаи мушаххасан таъйиншуда ва ё муҳимият (амалӣ, назариявӣ, маърифатӣ ва ғайра) дошта бошад;- саввум, фаъолияти лоихавӣ навҳои гуногуни кори мустақилонаи омӯзандагон (инфироқӣ, ҷуфтӣ ва гурӯҳӣ)-ро пешбинӣ мекунад;- чорум, фаъолияти кории омӯзандагон бояд мушаххасан бо марҳилаи ба тариқи алоҳида ҷудошуда ва натиҷаҳои ибтидоӣ сохта шавад;- панҷум, фаъолияти лоихавӣ, ки кори таҳқиқотии омӯзандагонро пешбинӣ мекунад, бояд ба марҳилаҳо ҷудо карда шавад: муайян кардани проблемаи таҳқиқот, ташаккул ва ба расмиятдарории ҳадаф ва вазифаҳои аз он бароянда; ташаккули фарзияи таҳқиқот ва муайян кардани роҳҳои ҳалли он; муҳокима ва интиҳоби методҳои таҳқиқот; муҳокима ва муайян кардани шаклҳои муаррифии натиҷаи ниҳони фаъолияти лоихавии омӯзандагон (маърузаи стендӣ, муаррифӣ); кор аз болои лоиха (ҷустуҷӯ, таснифот, таҳлили маълумоти дастрасшуда); натиҷагирӣ ва ҷамъбасти намудани фаъолияти лоихавӣ; ҳулосаҳо ва пешниҳоди проблемаҳои нави таҳқиқот [103,с.26].

Бояд зикр кард, ки муаллифони гуногун ба тариқи мухталиф ба масъалаи ҷудонамоии марҳилаҳо ва қадамҳои татбиқи методикаи лоихавӣ муносибат мекунад. Аз ҷумла, муҳаққиқон В.В.Сафонова ва П.В.Сисоев методикаи татбиқи лоихаҳои забони фарҳангшиносиро пешниҳод кардаанд, ки аз 7 қадам иборат мебошад: 1.Воридшавӣ ба фаъолияти лоихавӣ:

шиносоии омӯзандагон бо имкони иштирок дар лоихаҳои пешниҳодшаванда ва муҳокимаи онҳо; 2.Банақшагирии кор аз болои лоиха; муҳокимаи ҳадаф ва мазмуни лоиха; пешгӯии ҳаҷми кор ва ғайра; 3.Тайёр кардани маводҳо ба забони англисӣ бо ҷалби маводҳо ба забони тоҷикӣ, ки барои минбаъд ҷамъоварӣ ва ба низом даровардани иттилоот (номаҳо-дархостҳо, саволномаҳо ва ғайра) кумак мекунад; 4.Иҷроиши лоиха дар вақти берун аз аудиторӣ; 4.Тайёрӣ ба ташкили намоишнома ва муаррифии шифохӣ, ҳамчунин муҳокимаи онҳо; 5.Муаррифии лоиха ва ҷавоб ба саволҳо; 6.Арзёбии кор аз рӯи лоиха [134,с.76-77].

Таҳлили 7 марҳилаи татбиқи лоихаҳои забонии фарҳангшиносӣ, ки тавассути муҳаққиқон В.В.Сафонова ва П.В.Сисоев пешниҳод шудааст, шаҳодат медиҳад, ки : - аввалан, тамоми қадамҳоро метавон ба 3 гурӯҳ ҷудо намуд: а) кори толоихавӣ, б) бевосита фаъолияти лоихавӣ, в) кори баъдилоихавӣ.

Сониян, лоихаҳо ё пурра дар вақти берун аз аудитория татбиқ мегарданд ва ё қисмати калони он дар вақти берун аз аудиторӣ татбиқ мегардад.

Сеюм, қадами аввал, ки ба воридшавии омӯзандагон ба фаъолияти лоихавӣ бахшида шудааст, ба андешаи мо, бояд фақат дар марҳилаи ибтидоии вориднамоии методикаи лоихавӣ ҷой дошта бошад [134, с.72].

Вақте омӯзандагон дар фаъолияти лоихавӣ ба тариқи муназзаму мурағаб ширкат мекунад, зарурат дар ин қадам ҳазф мешавад.

Чорум, тамоми фаъолияти лоихавӣ дар қадами чорум зоҳир мешавад – иҷроиши лоиха дар вақти берун аз аудиторӣ. Ба андешаи мо, тавсифи ин қадам ба ҳадафҳои дидактикӣ ва методӣ метавонад хеле васеътар бошад. Гузашта аз ин, вобаста ба лоиха ва зарурати тавъамгардонии фаъолияти таълимии аудиторӣ ва берун аз аудитория омӯзандагон ин қадам метавонад ба якҷанд ҷузъҳои хурдтар аз рӯи пуррашарҳии қадамҳои дидактикӣ таҳлил гардад.

Дар адабиёти Ғарб методикаи татбиқи фаъолияти лоихавии муҳаққиқ Д.Фрид-Бус машҳур гашта буд [200]. Дар таълифоти худ муаллиф 3

марҳилаи асосии татбиқи лоихаро чудо мекунад.

Марҳилаи якум: Банақшагирӣ. Дар марҳилаи мазкур донишҷӯён бо омӯзгор мазмуну мухтавои лоихаи худро муҳокима намуда, натиҷаи ниҳоии интизориро муайян мекунанд.

Марҳилаи дуюм: Татбиқи лоиха. Марҳилаи дувум метавонад пурсиши шаҳрвандонро дар кӯчаю маҳалла, саволномаҳои ҳамсолон, омӯзгорон, волидайн ва ғайраро фаро гирад. Нақши омӯзгор дар марҳилаи мазкур - роҳандозии мониторинги фаъолияти донишҷӯён мебошад.

Марҳилаи сеюм: Эҷоди маҳсулоти ниҳой. Дар марҳилаи ниҳой донишҷӯён маҳсулоти ниҳоии фаъолияти худро ҳосил мекунанд, ки метавонад дар шакли рӯзномаи деворӣ, маҷалла, маъруза, муаррифӣ ва ғайра сурат гирад. Дар марҳилаи ниҳой метавонад арзёбии маҳсулот чӣ аз ҷониби омӯзгор ва чӣ аз ҷониби шахсони ҷалбшуда сурат гирад [202, с.76].

Мусаллам аст, ки марҳилаҳои ҷудошудаи татбиқи фаъолияти лоихавии муҳаққиқ Д. Фрид-Бус ҷанбаи умумӣ дошта, бояд то дараҷаи зиёдтар васеъ ва таҳлил гардонидани шаванд. Ҳамчунин норӯшан аст, ки ҷаро эҷоди маҳсулоти ниҳой ба марҳилаи сеюми ниҳоии таълим, аммо на ба дувум – татбиқи лоиха мансуб аст.

Таҳлили якҷанд таҳқиқотҳои олимони рус, ки ба истифодаи методи лоихавӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси интернет-технологияҳои муосир бахшида шудаанд, аз он шаҳодат медиҳад, ки дар маҷмӯъ муҳаққиқон ба ақидаи ягонае нисбати марҳилаҳо ва баъзе қадамҳои алоҳида ҷудошуда омадаанд [13,с.95]. Аз ҷумла, муаллифони 3 марҳилаи асосии татбиқи фаъолияти лоихавиро дар асоси ТИК муайян кардаанд: 1- тайёрӣ, 2- протсессуалӣ ва 3- арзёбӣ.

Марҳилаи тайёрӣ кори омодагиро нисбати иҷроиши лоиха фаро мегирад. Омӯзгор ба донишҷӯён ҳадафи лоиха (маҳсулоти ниҳой), васоити татбиқи лоиха (интернет-технологияи интихобшуда), масъалаҳои таъмини амнияти иттилоотӣ зимни татбиқи интернет-лоиха, масъалаҳои технологияи истифодаи интернет-технологияи мушаххас (чӣ гуна мавод ворид карда

шавад, чӣ гуна онро тасхех кард ва ғайра) бояд халлу фасл гардад [151, с.68].

Марҳилаи протсессуалӣ бо кадамҳои алоҳидаи иҷроиши лоиҳа фарк карда меистад. Вобаста ба интернет-технологияи интиҳобшуда ин кадамҳо метавонанд тағйир ёбанд. Аз ҷумла, зимни истифодаи блог-технологияҳо донишҷӯён ба тариқи инфиродӣ корҳои хаттӣ иҷро мекунанд, онҳоро дар блогҳои худ ҷо мекунанд, сипас дар шарҳу тафсири корҳои хаттии ҳамсабакони худ фаъолона ширкат мекунанд [96, с.14]. Зимни истифодаи вики-технологияҳо донишҷӯён аввал дар синф маслиҳат мекунанд, ки кадоме аз онҳо кадом лаҳзаю порчаи кори хаттии минбаъдaro эҷод мекунанд, оид ба вақту замони ҷойгирнамоии лаҳзаю порчаҳои худ дар саҳифаи муайяни вики-сервис машварат мекунанд. Гузашта аз ин, дар баъзе ҳолату мавридҳо (вобаста ба дараҷаи азхудкунии забонҳои хориҷӣ тавассути донишҷӯён) зарур аст, ки маводҳои таҳиякардаи онҳо тасдиқи омӯзгорро ёфта, тавсияҳо оид ба тасхех пеш аз ҷойгирнамоии онҳо дар вики-саҳифа дода мешаванд [87, с.16]. Зимни истифодаи зеркастҳои таълимӣ дар вақти берун аз аудиторӣ дар ибтидо зеркастҳои худро омода мекунанд, сипас онҳоро дар синф муҳокима ва тасхех менамоянд, ки баъдан сабт намуда, дар сервиси зеркастҳо видеомарӯзаҳои худро сабт мекунанд. Баъдан барои донишҷӯён зеркастҳои таълимии ҳамгурӯҳҳои худро пешниҳоди тамошою دیدан карда шуда, тавсия дода мешавад, ки онҳоро дар муҳокимаи шабакавӣ дар микроблог гузоранд [143,с.115].

Марҳилаи арзёбӣ бо 2 навъи назорати тағбиқи фаъолияти лоиҳавӣ фарк карда меистад: а) арзёбии маҳсулоти ниҳой тавассути омӯзгор ва иштироки ҳар як донишҷӯ дар фаъолияти лоиҳавӣ; б) рефлексияи донишҷӯён нисбати кори худ.

Қадами ниҳой – рефлексия – ба тариқи факуллода муҳим менамояд. Аксари муҳаққиқон тасдиқ мекунанд, ки фақат ба шарофати рефлексия ҳар як донишҷӯ метавонад бошшуурона дарку фаҳм намояд, ки кадом навъи фаъолияти таълимӣ ба ӯ зиёдтар муяссару муваффақ гаштааст ва кадом навъ камтар ба даст омадааст, ба ҷи дар оянда бояд тавачҷӯх зоҳир карда шавад,

ки самаранокии кори худ ва муваффақшавӣ ба натиҷаҳои беҳтар ба даст ояд.

Бо назардошти хусусиятҳо ва хосиятҳои дидактикию методии ҳамаи вазифаҳои дар таҳқиқот тавсифшудаи интернет-технологияҳо, ҳамчунин якчанд, таҳқиқотҳое, ки ба истифодаи интернет-технологияҳои муосир дар таълими забонҳои хориҷӣ бахшида шудаанд [157, с.5], зарур аст, ки муфассалтар доир ба 2 нави технологияҳои сайёру мултимедӣ таваккуф карда шавад: блог-технологияҳо ва зеркастҳо. Дар ҷадвали 15 алгоритмҳои таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси ин 2 нави технология пешкаш гаштааст.

Марҳилаи 1: Тайёрию омодагӣ. Қадами 1: Шиносии донишҷӯён бо мақсади лоиҳа. Муайян намудани мавзӯи он (дар аудитория омӯзгор ба донишҷӯён моҳият ва марҳилаҳои асосии фаъолияти лоиҳавии таълимро дар асоси блог-технологияҳо мефаҳмонанд, мавзӯи лоиҳаи пешбинишударо муайян мекунад). Татбиқи лоиҳа дар гурӯҳи пӯшидаи хизматрасонии иҷтимоӣ сурат мегирад.

Дар робита.

Омӯзгор _____ Донишҷӯён _____

донишҷӯён ба гурӯҳҳои хурд ҷудо мегарданд, саволҳои водоркунанда дода, ҳадафи фаъолияти лоиҳавиро дар асоси блог-технологияҳо муайян мекунанд, мавзӯро муайян мекунанд, қадамҳои алгоритми амалҳоро мефаҳмонанд.

Марҳилаи 2: Протсессуалӣ. Қадами 2: Интиҳоби мавод барои муҳокима дар саҳифаи гурӯҳ. Омӯзгор мавзӯи муҳокимаро дар ҳар як гурӯҳ муайян мекунад. Донишҷӯён дар амали «ҳамлаи фикрӣ» ширкат мекунанд, ҷустуҷӯ ва интиҳоби маводро барои Интернет-муҳокима роҳандозӣ мекунанд.

Ҷадвали 15.

Алгоритмҳои рушди малкаҳои нутқи хаттии донишҷӯён дар асоси блог-технологияҳо (тибқи концепсияи П.В.Сисоев)

Омӯзгор	Донишҷӯён
Мониторинги кори донишҷӯёнро мегузаронад, ба онҳо дар мавриди дучоршавии мушкилӣ зимни кумак мекунад.	Ба муҳокима, коркард банизомдарорӣ, таҳлил ва таҷзияи мавод машғул мешаванд.
Қадами 3: Иштирок дар Интернет-муҳокима. Ҳар як донишҷӯ дар гурӯҳи хурди худ ба саҳифаи «Дар робита» (Вконтакте) даромада, дар муҳокимаи проблемаи гузошташуда ширкат мекунад.	
Омӯзгор	Донишҷӯён
Мониторинги кори мустақилонаи донишҷӯёнро дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ мегузаронад, зимни зарурат кумак ва машварат мерасонад.	Далелҳои худро дар саҳифаи гуруҳи «Дарробита» (Вконтакте) ҷойгир мекунанд, далелҳои ҳамгурӯҳхоро меҳонанд, ба онҳо ақсуламал нишон медиҳанд.
Марҳилаи 3: Арзёбӣ. Қадами 4: Рефлексия ва хударзёбӣ (донишҷӯён арзёбӣ мекунанд, ки то чӣ дараҷа ба онҳо ошкор намудани моҳияти проблемаи муҳокимашуда даст додааст, кӯшиш мекунанд, ки бошуурона дарк намоянд, ки кадом мушкилиҳоро онҳо зимни иҷроиши лоиҳа дучор мегарданд ва барои чӣ ба онҳо беҳтар намудани кори худ дафъаи минбаъда зарур мебошад).	
Қадами 5: Арзёбии омӯзгор кори донишҷӯёнро (Омӯзгор кори донишҷӯёнро арзёбӣ менамояд, ки то чӣ дараҷа мувофиқи меъёри қаблан таъйиншуда иҷро гаштааст).	

Чадвали 16.

Алгоритми рушди малакаҳои гуфтор ва истимоъ дар асоси зеркастҳои сайёр (тибқи концепсияи П.В.Сисоев ва М.Н.Евстигнеев)

Марҳилаи 1: Муқаррарнамой. Қадами 1: Муқаррарнамой ва ба нақшагирии кор.

Омӯзгор	Донишҷуён
Омӯзгор ба донишҷуён ҳадаф ва вазифаҳои лоиҳаро мефаҳмонад, онҳоро бо қоидаҳо ва муқаррароти ҷойгирнамоии зеркастҳо дар гурӯҳҳои пӯшидаи «Дар робита» (Вконтакте), шинос менамоянд, мефаҳмонад, ки чӣ гуна муҳокимаи зеркастҳо дар блог дар гурӯҳ сураат мегирад, донишҷуёнро бо меъёрҳои арзёбии иштироки онҳо дар фаъолияти таълимӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ шинос менамоянд	Саволҳои ташкилӣ медиханд

Қадами 2: Шиносӣ бо қоидаҳои ҷойгирнамоии зеркастҳо дар гурӯҳ дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) ва қоидаҳои ҷойгирнамоии шарҳу эзоҳ барои ташкили Интернет-муҳокима

Омӯзгор	Донишҷуён
Ба донишҷуён қоидаҳои ҷойгирнамоии зеркастҳоро дар гурӯҳ дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) мефаҳмонад	Бо қоидаҳои ҷойгирнамоии видеофайлҳо дар гурӯҳи пӯшида дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) шинос мегарданд.
Ба донишҷуён қоидаҳои ҷойгирнамоии шарҳу тафсирҳоро дар блоги гурӯҳ мефаҳмонад	Бо қоидаҳои ҷойгирнамоии шарҳу эзоҳҳо нисбати зеркаст дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) шинос мешаванд

<p>Марҳилаи 2: Протсессуалӣ. Қадами 3: Интихоби мавзӯ ва эҷоди матни зеркасти донишчӯён</p> <p>Ба донишчӯён таҳия намудани матни зеркасти минбаъда аз рӯи мавзӯи муайян пешниҳод карда мешавад</p>	
Омӯзгор	Донишчӯён
<p>Мониторинги фаъолияти мустақилонаи донишчӯёнро мегузаронад, ба донишчӯён барои тасҳеҳи матнҳои зеркастҳои оянда кумак мекунад.</p>	<p>Матни зеркастро эҷод мекунанд</p>
<p>Қадами 4: Сабти зеркаст. Бо истифодаи васоити сайёру мултимедӣ (смартфонҳо ва ё планшетҳо) донишчӯён зеркастҳои худро сабт мекунанд ва онҳоро дар гурӯҳ дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) ҷой медиҳанд. Гурӯҳи «Дар робита» (Вконтакте) пӯшида мебошад, биноан, дастрасӣ ба зеркастҳо фақат донишчӯён дошта метавонанд, ки дар таълим дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ иштирок мекунанд.</p>	
Омӯзгор	Донишчӯён
<p>Мониторинг мегузаронад, то ин ки ҳамаи донишчӯён зеркастҳои худро дар гурӯҳ дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) ҷойгир намоянд.</p>	<p>Зеркастҳои худро дар гурӯҳ дар сервис «Дар робита» (Вконтакте) ҷойгир мекунанд.</p>
<p>Қадами 5. Дидану баррасии зеркастҳои донишчӯён. Технологияҳои сайёру мултимедӣ (смартфонҳо ва ё планшетҳо)-ро донишчӯён истифода бурда, зеркастҳои ҳамдигарро бо мақсади муҳокимаи минбаъдаи онҳо дар гурӯҳи «Дар робита» (Вконтакте) баррасӣ мекунанд. Омӯзгор муайян мекунад, ки чӣ қадар зеркастҳоро бояд ҳар як донишчӯ баррасӣ кунад.</p>	
Омӯзгор	Донишчӯён
<p>Мониторинги фаъолияти таълимии донишчӯёнро мегузаронад</p>	<p>Зеркастҳои ҳамгурӯҳҳои худро баррасӣ менамоянд</p>

Қадами 6: Муҳокимаи шабакавии зеркастҳо. Баъди баррасии ҳар як зеркаст ҳар як донишчӯ дар муҳокимаи он ширкат мекунад (мазмун ва сохтори нутқӣ) дар блоги гурӯҳи «Дар робита» (Вконтакте). Ба донишчӯён метавонад дастур дода шавад: бо зеркаст шинос шуда, он шунида шавад ва дар блог тақризҳои мухтасар ва шарҳу эзоҳҳо вобаста ба мазмун ва ё сохтори зеркаст ҷой дода шавад

Омӯзгор мониторинги иштироки донишчӯёнро дар муҳокимаи шабакавии ҳар як зеркаст гурӯҳ дар блоги сервис «Дар робита» (В контакте) шарҳу эзоҳҳои худро мегузорад.

Марҳилаи 3: Арзёбӣ. Қадами 7: Рефлексия ва ҳударзёбӣ. Донишчӯён арзёбӣ мекунанд, ки то чӣ дараҷа ба онҳо муяссар шудааст, ки моҳияти проблемаи муҳокимашаванда ошкор шудааст. Барои бошуурона дарк кардан кӯшиш мекунанд, ки чӣ гуна мушкилиҳо вучуд дорад ва барои чӣ ин гуна мушкилиҳо дар татбиқи лоиҳа ба вучуд омадаанд. Изҳор мекоранд, ки барои беҳтаршавии кор чӣ гуна дафъаи дигар рафтору муносибат кардан зарур аст.

Қадами 8: Арзёбии омӯзгор (Омӯзгор кори донишчӯёнро мувофиқи меъёри таъйиншуда арзёбӣ мекунад).

Технологияҳои дигари сайёру мултимедӣ, ки онҳоро метавон дар таълими забонҳои хориҷӣ истифода намуд, луғату фарҳангҳои сайёр, тарҷумонҳои сайёр, маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ мебошанд. Дар навбати аввал, зарур аст зикр карда шавад, ки дар адабиёти илмӣ зинаҳою силсилаи истилоҳоте мавҷуд аст, ки ба онҳо мансубанд: низоми вазифаю супоришҳо, зернизомии вазифаю супоришҳо, силсилаи вазифаҳо, гурӯҳи вазифаҳо. Силсилаи ин истилоҳот дар таълифоти зиёди муҳаққиқони рус пешкаш ва тавсиф гаштаанд [188, с.218]. Дар методикаи худ оид ба таълими забони олмонӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муҳаққиқ С.Ф.Шатилев навишта буд, ки дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ истилоҳоти истифодашаванда бояд бо ҳадафҳои таълими забонҳои хориҷӣ мутаносиб бошанд [184, с.57].

Ҳадафи таълими забонҳои хориҷӣ дар марҳилаҳои гуногуни таълим

барои ташаккули салоҳиятнокии коммуникативии дигарзабона дар тамоми гуногунрангии чузъҳои он мусоидат кунад, ҳамчунин ангезаи омӯзандагонро барои омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар муҳити берунаи забонӣ таҳрик диҳад. Биноан, истилоҳи «низоми машқ»-хоро муҳаққиқи рус С.Ф.Шатилов ҳамчун «мачмӯи навъҳою намудҳо ва машқҳои гуногун, медонад, ки дар назму тартиб ва миқдоре иҷро мегардад, ки қонунмандии ташаккули малакаҳо ва қобилиятҳоро дар навъҳои гуногуни ғабӯлияти нутқӣ дар амалқарди мутақобилаи онҳо ба эътибор гирифта, дараҷаи ҳадди аксари азҳудкунии забонҳои хориҷиро дар шароитҳои додашуда таъмин мекунад» [184,с.59]. Дар ин робита самтнокии машқҳо/супоришҳои мушаххас, ҳамчунин теъдод ва назму тартиби онҳоро истилоҳи истифодашаванда муайян мекунад: «низом», «зернизом», «мачмӯ», «силсила», «гурӯҳ», мачмӯи машқҳо. Агар «низом» мансуб ба ҳамаи мачмӯи донишҳо супоришҳое бошад, ки ташаккули салоҳияти коммуникативии дигарзабонаро таъмин кунад, пас он аз 4 зернизом иборат аст – мувофиқи 4 навъи ғабӯлияти нутқӣ (истимоъ, гуфтор, хониш ва хат). Ҳар як зернизом 3 навъи машқ/супоришҳоро фаро мегирад, ки ба рушди малакаҳои нутқӣ рағона гаштаанд.

Ба онҳо мансубанд: 1. Супоришҳои аслан коммуникативӣ, ки онҳоро омӯзандагон иҷро намуда, пурра вазифаҳои нутқӣ-тафаккуруро тақрор мекунанд ва забонҳои хориҷиро ҳамчун зимни муоширати воқеӣ истифода мекунанд; 2.Машқҳои шартӣ-коммуникативиро иҷро қарда, омӯзандагон вазъу ҳолатҳои коммуникативиро бо мақсадҳои таълимӣ амсила (модел) ва имитатсия месозанд; 3).Машқҳои коммуникативӣ, ки фақат ба таҳқиму тақвияти маводи забонии луғавӣ, сарфунаҳвӣ, савтиётӣ рағона қарда шудаанд [184,с. 64].

Дар доираи таҳқиқоти мазкур суҳан оид ба истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ дар ташаккули малакаҳои луғавӣ ва сарфунаҳвии донишҷӯён меравад, биноан, мушаххастар истилоҳи «силсилаи супоришҳо» барои ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён истифода мегардад.

Дар оғози кор бо донишчӯёни гурӯҳи озмоишӣ ба мақсади ташхис ва доништан бо онҳо доир ба проблемаҳои ташаккули салоҳияти коммуникативӣ дар машғулиятҳои забони англисӣ тавассути технологияи мултимедӣ суҳбат гузаронида шуд. Дар рафти суҳбат масъалаҳо роҷеъ ба аҳамият ва муҳиммияти технологияи мултимедӣ дар омӯзиши забони англисӣ дар фаъолияти ояндаи касбии онҳо, дар ҳаёти шахсӣ ва иҷтимоии инсон мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд, ки он ба пайдоиши муносибати арзишнок барои донишчӯёни курсҳои якуми шӯъбаҳои таъриху ҳуқуқ мусоидат кард.

Барои ноил гардидан ба ин мақсад истифодаи самарабахши метод ва роҳи усулҳои мухталиф дар раванди таълими забони англисӣ дар низоми нави таҳсилоти олии касбӣ бо истифодаи технологияи мултимедӣ бо мақсади ташаккули ҷузъҳои гуногуни салоҳияти коммуникативии омӯзгори ояндаи фанни таъриху ҳуқуқ ва умуман, проблемаи мавриди таҳқиқ ислоҳу тағйир додани онҳо талаб карда мешавад.

Дар адабиёти методӣ аллақай таҳқиқотҳои мавҷуданд, ки ба истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ (маҷмӯаи (корпуси) монолингвистӣ ва маҷмӯи (корпуси) матнҳои параллелӣ) дар ташаккули малакаҳои луғавӣ ва сарфунаҳвии нутқи омӯзандагон бахшида шудаанд [154,с.77]. Дар асоси заминаи умумигардонӣ ва ҷамъбасти таҳқиқотҳои номбаршуда дар қори илмии мо силсилаи супоришҳо оид ба истифодаи 2 технологияи сайёру мултимедӣ (луғатҳои сайёр ва маҷмӯи (корпуси) лингвистӣ) дар ташаккули малакаҳои нутқии донишчӯён пешниҳод карда мешавад (ниг. Ҷадвали 17).

Ҷадвали 17.

Силсилаи супоришҳо барои ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии донишчӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ (тибқи консепсияи А.Н.Шукин)

	Технологияи сайёр	Чанбаи забонӣ	Супоришҳо
	Луғатҳои сайёри электронӣ	Луғат (лексика)	Барои муайян намудани маънии калима ва истилоҳоти касбӣ; -барои дарёфти муродифот, антонимҳо; -барои талаффузи калимаҳо; -барои имлои (дуруст навиштани) истилоҳот.
	Маҷмӯаи (корпус) лингвистӣ	Луғат ва сарфу наҳв	Маҷмӯаи (корпус) монолигвӣ: Барои истифодаи маҷмӯа (корпус) чихати муайян намудани маънии калимаҳо; барои истифодаи маҷмӯа (корпус), барои омӯзиши сермаъноӣ (полисемия); барои истифодаи маҷмӯа (корпус) чихати омӯзиши феълҳо; барои истифодаи маҷмӯа (корпус) барои омӯзиши калимаҳои аз чихати маъно наздик (исмҳо, феълҳо, сифатҳо); маҷмӯаи (корпус) матнҳои параллелӣ: -Барои муайн кардани маъноӣ истилоҳот;-барои муайян кардани тафовутҳо дар маъноҳои калимаҳои сермаъно дар соҳаҳои иҷтимоӣ-маишӣ ва касбии муошират;- барои муайян кардани тафовутҳо дар истифодаи истилоҳоти касбӣ;-барои ошкор намудани қаринаи (контексти) касбии муошират;- барои муайян кардани тафовутҳо байни истилоҳоти аз чихати маъно наздик.

Намунаю мисолу супоришхоро барои ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутки донишҷӯён дар асоси луғатҳои сайёр ва маҷмӯаҳои (корпусҳои) лингвистӣ меорем.

Барномаи таълими озмоишии мо ҳадафи ба донишҷӯён омӯзондани озодона ва босаводона истифода бурдани воситаҳои забониро дар доираи фаъолияти таълимӣ пайгирӣ менамуд: интихоб карда тавонистани маводи нутқӣ мувофиқи талаботи барнома; дуруст истифода бурда тавонистани воситаҳои забонӣ мувофиқи меъёрҳои забони англисӣ; ёфта тавонистани иштибоҳҳои лексикӣ, грамматикӣ ва услубӣ дар асоси луғатҳои сайёр ва маҷмӯаҳои (корпусҳои) лингвистӣ ва ғайра.

Ноил гардидан ба ҳадафи гузошташуда дар рафти машғулиятҳои «Забони англисӣ» сомон дода мешавад, ки зимнан донишҷӯён дониш ва малакаҳо ба даст меоваранд, оид ба ташаккулдиҳии қобилиятҳо ва малакаҳо ва пешгирӣ ва рафъи ҳама навъҳои иштибоҳҳо дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ машқҳо иҷро менамоянд. Ҳангоми гузаронидани кори таҷрибавӣ-озмоишӣ мо чунин намудҳои супоришҳо ва машқҳоро истифода бурдем:

Дар истифодаи Луғатҳои сайёри электронӣ:

а) супоришҳо барои муайян кардани маънии калимаҳо ва истилоҳоти касбӣ. Супориш: Бо истифодаи луғати сайёр, маънии истилоҳи «legislature»-ро муайян кунед; б) супоришҳо барои дарёфти муродифот, антонимҳо. Супориш: Натиҷаҳои ҷустуҷӯ дар луғати сайёрро омӯхта, маънии истилоҳи англисии «branch»-ро муайян кунед. Ин калима вобаста ба соҳаи истифода чӣ гуна муродифот дошта метавонад? в) супоришҳо барои талаффузи калимаҳо. Супориш: Бо истифодаи луғати сайёр дуруст талаффуз кардани истилоҳотро омӯzed!

г) супоришҳо барои тарҷума ва имло (дурустнависӣ). Супориш: се шоҳаи ҳокимиятро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсиф намоед! Барои мушаххас намудани истилоҳот ва имло (дуруст навиштан) луғати сайёрро истифода кунед!

Маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ. а) супориш барои истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ чихати муайян кардани маънии калимаҳои омӯхташаванда. Супориш: маълумотҳои маҷмӯаи (корпуси) лингвистиро омӯхта, маънии истилоҳи «*Empire*»-ро омӯzed!

Kushan Empire (30 BC – 410 AD). For another 400 years, until 410 AD, the Kushan Empire was a major power in the region along with the Roman Empire, the Parthian Empire and the Han Empire (China). Notable contact was made with local peoples when the envoys of the Han Dynasty journeyed to this area in the 2nd century BC. At the end of the Kushan period, the Empire became much smaller and would have to defend itself from the powerful Sassanid Empire that replaced the Parthian Empire. The famous Kushan king Kanishka promoted Buddhism and during this time Buddhism was exported from Central Asia to China.б) барои истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ чихати омӯзиши сермаъноӣ (полисемия). Супориш: маълумотҳои маҷмӯаи (корпуси) лингвистиро омӯхта, муайян кунед, ки дар чӣ гуна қаринаҳо (контекстҳо) истилоҳи «*region*» истифода мегардад:

Timurid Empire (1370–1506). Timur, founder of the Timurid Empire, was born on 8 April 1336 in Kesh near Samarkand. He was a member of the Turkicized Barlas tribe, a Mongol subgroup that had settled in Transoxiana after taking part in Genghis Khan's son Chagatai's campaigns in that region. Timur began his life as a bandit leader. During this period, he received an arrow-wound in the leg, as a result of which he was nicknamed Timur-e Lang (in Dari) or Timur the Lame. Although the last Timurid ruler of Herat, Badi az Zaman finally fell to the armies of the Uzbek Muhammad Shaibani Khan in 1506, the Timurid ruler of Ferghana, Zahir-ud-Din Babur, survived the collapse of the dynasty and re-established the Timurid dynasty in India in 1526 where they became known as the Mughals.в) барои истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ чихати омӯзиши идоракунии феълҳои омӯхташаванда.г) барои истифодаи маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ чихати омӯзиши идоракунии феълҳои омӯхташаванда. Супориш: маълумотҳои маҷмӯаи (корпуси) лингвистиро омӯхта, тафовутҳо дар

истилоҳоти «*dynastic*» ва «*khanate*»-ро муайян кунед!

Persian and Bukharan rule (1740–1868). In 1740, the Janid khanate was conquered by Nader Shah, the Afsharid ruler of Persia. The Janid khan Abu al Faiz retained his throne, becoming Nader's vassal.

After the death of Nader Shah in 1747, the chief of the Manghit tribe, Muhammad Rahim Biy Azaliq, overcame his rivals from other tribes and consolidated his rule in the Khanate of Bukhara. His successor, however, ruled in the name of puppet khans of Janid origin. In 1785 Shah Murad formalized the family's dynastic rule (Manghit dynasty), and the khanate became the Emirate of Bukhara.

Намунаҳои истифодаи истилоҳ дар адабиёти касбии забони англисӣ ва тоҷикӣ тавассути омӯзгорони ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, аз қабиле Б.Р.Муродов, Ш.Ш.Гуламадшоев, Ф.Ҷ.Давлатов ва чанде дигарон мураттиб шудаанд. д) супоришҳо барои муайян кардани истилоҳоти касбӣ дар маҷмӯаи (корпусе) матнҳои параллелӣ.

Супориш: дар асоси ҷустуҷӯ дар маҷмӯаи (корпусе) матнҳои параллелӣ маънии истилоҳи ҳуқуқии (юридикии) «burglary»-ро муайян кунед.

Ҷадвали №18.

Намунаҳои истифодаи истилоҳ дар адабиёти касбии забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ

Намунаҳои истифодаи истилоҳ дар адабиёти касбии забони англисӣ	Намунаҳои истифодаи истилоҳ дар адабиёти касбии забони тоҷикӣ
Presently came an imperfect rum out of the burglary at the vicarage, and two and two were put together.	Дере нагузашта як овози шубҳанок хангоми ғоратгарӣ дар хонаи рӯхонӣ, баромад ва дуо ду хамроҳ карда шуданд.

<p>This, apparently, was the cause of Zheldybin's anxiety and the two men whispering in the trolleybus also appeared to have some connection with the victim of this ghoulish burglary.</p>	<p>Ин, аз афташ, сабаби ташвиши Желдибин буд ва ду марде, ки дар троллейбус пичиррос мезаданд, низ ба назар мерасиданд, ки бо чабрдидаи ин дуздии нафратангез робитае доранд.</p>
<p>Tell me, what makes you think that we want to commit a burglary in this city?</p>	<p>Ба ман бигӯй, ки чӣ туро ба ин фикр водор менамояд, ки гӯё мо мехоҳем дар ин шаҳр ба ғоратгарӣ даст занем?</p>
<p>Mentally, I have now committed a burglary under the meanest circumstances, and the myrmidons of justice are at my heels.</p>	<p>Дар дилам ман ким-касоро дар ҳолатҳои шубҳанок ғорат кардам, ва пулис кадам ба кадам аз қафои ман таъкиб мекунад.</p>
<p>Having found nothing, they tried to divert suspicion by making it appear to be an ordinary burglary, to which end they carried off whatever they could lay their hands upon.</p>	<p>Ҳеч чизеро пайдо накарда, онҳо кӯшиш намудаанд, ки гумонро дигар ҷониб бубаранд, ва онро як ғоратгарии муқаррарӣ нишон дода, барои ин онҳо ҳама чизеро, ки онҳо метавонистанд ҳал намоянд.</p>
<p>He had taken this job on the ship when his gang's activities, which included the occasional burglary, had attracted too much attention from the militia.</p>	<p>Ӯ ба кишти кироя шуд, вақте ки милитсия ба фаъолияти гурӯҳи ҷиноятии ӯ мароқ зоҳир кард, ки ҳатто аз қатлу ғорат ҳам рӯй намегардониданд.</p>

е) барои муайян кардани тафовутҳо дар маъниҳои калимаҳои сермаъно (полисемӣ) дар соҳаҳои иҷтимоӣ-маишӣ ва касбии муошират. ж) барои муайян кардани тафовутҳо дар истифодаи истилоҳоти касбӣ. з) барои ошкорнамоии қаринаи (контексти) муоширати касбӣ.

Дар машғулиятҳои баргузоргардида бо донишҷӯёни гурӯҳҳои эксперименталӣ мо кӯшиш намудем, ки тавасути технологияҳои сайёру мултимедӣ принсипи ҳамкориҳои коллективӣ, муоширати шахсӣ ва ташкили

нақшии раванди таълимро барои баланд бардоштани сатҳи салоҳиятмандии коммуникативӣ ва ноил гардидан ба мулоҳизаронии озодонаи нутқӣ истифода барем.

2.3. Тавсифи умумии баргузори аз таълими эксперименталӣ дар омӯзиши забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ ва натиҷагирӣ аз он

Ба масоили баргузории озмоишу таҷриба ва натоиҷи он бахшида шудааст. Дар таҳқиқот ду алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ дар асоси блог-технологияҳо ва зеркастҳо коркард ва пешниҳод гардид. Ҳамчунин, силсилаи супоришот дар ташаккули малакаҳои луғавӣ-грамматикӣ донишҷӯён дар асоси вожаҳои сайёр ва маҷмӯи қоидаҳои забонӣ пешниҳод карда шуд. Самаранокии истифодаи алгоритмҳо ва силсилаи супоришот, эътимоднокӣ ва шартҳои низоми методии таълими забонҳои хориҷӣ бо истифода аз технологияи сайёру мултимедӣ дар баргузории таълими эксперименталӣ тасдиқи худро ёфт.

Ҳадафи таълими эксперименталӣ дар ташаккули салоҳияти коммуникативии донишҷӯёни факултетҳои «Таърих ва ҳуқуқ» ДДК ба номи А.Рӯдакӣ ва ДДОТ ба номи С.Айнӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ (блог-технология, зеркастҳои сайёр, луғатҳои сайёр) ва маҷмӯи (корпуси) лингвистӣ муяссар гардид.

Бояд қайд кард, ки ақсарияти донишҷӯёни ба озмоиш фарогири ДДК ба номи А.Рӯдакӣ ва ДДОТ ба номи С.Айнӣ дар марҳилаи аввал бо дониши сусти забони англисӣ фарогир буданд. Аз 180 нафар донишҷӯи ба озмоиш фарогирифташуда аз рӯи супоришот баҳри ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвӣ дар асоси вожаҳои сайёр ва маҷмӯи қавоиди лингвистӣ танҳо 14 нафар (9,4 %) дар сатҳи баланд арзёбӣ гардида тавонистанд (дараҷаи миёна - 16,4 %, дараҷаи поён – 74,2 %).

Дар асоси маълумотҳои тавассути озмоиши муқарраркунанда ҳосилшуда, инчунин бо дарназардошти таҳлил ва хулосаи кори муассисаи таҳсилоти олий сифатан беҳ шудани мундариҷа ва усулҳои таълиму тарбияи донишҷӯён дар

машғулиятҳои забони англисӣ таъмин гардид. Мо бештар дар ду самт ҷустуҷӯи роҳҳои тақмили мундариҷаи таълимро муваффақ шудем: яқум, мурағтабсоии мундариҷаи таълими забони англисӣ бо дарназардошти дурнамо, ки асосан дар сатҳи амиқ ба амал ҷорӣ карда мешавад; дувум, таҷдиди назар, равшаниандозӣ, ислоҳи мундариҷаи таълим дар маҷмӯъ ва унсурҳои ҷудоғонаи он дар ҷаҳорҷӯбаи китобҳои дарсӣ ба амал оварда шуд. Донишҷӯён асосан бо сабаби ноқомии мундариҷа ва методикаи таълим дараҷаи зарурии дониш, қобилият ва малакаҳоро хини омӯзиши забони англисӣ ба даст оварда наметавонанд.

Ошқор гардид, ки норасоҳои номбурда ду сабаби асосиро дар ҷараёни қори таҳқиқоти мо ба вуҷуд овард: 1. Бо таҷрибаи фаъолияти муассисаи таҳсилоти олий, ки дар он беш аз ҳама усулҳои анаъанавӣ истифода мешавад ва қор оид ба рушди нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ бо азёдкунии зоҳирии аҳбор ва муқолаҳо иваз карда мегардад; 2. Таваҷҷуҳи беш ва зиёд ба шаклҳои механикии омӯзиш бар зарари унсурҳои эҷодӣ ва ҷустуҷӯӣ. Хониш ҳамчун васила, на ҳадафи таълим пазируфта мешавад. Бинобар ин, донишҷӯён асосан техникаи хонишро меомӯзанд, на дарёфти иттилои маъноии матнро.

Баҳри муваффақшавӣ ба ҳадафи гузошташуда дар таълими эксперименталӣ чунин вазифаҳо ҳалли худро ёфтанд: рушди маҳорати хониш ва нутқи хаттии донишҷӯён дар асоси блог-технология; рушди маҳорати истимоъ ва гуфтори донишҷӯён дар асоси зеркастҳои сайёр; ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии донишҷӯён дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ ва маҷмӯи қавоиди лексикӣ ва грамматикӣ донишҷӯён дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ ва маҷмӯи донишҳои лингвистӣ.

Иштирокчиёни эксперимент. Таълими экспериментӣ давоми ду нимсолаи қурси яқум (4 қредит дар нимсолаи аввал ва 4 қредит дар нимсолаи дуввум) дар соли таҳсили 2018-2019 дар факултаи таърих ва ҳуқуқи ДДҚ ба номи А. Рӯдакӣ ва факултаи таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С.Айнӣ ташкил ва гузаронида шуд. Ҳамагӣ 180 донишҷӯ (шаш гурӯҳи академӣ), инчунин 12 муаллими забони англисӣ ширкат варзид.

Дарачаи азхудкунии забони англисӣ мутобиқи сатҳу дараҷаи B1 – сатҳу дараҷаи останаӣ (ибтидоӣ) (Threshold level) аз рӯи речаю чадвали умумиаврупоии азхудкунии забони англисӣ (Common European Framework of Reference: Language, Testing and Assessment, 2001) гузаронида шуд.

Дар ҷараёни таълими эксперименталӣ 2 намуди назорат истифода бурда шуд. 1. Таваҷҷути омӯзгор зимни таълими эксперименталӣ барои назорати иштироки ҳамаи донишҷӯён дар фаъолияти лоиҳавӣ ва истифодаи луғатҳои сайёр ва маҷмӯаи (корпуси) малкаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён, ҳамчунин баъди таълими эксперименталӣ он дар шакли муҳокимаи умумӣ истифода гашт. 2. Навъи дуҷуми назорат дар гузаронидани қитъаҳои тасдиқӣ ва назоратӣ фаро гирифта шуд. Технологияи сайёру мултимедӣ дар машғулиятҳои аудиторӣ ва берун аз он доир гардид. Эксперимент дар 3 марҳила ташкил ва гузаронида шуд: тасдиқӣ (муқарраркунанда), ташаккулдиҳанда ва назоратӣ (ҷамъбасти).

Дар марҳилаи тасдиқии эксперимент, ки иштирокчиёни гурӯҳҳои эксперименталӣ (90 донишҷӯ) ва санҷишӣ (90 донишҷӯ) пурсишҳо (тест)-ро барои муайян кардани дараҷаи азхудкунии забони англисӣ иҷро намуданд. Пурсиш (тест) супоришотро дар самти кулли намудҳои фаъолияти нутқ қардан фаро гирифт, ҳамчунин он баҳри ташаккули малакаҳои сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён низ баргузор шуд. Натиҷаҳои пурсиш (тест) дар кафедраи забонҳои хориҷӣ (забони англисӣ) бо истифодаи барномаи Excel рамзӣ ва коркард карда шуд. Натиҷаҳои пурсиш (тест) дар речаю чадвали чорбалла рамзӣ арзёбӣ шуд. Барои арзёбии муҳимияти натиҷаҳои дастрасшуда меъёри «Студент» истифода карда шуд.

Дар чадвали 14 натиҷаҳои таҳлили муқоисавии маълумотҳои қитъаи тасдиқӣ дар 2 гурӯҳ пешниҳод гаштаанд.

Чадвали 19.

Натиҷаҳои муқоисавии маълумотҳои қитъаи тасдиқии гурӯҳҳои назоратӣ ва эксперименталӣ.

Гурӯҳ	Теъдоди иштирокчиён	t-меъёри Стъудент	^-арзиш
Гурӯҳи санчишӣ	90	12,43	<0,05
Гурӯҳи эксперименталӣ	90	12,07	<0,05

Натиҷаҳои китъаи тасдиқӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки то таълими эксперименталӣ донишҷӯёни 2 гурӯҳ (назоратӣ ($t=12,43$) ва эксперименталӣ ($t=12,07$)) дараҷаю сатҳи баробари азхудкунии забони англисиро нишон доданд.

Дар марҳилаи ташаккулдиҳандаи эксперимент донишҷӯёни гурӯҳи эксперименталӣ (90 нафар) ва гурӯҳи назоратӣ (90 нафар) тибқи китоби дарсии нашри Федератсияи Россия (Н.А.Бонк, Г.А.Котий, Н.А.Лукьянова. Учебник английского языка. Ч.1. -М., 2014.-638 с.) ба омӯзиш фаро гирифта шуданд.

Таълим дар гурӯҳи эксперименталӣ мувофиқи 2 алгоритми пешбинишуда баргузор шуд, ки аз 3 марҳила ва 5 қадам иборат буд (блог-технология) ва 8 қадам (зеркастҳои сайёр), ҳамчунин бо исфиодаи силсилаи вазифаю супоришҳо ба ташаккули малакаҳои сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён, ки дар бахши 2.2. коркард ва тавсиф гаштаанд, роҳандозӣ гардид.

Донишҷӯёни гурӯҳи эксперименталӣ дар машғулиятҳои аудиторӣ ва берун аз он ба фаъолияти лоиҳавӣ дар асоси блог-технология ва зеркастҳои сайёр машғул буданд, ҳамчунин луғатҳои сайёр ва маҷмӯа донишҳои лингвистӣ бо мақсади ташаккули салоҳияти коммуникативӣ истифода шуданд.

Мувофиқи нақшаи таълим донишҷӯён моҳе 4 машғулият (1 машғулият ҳар ҳафта (4 соати таълимӣ)) доштанд. Дар муддати силсила донишҷӯён 6 мавзӯро аз худ карданд. Дар доираи ҳар як мавзӯи омӯхташуда онҳо мебоист як лоиҳаро бо истифодаи блог-технология ва зеркастҳои сайёр иҷро мекарданд. Дар вақти омӯзиши маводи луғавӣ-сарфунаҳвӣ онҳо ба таври мурағаб вожаҳои сайёр ва маҷмӯи донишҳои лингвистӣ истифода карданд.

Дар чадвали 20 муҳтавои мавзӯии машғулиятҳо, муҳлатҳо ва номи лоиҳаҳои иҷрошаванда нишон дода шудаанд.

Чадвали 20.

Муҳтавои мавзӯии машғулиятҳо, муҳлатҳо ва номи лоиҳаҳои донишҷӯёни гурӯҳи эксперименталӣ.

	Марҳила	Муҳтавои мавзӯӣ	Лоиҳаҳо	
			Блог-технология	Зеркастҳои сайёр
	Сентябри соли 2018	Таҳассус: «Омӯзгори таърих ва ҳуқуқ»	Таҳассуси ҳуқуқдон дар ҷомеаи муосири тоҷик	Барои чӣ ман ин ихтисосро интихоб кардам?
	Октябри соли 2018	Сохтори давлатӣ дар Бритониёи Кабир	Умумиятҳо ва тафовутҳо дар сохтори давлатии Бритониёи Кабир ва Ҷумҳурии Тоҷикистон	Сохтори давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон
	Ноябри соли 2018	Таърихи пайдоиши давлат ва ҳуқуқи Бритониёи Кабир	Таърихи пайдоиши давлат ва ҳуқуқ дар Бритониёи Кабир	Пайдоиши низомии ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон
	Декабри соли 2018 – феввали соли 2019	Сохтор ва вазифаҳои асосии мақомоти ҳокимияти иҷроия, қонунгузор ва судӣ дар Бритониёи Кабир	Умумиятҳо ва тафовутҳо дар сохтори шаҳаҳои ҳокимияти иҷроия, қонунгузор ва судӣ дар Бритониёи Кабир	Яке аз шаҳаҳои ҳокимият дар ҷумҳурии Тоҷикистон

Марти соли 2019	Низоми муносибатҳои байниҳамдигарии шоҳаҳои ҳокимият дар Бритониёи Кабир	Умумият ва тафовутҳо дар низоми муносибатҳои байниҳамдигарии шоҳаҳои ҳокимияти Бриониёи Кабир ва Ҷумҳурии Тоҷикистон	Низоми муносибатҳои байниҳамдигарии шоҳаҳои ҳокимият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
Апрели соли 2019	Ҷанбаҳои асосии ҳуқуқҳои конституционӣ (шаҳрвандӣ), (маъмурӣ, меҳнатӣ, ҷиноятӣ, ҷинояти мурофиавӣ ва экологӣ)-и шаҳрвандони Бритониёи Кабир	Умумиятҳо ва тафовутҳо дар ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Бритониёи Кабир	Ҳуқуқи конституционӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
Майи соли 2019	Шаклҳои асосии ҳифзу ҳимояи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ дар Бриониёи Кабир	Вижагиҳои ҳифзу ҳимояи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ дар Бритониёи Кабир	Шаклҳои асосии ҳифзу ҳимояи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Дар марҳилаи назоратии эксперимент донишҷӯёни гурӯҳҳои эксперименталӣ ва санҷишӣ бояд пурсиш (тест)-ро дар сатҳи хуби азхудкунии забони англисӣ иҷро мекарданд. Натиҷаҳои муқоисавии маълумотҳои қитъаи назоратӣ дар ҷадвали 21 нишон дода шудаанд.

Ҷадвали 21.

Натиҷаҳои муқоисаи маълумотҳои қитъаи назоратӣ дар гурӯҳҳои назоратӣ ва эксперименталӣ.

Гурӯҳ	Теъдоди иштирокчиён	t-меъёри «Стъудент»	^-арзиш
Гурӯҳи санчишӣ	90	15,88	<0,05
Гурӯҳи	90	20,06	<0,05

Натиҷаҳои дар ҷадвали 21 пешкашшуда аз он шаҳодат медиҳанд, ки донишҷӯёни ҳарду гурӯҳ (санчишӣ ($t= 15,88$) зимни $p < 0,05$ ва эксперименталӣ ($t=20,06$) зимни $p < 0,05$) дар давраи иштирок дар эксперимент дараҷаи азхудкунии забони англисиро беҳтар кардаанд. Бо мақсади ошкорнамоии тафовутҳо байни гурӯҳҳои санчишӣ ва эксперименталӣ пурсиш (тест)-и ҷуфти гузаронида шуд. Натиҷаҳо аз он шаҳодат медиҳанд, ки тафовутҳо байни гурӯҳҳои эксперименталӣ ва санчишӣ аз ҷиҳати оморӣ муҳим мебошанд ($t=15,36$) зимни $p < 0,05$ (ниг. Ҷадвали 22, расми 3).

Ҷадвали 22.

Натиҷаҳои таҳлили маълумотҳои китъаи назоратӣ.

Гурӯҳ	Теъдоди иштирокчиён	t-меъёри «Стъудент»	^-арзиш
ГС vs ГЭ	44	15, 36	$p < 0,05$

Расми 4.

Натиҷаҳои китъаҳои тасдиқӣ ва назоратӣ

Гурӯҳи санчишӣ

Гурӯҳи эксперименталӣ

Тавре аз чадвалҳои 21 ва 22 дида мешавад, сатҳи иҷрои супоришҳо аз ҷониби донишҷӯёни гурӯҳҳои эксперименталӣ аз сатҳи гурӯҳҳои санҷишӣ ба маротиб болост, ки ин самаранокии методикаи коркарднамудаи моро доир ба омӯзиши забони англисӣ тасдиқ мекунад. Ҳоизин иҷрои супоришҳо ба ҳисоби миёна аз рӯи ҳама супоришҳо дар гурӯҳи эксперименталӣ нисбат ба гурӯҳи санҷишӣ баланд аст. Миқдори донишҷӯёне ки супоришҳоро иҷро накардаанд, дар гурӯҳи санҷишӣ ба ҳисоби миёна бештар аз 40,0 %-ро ташкил медиҳад, дар ҳоле ки дар гурӯҳҳои эксперименталӣ ин фоиз ба 5,0 % баробар мебошад.

Ин бори дигар фарзияи моро оид ба баланд бардоштани самарабахшии омӯзиши забони англисӣ бо корбасти усулҳои ҷаъул ва технологияҳои мултимедӣ *бо истифодаи блог-технология ва зеркастҳои сайёр* тасдиқ мекунад.

Ҳамин тариқ, собит гардид, ки фарзияи таҳқиқот вобаста ба эҳтимолияти таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ муваффақона иҷро гардида, дар асоси ҷунин низоми методи коркард ва воридшуда татбиқ карда шуд: - феҳристу номгӯи маҳоратҳои нутқӣ ва малақаҳои забонии дар заминаи истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ; - омодагии шароитҳои психологӣ-педагогӣ дар самти иҷрои муваффақонаи таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; а) вусъати ваҷҳи донишҷӯён нисбати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати васоити ёрирасони таълимсамаранок шудани; б) самаранокии тайёрию омодагии омӯзгорон ба пешбурди таълим бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ; в) ташаккули ТИК-салоҳиятмандии донишҷӯён; г) вусъати ТИК-салоҳиятмандии омӯзгори забони англисӣ; д) роҳандозии ташкили таълими забони англисӣ дар заминаи равияи шахсиятӣ-ҷаъолиятмандӣ: - муваффақ шудан ба ташкили таълим дар 3 марҳила: омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ; - фарогирии 5 қадам (блог-технология) ва 8 қадам (зеркастҳои сайёр); - истифодаи силсилаи вазифаю супоришҳо дар ташаккули малақаҳои забондонӣ ва гуфтори донишҷӯён.

Таҳлили натиҷаҳои таълими эксперименталӣ аз он гувоҳӣ медиҳад, ки донишҷӯёни гурӯҳҳои эксперименталӣ ба шарофати методикаи пешниҳодшуда доир ба фанни «Забони англисӣ» сатҳи қиёсан хеле баланд нишон доданд. Нишондодҳои сифатӣ ва миқдории натиҷаҳои озмоиши таълимӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки методикаи пешниҳод кардаи мо чиҳати такмил ва ташаккули фаъолнокии нутқи донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ аз забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои сайёру мултимедӣ роҳи васеъ мекушояд.

Хулосаи боби дуюм

Дар боби дуюми таҳқиқот вазифаҳои чоруму панҷум мавриди баррасӣ қарор гирифтанд. Аввалан, вуҷуд надоштани методикаи таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯёни равияҳои ғайрзабон дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ зарурати коркарди низоми методии таълими забонҳои хориҷиро барои донишҷӯёни равияҳои ғайрзабон дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ ба миён овард. Ин низоми методӣ силсилаеро менамояд, ки аз ҷузъҳои бо ҳам алоқаманд иборат мебошад: ҳадаф, вазифаҳо, усулҳо, шароитҳои психологӣ-педагогӣ, шаклҳои ташкилӣ, методҳо ва натиҷа.

Баҳши ҳадафии низоми методӣ дар худ заминаро фаро мегирад, ки ба онҳо талаботҳои муосир нисбати иттилоотонии таҳсилоти олии касбӣ дар шароитҳои иттилоотонии соҳаи маориф ва таҳсилот, фармоиши иҷтимоӣ барои тайёр намудани мутахассисон, ки забонҳои хориҷиро дар дараҷае аз худ мекунанд, ки барои алоқаи мутақобила дар соҳаҳои иҷтимоӣ-маишӣ ва касбии муошират басандаю кофӣ аст, ихтилофоти мавҷуда байни истифодаи зоҳирии ТИК дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. Дар баҳши ҳадафӣ ҳамчунин ҳадафи таълим пешниҳод гаштааст: ташаккули салоҳиятҳои коммуникативии дигарзабона барои донишҷӯёни равияҳои ғайрзабон дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ.

Баҳши назариявӣ чунин равияҳоро фаро мегирад: салоҳиятмандӣ, шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ, коммуникативӣ-когнитивӣ, системӣ. Татбиқи равияҳои мазкур бо ёрии чунин принципҳои умумидидатикӣ ва методӣ сурат мегирад: айёният, шуурнокӣ, фаъолмандӣ, дастрасӣ ва имконпазирӣ, устуворӣ, созгорӣ, коммуникативият, вазъиятӣ-мавзӯии ташкили таълим, интерактивият, таълими модуль, алоқаи мутақобила, иттилоотонии таълим.

Дар баҳши технологӣ мазмуну муҳтавои таълим, васоити таълим (технологияҳои сайёру мултимедӣ (блог-технология, зеркастҳои сайёру мултимедӣ, луғатҳои сайёр, маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ), шаклҳои ташкилӣ (инфӣродӣ ва гурӯҳӣ), методҳои таълим (иттилоотӣ-маҳсулноқӣ,

коммуникативӣ, интерактивӣ, методҳои таълими проблемавӣ, методҳои назорат), марҳилаҳои таълим (омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва шароитҳои психологӣ-педагогӣ, ки бо дарназардошти онҳо метавон самаранокии методикаи пешкашшуда мусоидат карда шавад. Ба бахши арзёбӣ-натичавӣ меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои муташаккилияти ҷузъҳои салоҳияти коммуникативии дигарзабона ва ҳамчунин натиҷаи таълим дохил мешаванд. Дувум, дар раванди пешбурди таҳқиқоти диссертатсионӣ 2 алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ коркард гаштааст. Алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси блог-технологияҳо 3 марҳиларо фаро мегирад (омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва 5 қадам (шиносии донишҷӯён бо мақсади лоиҳа, интиҳоби мавод барои муҳокима дар саҳифаи гурӯҳ, иштирок дар интернет-муҳокимаҳо, рефлексия ва хударзёбӣ, арзёбии қори донишҷӯён тавассути омӯзгор). Алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси зеркастҳои сайёр 3 марҳиларо фаро мегирад (омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва 8 қадам (муқаррарнамоӣ ва ба нақшагирии қор, интиҳоби мавзӯ ва эҷоди матни зеркаст, шиносӣ бо қоидаҳои ҷойгирнамоии зеркастҳо, сабти зеркаст, баррасии зеркасти донишҷӯён, муҳокимаи шабакавӣ дар блог, хударзёбӣ ва рефлексия, арзёбии омӯзгор).

Савум, дар диссертатсия силсилаи вазифаю супоришҳо барои ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвии нутқи донишҷӯён дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ (луғатҳои электронӣ ва маҷмӯаи (корпус) лингвистӣ) коркард гаштааст. Силсилаи вазифаю супоришҳо барои ташаккули технологияҳои сайёру мултимедӣ вазифаю супоришҳоро барои муайян кардани маънии калимаҳо ва истилоҳоти касбӣ равона гаштаанд: дарёфти муродифот, антонимҳо; талаффузи калимаҳо; имло ва дурустнависии истилоҳот (луғатҳои сайёр) ва вазифаю супоришҳо барои истифодаи маҷмӯа (корпус) барои муайян намудани маънии калимаҳо; истифодаи маҷмӯа (корпус) барои омӯзиши сермаъноӣ; истифодаи маҷмӯа (корпус) барои омӯзиши идоракунии феълҳо; истифодаи маҷмӯа (корпус)

барои омӯзиши калимаҳои наздикмаъно (исмҳо, феълҳо ва сифатҳо); муайян намудани маънои истилоҳот; муайян намудани тафовутҳо дар маъноҳои калимаҳои сермаъно дар соҳаҳои иҷтимоӣ-маишӣ ва касбии муошират; муайян намудани тафовутҳо дар истифодаи истилоҳоти касбӣ; ошкорнамоии қаринаи (контексти) касбии муошират; муайян намудани тафовутҳо байни истилоҳоти наздикмаъно (маҷмӯаи (корпуси) лингвистӣ).

Чорум, дар рафти таълими эксперименталӣ фарзияи таҳқиқ собит карда шуд, ки дар эҳтимоли он ки таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯёни равияҳои ғайрзабон дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ муваффақона мегардад, ба шарте ки он дар асоси коркард ва вориднамоии низоми методии сурат мегирад.

Ба ҳамин тариқ, чунин хулоса баровардан мумкин аст, ки дар қори таҷрибавӣ-озмоишӣ самаранокии амсилаи пешниҳодгардида оиди рушди малакаҳои нутқии донишҷӯёни равияҳои ғайрзабон дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ ва фароҳамоварии шароитҳо барои ташаккули салоҳиятмандии коммуникативӣ таҷассуми худро пайдо кард. Таҳлили натиҷаҳои таълими озмоишӣ аз тасдиқи фарзияи пешниҳодшудаи таҳқиқоти илмӣ гувоҳӣ медиҳад ва имконият медиҳад, ки масъалаҳои он ҳалшуда арзёбӣ гарданд.

Ҳамин тариқ, муқаррар карда шуд, ки методикаи коркардшуда ва ба таври озмоишӣ санҷидашудаи омӯзиши забони англисӣ на танҳо ба ташаккули рушди нутқии донишҷӯёни равияҳои ғайрзабонӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ муваффақона мусоидат мекунад, балки инчунин ба сатҳи воқеии донишҳои онҳо таъсири мусбат мерасонад, ки инро маълумотҳои озмоишӣ исбот карданд.

Хулоса

Дар асри босуръат рушдѐбандаи ХХІ, омӯзгори забонҳои хориҷӣ бояд аз тамоми технологияҳои муосир бархурдор бошад ва онҳоро дар машғулиятҳои худ истифода барад. Чунин технологияҳо барои тезтар ва беҳтар азхуд намудани дониш, малака ва маҳорат, ташаккули ҷаҳонбинии донишҷӯён ва рушди қобилияти онҳо мусоидат мекунанд. Имрӯз қариб ҳама дарк мекунад, ки технологияҳои муосири иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ имкониятҳои бузурги омӯзиш ва доираи васеи хизматрасониҳоро дороянд. Дар айни замон, шумораи зиёди сайтҳои интернетӣ барои омӯзгорони забонҳои хориҷӣ ва донишҷӯён мавҷуданд, ки дар онҳо дарсҳои тайёр, мақолаҳо, матнҳои гуногуни мавзӯӣ, супоришҳо, машқҳо, тестҳо, қоидаҳои грамматикӣ, китобҳои аудиоиро пайдо кардан мумкин аст.

Ҷаҳони имрӯза – ин ҷаҳони визуалӣ нигаронидашуда, ҷаҳони имконоти виртуалӣ ва технологияи иттилоотӣ ба ҳисоб меравад. Дар шароити кунунӣ забони англисӣ мақоми байналмиллалӣ касб намудааст. Ин забон қисми ҷудонашавандаи маданият, иқтисодиёт, сиёсат, варзиш, маълумот, санъат, сайёҳӣ ва илми имрӯза гаштааст.

Имрӯз ҷомеаи мо ба педагоги форматсияи нав, типӣ нав ниёз дорад, ки ӯ барои ташаккули шахсияти хатмкунандаи ҷаҳол ва ба рақобат тобовари муассисаи таълимӣ қодир бошад. Ӯ бояд доим дар саъю кӯшиш бошад ва аз рӯи сифатҳои касбию шахсии хеш аз омӯзгорони пештара фарқ дошта бошад.

Ислоҳоти системаи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушду такомули мундариҷа ва сохти маълумот, аз ҷумла бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси кормандони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии равона карда шудааст. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Концепсияи миллии маълумот ва Стандартҳои давлатии таҳсилот ҳуҷҷатҳои мебошанд, ки системаи маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба сатҳи ҷаҳонӣ бардошта, рушду инкишофи минбаъдаи соҳаи маорифро муайян мекунанд. Дар Концепсияи миллии маълумоти кишвар зарурати омӯзиши забонҳои хориҷӣ барои инкишофи ҷомеа чунин таъкид шудааст: «Зарурати омӯзиши

забонҳои хориҷиро ҳамчун сарчашмаи дониш барои омӯхтани илму фарҳанги дунё, прогресси илмию техникӣ ва воситаи муоширати байни миллатҳо бояд ба эътибор гирифт».

Технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ба ҳаёти ҳамамуза ба таври қавӣ дохил шудааст. Имрӯз ҷойи қориро бе мавҷудияти компютер ва васоити техникаи ба он ҳамроҳ тасаввур қардан душвор аст.

Тағйиротҳои номбаршуда ба глобализатсияи умумӣ дар сатҳи сиёсӣ, иқтисодӣ ва технологӣ вобастаанд. Онҳо на танҳо проблемаҳои нав, балки имкониятҳои навро ба миён меоранд. Аз дастовардҳои муҳимтарине, ки дар даҳсолаи охир ба даст омад ва ба раванди таълим хеле таъсир расонд, шабакаи умумичаҳонии интернет ба шумор меравад. Барномаҳои таълимии мултимедӣ имконият медиҳанд, ки хонандагон бе иштироки муаллим талаффузи худро сайқал диҳанд, грамматикаро азхуд кунанд ва баромади «соҳибзабон»-ро гӯш қарда тавонанд. Муаллимони мактабҳо, ки бо компютер қор қарда метавонанд, имконияти гирифтани маълумотҳои зиёдеро ба воситаи интернет доранд. Компютер метавонад воситаи бузурги шавқзидкунанда бошад, вазҳи омӯзандагони забонҳои хориҷиро вусъат бахшад, зеро аксари хонандагон мехоҳанд дониши худро дар ин самт муқкамал намоянд. Хусусияти асосӣ ва фарқкунандаи компютер ба воситаи барномаҳои муштарак аз дигар васоити техникӣ ин имконияти ташкили муқолама байни шахс ва компютер мебошад.

Дар раванди таҳқиқот мо таҳлили роҳҳо ва усулҳои ташаккули категорияҳои муайяни дониш, маҳорат ва малақаро анҷом додем. Дар давраи озмоишҳои ташаккулдиҳанда самаранокии хусусиятҳои педагогии муайян санҷида шуданд. Натиҷаҳои озмоишҳои ташаккулдиҳанда фарзияи моро тасдиқ қарданд. Яъне, донишҷӯён барои татбиқи технологияҳои мултимедӣ дар машғулиятҳои забони англисӣ дар низоми нави таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон (дар заминаи таълими фанҳои таърих ва ҳуқуқ) омодагӣ мебинанд.

Дар рафти баргузори таҳлили педагогӣ мо дарёфтем, ки машғулиятҳои

забони англисӣ бо истифодаи технологияҳои мултимедӣ дар факултетҳои таърих ва ҳуқуқ вазифаҳои психологӣ ва педагогӣ иҷро мекунанд ва имконият медиҳанд, ки донишҷӯён ҳамчун воситаи муоширати байни миллатҳо муттаҳид шуда, ба коллективи гуруҳи забондонҳо шомил шаванд, бо арзишҳои фарҳангӣ ва таърихии забони англисӣ шинос гардида, барои рушди фаъолияти маърифатии донишҷӯён мусоидат кунанд.

Асоси методологии таҳқиқот мазмуну муҳтавои ҷузъҳои калидии низоми методии таълимро муайян мекунад. Дар доираи таҳқиқоти мазкур асоси заминаи методологиро нуктаҳои муносибати босалоҳият нисбати таълим, муносибати шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ дар таълим, концепсияи иттилотони таҳсилот ва таҳсилоти фосилавӣ, назария ва амалияи вориднамоии ТИК-и муосир, ҳамчунин технологияҳои сайёру мултимедӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ ташкил медиҳанд.

Шароитҳои психологӣ-педагогии таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ асоснок ва ошкор карда шуданд; а) вазҳи донишҷӯён нисбати истифодаи технологияҳои сайёру мултимедӣ ба сифати васоити ёрирасони таълим; б) омодагии омӯзгор барои татбиқи таълим дар асоси технологияҳои сайёру мултимедӣ; в) ТИК-салоҳиятнокии донишҷӯён; г) ТИК-салоҳиятнокии омӯзгори забони англисӣ; д) ташкили таълими забонҳои хориҷӣ дар асоси равияи шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ баррасӣ карда шуданд.

Низоми методии таълими забонҳои хориҷӣ барои донишҷӯёни равияҳои ғайрзабонӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ коркард гаштааст. Низом дар асоси равияҳои босалоҳият, шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ, коммуникативӣ-когнитивӣ ва низомнок коркард шудааст, ки он иборат аз бахшҳои назариявӣ, технологӣ ва арзёбӣ-натичавӣ буда, бо дарназардошти усулҳои айёният, шуурнокӣ, ғаболмандӣ, дастрасӣ ва имконпазирӣ, устуворӣ, созгорӣ, коммуникативият ва вазъиятӣ-мавзӯӣ, таълими модульӣ, алоқаи мутақобила ва иттилоотони таълим ташкил карда мешавад.

Алгоритмҳои рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси

технологияҳои сайёру мултимедӣ коркард гаштаанд. Алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси блог-технологияҳо аз 3 марҳила (омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва 5 қадам иборат аст. Дар алгоритми рушди малакаҳои нутқии донишҷӯён дар асоси зеркастҳои сайёр 3 марҳила (омодагӣ, протсессуалӣ ва арзёбӣ) ва 8 қадам фарогир мебошанд.

Силсилаи вазифаю супоришҳо барои ташаккули малакаҳои луғавӣ-сарфунаҳвӣ нутқи донишҷӯён дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ коркард шудаанд, ки онҳо супоришҳоро оид ба муайян намудани маънии калимаҳо ва истилоҳоти касбӣ фаро мегиранд.

Дар чараёни кори озмоишӣ мо афзоиши нобаробар, аммо дар сатҳи устувор дараҷаи тақмили азхудкунии маводи таълимии шогирдон ва зиёд гардидани вазҳи онҳоро дар омӯзиши забони англисӣ мушоҳида кардем. Натиҷаҳои таҳқиқот нишон доданд, ки тағйиротҳо дар азхудкунии маводи таълимӣ аз ҷониби шогирдон табиӣ мебошанд.

Дар раванди озмоиш чунин методҳои таҳқиқот ба монанди сӯҳбат, тест, мувоҳида ва бозҳои нақшофарӣ фаъолона истифода мешуданд. Таҳқиқот тасдиқ кард, ки истифодаи технологияҳои мултимедӣ дар таълими забони англисӣ дар факултетҳои таърих ва ҳуқуқ самаранокии таълими забони англисиро хеле баланд мебардорад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то ҳол мафҳуми мушаххас дар бораи истифодаи технологияҳои мултимедӣ дар таълими забони англисӣ вучуд надорад. Бинобар ин омӯзгорони зиёд дар ин вазъ методу усулҳои шахсии худро меҷӯянд. Бисёре аз муассисаҳои таълимии ҷумҳурӣ синфҳои муосири компютерӣ доранд, аммо на ҳама аз имкониятҳои фарвони он барои таълими фанҳои гуногун истифода мебаранд.

Равияи методологии дар таҳқиқот гузаронидашуда имкон дод, ки дар ин маврид роҳи пешрафтатарини таълими забони англисӣ тавассути технологияҳои мултимедӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шавад.

Таҳлили натиҷаҳои омӯзиш нишон дод, ки методологияи таҳияшуда ва

дар озмоиш санчидашудаи омӯзиши забони англисӣ тавассути истифодаи технологияҳои мултимедӣ дар факултетҳои таърих ва ҳуқуқ дар ташаккули вачҳи мусбати донишҷӯён, фаъолияти мустақили онҳо ва самаранокии таълими забони англисӣ таъсири мусбат дорад.

Тибқи натиҷаҳои озмоиши таҷрибавӣ истифодаи технологияҳои мултимедӣ дар машғулиятҳои забони англисӣ дар факултетҳои таърих ва ҳуқуқ чунин имкониятҳо фароҳам оварда метавонад:

- раванди таълимӣ-тарбиявиро зудамал (босуръат) ва инфиродӣ мегардонад;

- фаъолнокии маърифатии донишҷӯёнро тақвият дода, чузъи ҳавасмандкунандаи онро зиёд мекунад;

- дар чараёни кори мустақилонаи донишҷӯён муносибати инфиродиро вусъат бахшида, дар ин замина вачҳи баландро дар гирифтани дониш, маҳорат ва малакаҳои амалӣ таъмин менамояд;

- ба раванди азхудкунии донишҳо, ташаккули малака ва маҳоратҳо назорати оперативӣ мегузаронад;

- фаъолияти азхудкуниро ба роҳ монда, сатҳи омодагии ҳар як донишҷӯ ва тамоми гурӯҳро таҳхис медиҳад.

Дар хотимаи рисола натиҷаҳои пажӯҳиш, дастовардҳои таълими таҷрибавӣ-озмоишӣ чамъбаст шуда, тавсияҳои амалӣ пешниҳод гардидаанд. Маълумотҳои назариявӣ ва озмоишии таҳқиқот имкон медиҳад, ки **хулосаҳои зерин** бароварда шавад:

1. Ошкор карда шуд, ки кори мақсаднок оид ба методикаи таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияи мултимедӣ дар асоси амсилаи таҳиякардаи муаллиф бо тағбиқи шароитҳои педагогии номбаршуда бештар дараҷаҳои баланд ва миёнаи ташаккулёбии маҳорати мавриди таҳқиқотро дар муаллимони ояндаи фанҳои таъриху ҳуқуқ таъмин месозад. [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 7-М, 9-М, 10-М].

2. Муқаррар карда шуд, ки маҳорати муоширати касбии омӯзгорони ояндаи фанҳои таърих ва ҳуқуқ дар таълими забони англисӣ бо истифода аз

технологияи мултимедӣ рукни зарурии салоҳиятмандии касбии онҳо мебошад. Онро мо ҳамчун маҷмӯи дониш, маҳорат ва малакаи фарҳангӣ, лаёқати донишҷӯ дар таҷдид ва истифодаи ҳамешагии донишҳои ҳосилшуда дар фаъолияти касбӣ тавсиф кардем. [1-М, 2-М, 4-М, 5-М, 7-М, 9-М, 12-М].

3. Иҷбот гардид, ки таҳлили назариявӣ ва эмпирӣ қорӣ намудани *технологияи мултимедӣ* дар машғулиятҳои забони англисӣ дар ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ имкон фароҳам овард, ки мафҳуми технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ ҳангоми таълими забони англисӣ муайян карда шавад. Хусусиятҳои раванди таълим бо истифодаи *технологияҳои мултимедӣ* дар машғулиятҳои забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарӣ дар асоси технологияҳои сайёру мултмедӣ баррасӣ карда шуд. [1-М, 2-М, 3-М, 5-М, 6-М, 8-М, 11-М, 12-М].

4. Истифодаи *технологияи мултимедӣ* дар машғулиятҳои забони англисӣ ба фаъолнокии тафаккури донишҷӯён, рушди қобилияти зеҳнӣ маърифатӣ ва мустақилшавии онҳо, ташаккули малақаҳои истифодаи донишҳои гирифта дар раванди таълими умумии назариявӣ ва касбӣ мусоидат мекунад. [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 6-М, 8-М].

5. Амсилаи истифодаи *технологияҳои мултимедӣ* дар таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ таҳия карда шуд, ки заминаҳои эҷодӣ: ҳадафҳо, принсипҳо, шаклҳо, усулҳо, давраҳои асосӣ (муқарраркунанда, ташаккулдиҳанда ва ҷамъбаस्तкунанда); нагича (дараҷаҳои ташаккулёбии муошираг: эҷодӣ, маҳсулноқ, каммаҳсул), ҷузъҳои муҳити иттилоотӣ, мундариҷаи фаъолияти омӯзгор ва донишҷӯён, воситаҳои дидактикӣ ва ташкилии таъмини ин фаъолиятро дар бар мегирад. [2-М, 3-М, 4-М, 5-М, 7-М, 11-М].

6. Дар раванди таҳқиқот шароити ташкилию педагогии истифодаи *технологияҳои мултимедӣ* дар машғулиятҳои забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии

омӯзгорӣ муайян, асоснок ва тариқи озмоиш санчида шуд. [1-М, 2-М, 5-М, 8-М, 9-М, 10М, 11-М].

7. Дар асоси корҳои ба анҷом расида нишондиҳандаҳо муайян гардид. Таҳлили он имкон медиҳад сифати таълим дар заминаи истифодаи *технологияҳои мултимедӣ* дар таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ арзёбӣ гардад. Нишондиҳандаҳо ҳамчун арзёбии сифати дониш ва малакаи донишҷӯён дар натиҷаи бахшҳои ҷорӣ дар шакли тестҳо, таҳлили сатҳи ташаккули фарҳанги иттилоотӣ ба даст оварда шуданд. [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 5-М, 7-М, 11-М, 12-М].

8. Дар ҷараёни таълими таҷрибавӣ самаранокии амсилаи таҳияшудаи *технологияи мултимедӣ* дар таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ тасдиқ карда шуд, ки он дар зуҳури динамикаи мусбии нишондиҳандаҳои омӯзиши рушди шахсии донишҷӯёни гуруҳи эксперименталӣ пурра намоён гардид. [1-М, 2-М, 4-М, 6-М, 8-М, 9-М, 11-М].

9. Истифодаи *технологияи мултимедӣ* дар таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ ба он оварда мерасонад, ки раванди таълим сифатан нав ва беҳтар гардад ва он омодагии донишҷӯёнро ба талаботи муосири ҷомеа комилан таъмин менамояд. [1-М, 2-М, 3-М, 5-М, 6-М, 8-М, 9-М, 11-М].

2.Тавсияҳо ҷиҳати истифодаи натиҷаҳои амалии таҳқиқот.

Натиҷаҳои аз раванди корҳои озмишӣ ба даст омада имконият медиҳанд, ки як қатор **тавсияҳои илмӣ-методӣ ва илмӣ-амалӣ** пешниҳод гарданед:

1.Таҳқиқи диссертатсионӣ барои баланд бардоштани самаранокии таълиқи *технологияи мултимедӣ* дар таълими забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ ва иштироки фаъоли омӯзгорону донишҷӯён мусоидат карда метавонад.

2.Натиҷаҳои таҳқиқи диссертатсионӣ дар раванди таълими забони англисӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии

касбии омӯзгорӣ метавонад салоҳияти иртиботии омӯзгорони забони англисиро такмил диҳад.

3. Ҷорӣ ва истифодаи технологияҳои гуногуни педагогӣ дар таълими забони англисӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ на танҳо афзалнок, балки самарабахш низ аст ва метавонад ҳамчун асос барои ташкили раванди таълим дар муассисаҳои таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия карда шавад.

4. Аз натиҷаҳои таҳқиқ тамоми омӯзгорони фанни забони англисӣ дар раванди таълими он барои донишҷӯёни равияҳои ғайриихтисосии «Забони хориҷӣ» истифода бурда метавонанд.

5. Дар асоси нуқтаҳои алоҳидаи таҳқиқот ва натиҷаҳои он курсҳои махсусро дар назди “Марказҳои омӯзиши забонҳо” ва зимни гузаронидани курсҳои махсус барои омӯзгорони фанни забони англисӣ дар Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ва филиалҳои он қаламрави ҷумҳурий ташкил ва ба роҳ мондан мумкин аст.

6. Аз натиҷаҳои таҳқиқ ҳамчунин метавонанд омӯзгорони муассисаҳои давлатии таҳсилоти миёнаи касбӣ (коллечҳо) зимни таълими забони англисӣ ва умуман дигар забонҳои хориҷӣ ҳам истифода бурда метавонанд.

7. Натиҷаҳои таҳқиқ ҳамчунин метавонанд зимни таҳия ва тартиб додани китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ ва методӣ, дастуру раҳнамоҳо барои омӯзиши забони англисӣ истифода гарданд.

Ҳамин тариқ, аз натоҷи умумии таҳқиқот ба чунин хулоса омадем, ки фарзияи рисолаи таҳқиқотӣ тасдиқи худро ёфт ва қулли вазифаҳои ба пеш гузошта ҳал гардид. Қорҳои таҷрибавӣ дурнамои минбаъдaro нишон доданд.

Таҳқиқоти анҷомёфта, бешубҳа, омӯзиши комили проблемаи таҳқиқот нест. Таҳқиқоти минбаъда оид ба методикаи таълими забони англисӣ бо истифода аз технологияҳои мултимедӣ барои донишҷӯёни ихтисосҳои гуманитарии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ қорқард ва фароҳам овардани шароитҳои психологӣ ва педагогӣ, таҷбиқи технологияҳои инноватсиониро ба

миён мегузорад, ки он дар такмили таълими забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳи васеъ мекушояд.

АДАБИЁТ

- [1].Авганов, С.С. Профессиональная подготовка будущего учителя иностранных языков на основе применения компьютерных технологий для общеобразовательных школ (на материале английского языка) / С.С. Авганов [Текст]: дис. ...док. пед. наук. -Душанбе, 2010. - 356 с.
- [2].Азимов, Э.Г. Информационно-коммуникационные технологии в обучении РКИ: состояние и перспективы / Э.Г. Азимов [Текст] // Русский язык за рубежом. -2011. № 6. -С.45-48
- [3].Азимов, Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий. Теория и практика обучения языкам / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин [Текст].- Душанбе, 2005.
- [4].Азимов, Э.Г., Вильшинецкая Е.Н. Материалы Интернета на уроке английского языка / Э.Г. Азимов, Е.Н. Вильшинецкая // Иностр. языки в школе. 2001. №1. -С.96-101.
- [5].Азимов, Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания иностранных языков) / Э.Г.Азимов, А.Н.Щукин [Текст] // СПб.: Златоуст, 1999. -472 с.
- [6].Алиев, С.Н. Научно-педагогические основы формирования профессиональной компетенции будущих учителей иностранных языков в педвузах Республики Таджикистан (на материале английского языка): дис. ...д-ра пед. наук / С.Н.Алиев [Текст] // -Душанбе, 2009. – 370 с.
- [7].Алиев, С.Н. Общая методика обучения иностранным языкам (на тадж.яз.). / Учебник для студентов факультетов иностранных языков педагогических университетов / С.Н. Алиев [Текст] // -Душанбе: ТГПУ, 2019. -336 с.
- [8].Алимй, Ч. Мушкилоти педагогй (дидактика) / Ч.Алимй, А.Даминова [Матн] // Д., «Эр-граф», 2014. -220 с.

- [9].Алмазова, Н.И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе: Дис...докт. пед. Наук / Н.И. Алмазова [Текст].-СПб, 2003.-446с.
- [10].Андреев, А.А. Применение сети Интернет в учебном процессе / А.А. Андреев // Информатика и образование. 2005. № 9.- С.2-7.
- [11].Андреев, А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация / А.А. Андреев, В.И. Солдаткин [Текст].- М.: Изд-во МЭСИ, 1999.- 196 с.
- [12].Андреев, А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев [Текст] // Педагогика. 2005. № 4.- С.19-27.
- [13].Апальков, В.Г. Методика формирования межкультурной компетенции средствами электронно-почтовой группы (английский язык, профильный уровень): Дис. канд. пед. Наук / В.Г. Апальков [Текст].- Тамбов, 2008. -157 с.
- [14].Арнольд, И.В. Лингвистический и стилистический контекст / И.В. Арнольд, И.А. Банникова [Текст] // Стиль и контекст / Сб. ст. под научн. ред. И.В. Арнольд. -Л., 1972.- 125 с.
- [15].Аслонова, Х.М. Информатика / Х.М. Аслонова, А.Г. Солиев [Текст].- Душанбе, 2008- 130с.
- [16].Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова [Текст].-Советская энциклопедия –М., 1969.-607с.
- [17].Байденко, В.И. Болонский процесс: проблемы, опыт, решения. Изд. 2-е, испр. и доп. / В.И. Байденко [Текст]. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006.- 111 с.
- [18].Бандаев, С.Г. Многоуровневое высшее профессиональное образование и проблемы его реализации на практике. / С.Г. Бандаев [Текст]. -Сб. Подготовка педагогических кадров: Материалы международной конференции, Душанбе, 18-19 сентября 2001 года. – Душанбе. ТГПУ. 2001.- 184 с.

- [19]. Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020. Д., 2015.
- [20]. Барномаи давлатии рушди таҳсилот Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 2010-2015. - Душанбе, 2009. - 48с.
- [21]. Барномаи компютерикунонии мактаби таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои солҳои 2011-2015 [Матн] / - Душанбе, 2010. - 42с.
- [22]. Бекмансурова, В.А. Обучение иностранному языку на основе мобильной педагогики / В.А. Бекмансурова [Текст] // Научный поиск. 2013. № 4.1.- С.11-12.
- [23]. Беякова, Г.А. Методика обучения синтаксису немецкого языка в V-VIII кл. в таджикских школах: дис. к.п.н / Г.А. Беякова [Текст]. -М., 1974.- 185 с.
- [24]. Бим, И.Л. Личностно-ориентированный подход - основная стратегия обновления школы / И.Л.Бим [Текст] // Иностранные языки в школе. 2002. № 2.-С. 11-15.
- [25]. Бим, И.Л. Обучение иностранным языкам: поиски новых путей / И.Л. Бим [Текст] // Иностранные языки в школе. 1989. № 1.-С.19-26.
- [26]. Бим, И.Л. Перестроечные процессы в обучении иностранным языкам в средней школе // Иностранные языки в школе / И.Л.Бим [Текст].-1991. № 5.- С. 11-16.
- [27]. Бим, И.Л. Профильное обучение иностранным языкам на старшей ступени общеобразовательной школы: проблемы и перспективы / И.Л. Бим [Текст].-М.: Просвещение, 2007.- 168с.
- [28]. Бим, И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: проблемы и перспективы / И.Л.Бим [Текст].- М.: Просвещение, 1988.- 256 с.
- [29]. Бим, И.Л. Цели обучения иностранному языку в рамках базового курса / И.Л. Бим [Текст] // Иностранные языки в школе. 1996. № 1.- С.48-52.

- [30].Бим, И.Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранным языкам / И.Л. Бим [Текст] // Иностр. языки в школе. 2001.№4.-С.5-8.
- [31].Блауберг, И.В. Философский принцип системности и системный подход / И.В.Блауберг, В.Н.Садовский, Э.Г.Юдин [Текст] // Вопросы философии. 1978. № 1.- С. 51-62.
- [32].Блауберг, И.В.Системный подход в современной науке / И.Л. Бим, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин [Текст] // Проблемы методологии системных исследований. М.: Мысль, 1970.- С.7-48.
- [33].Бозорова, С.Ш. Таҳсилот: таърихи пайдоиш ва рушд [Матн] / С.Ш. Бозорова. - Душанбе: Матбуот, 2005. - 230с.
- [34].Болонский процесс: европейские и национальные структуры квалификаций (Книга-приложение 2) / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И. Байденко [Текст]. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 220 с.
- [35].Большая энциклопедия Компьютера и Интернета-В. Леонтьев. [Текст].- Москва, 2005с.
- [36].Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П. - СПб: прайм - ЕВРОЗНАК, 2004. – 289 с.
- [37].Большой толковый социологический словарь. В 2-х томах.-4.1.-М.: Вече. АСТ. 1999.-544с.
- [38].Борщева, О.В. Методика развития социо-культурных умений студентов направления подготовки «Педагогическое образование» на основе современных Интернет-технологий: дис. ... кандидата педагогических наук / О.В. Борщева [Текст]. –М.: МГГУ имени М.А. Шолохова, 2013.-188 с.
- [39].Вербицкий, А.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении. Монография / А.А. Вербицкий, Н.А. Бакшаева [Текст]. -М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000.

- [40].Гальскова, Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя / Н.Д.Гальскова [Текст]. -М.: АРКТИ, 2003. -192 с.
- [41].Гальскова, Н.Д, Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова, Н.И.Гез [Текст].- М.: Академия, 2008.- 336 с.
- [42].Герасименко, Т.Л. Возможности и перспективы использования M-LEARNING (Мобильного обучения) в процессе изучения иностранного языка / Т.Л.Герасименко, С.В.Ковальчук, О.Л.Мохова [Текст] // Вестник МГОУ. Серия «Педагогика». 2013. № 1.- С.61-64.
- [43].Голицына, И.Н. Мобильное обучение как новая технология в образовании / И.Н.Голицына, Н.Л. Половникова [Текст] // Образовательные технологии и общество. 2011. № 1. -С. 241-252.
- [44].Государственная программа компьютеризации общеобразовательных школ Республики Таджикистан на 2011-2015 годы.
- [45].Григорьева, М. А. Методическая система обучения использованию мобильных образовательных систем при подготовке педагогов / М.А. Григорьева [Текст] // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия: Информатика и информатизация образования. 2005. № 4.- С. 32-34.
- [46].Гусейнова, Т.В. Практическая направленность методической подготовки учителей русского языка: автореф. дис. ...д-ра пед. наук / Т.В.Гусейнова [Текст]. -Душанбе, 1998. -38 с.
- [47].Джаматов, С.С. Становление и развитие лингвистической терминологии таджикского и английского языков: автореферат дис. ... доктора филологических наук / С.С.Джаматов [Текст]. - Душанбе, 2015. - 46с.
- [48].Джамшедов П.Д. и др. Очерки о сопоставительном изучении английского и таджикского языков: учебное пособие / П.Д. Джамшедов и др. [Текст]. –Душанбе, 1988. -150 с.

- [49].Дмитриева, Е.И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей / Е.И.Дмитриева [Текст] // Иностранные языки в школе. 1997. № 2.- С.11-15.
- [50].Дмитриева, Е.И. Основная методическая проблема дистанционного обучения иностранным языкам через компьютерные телекоммуникационные сети Internet / Е.И.Дмитриева [Текст] // Иностранные языки в школе. 1998. № 1.- С. 6-11.
- [51].Евдокимова, М.Г. Компьютерные технологии обучения иностранным языкам: методологические и педагогические аспекты / М.Г. Евдокимова [Текст] // Телекоммуникации и информатизация образования. 2001. №4.- С.47-57.
- [52].Евстигнеев, М.Н. Методика формирования компетентности учителя иностранного языка в области использования информационных и коммуникационных технологий: дис... канд. пед. наук / М.Н. Евстигнеев [Текст].- Москва, 2012.- 158 с.
- [53].Ежиков, Д.А. Методика развития речевых умений студентов на основе средств синхронной видео-интернет-коммуникации (английский язык, неязыковой вуз): автореферат дис. ... канд. пед. Наук / Д.А. Ежиков [Текст]. - М.:МГГУ имени М.А. Шолохова, 2013.-24 с.
- [54].Забродина, И.К. Методика развития социо-культурных умений студентов посредством современных Интернет-технологий (немецкий язык, специальность "Перевод и переводоведение"): дис. ... канд. пед. наук / И.К. Забродина [Текст].- М.: МГГУ имени М.А. Шолохова, 2012.-185 с.
- [55].Закон Республики Таджикистан «О науке и государственной научно-технической политике». -Душанбе,1998.
- [56].Закон Республики Таджикистан «Об информатизации» (ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан 2001г., №7; 2005г. №12)

- [57].Занков, Л.В.Избранные педагогические труды. 3-е изд., дополн. / Л.В.Занков [Текст].- М.: Дом педагогики, 1999.- 608 с.
- [58].Зимняя, И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя [Текст].-М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.-40 с.
- [59].Зимняя, И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И.А. Зимняя / [Текст] // Интернет-журнал "Эйдос". 2006. 4 мая. <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>
- [60].Зимняя, И.А. Ключевые компетенции-новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя [Текст] // Высшее образование сегодня. 2003.№5.-С.34-42.
- [61].Зухуров, Б.С. Оид ба роҳҳои таълим дар мактабҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон / Б.С.Зухуров [Матн] // Илм ва Мактаб, 1997.-№1. - С.29-31.
- [62].Иванова, О.В. Особенности педагогического взаимодействия преподавателя и студентов в процессе изучения иностранного языка (на материале негуманитарного вуза): автореф.дис... канд. пед. наук / О.В. Иванова [Текст] -Барнаул, 2003. - С.16.
- [63].Иматова, Л. Теоретическая обусловленность осуществления преемственности в непрерывном образовании детей дошкольного и младшего школьного возраста в условиях формирования языковой личности: дис.д. п.н / И. Иматова [Текст]. -Душанбе, 2013.-390с.
- [64].Иноятова, М.А. Технологияи иттилоотӣ ва асосҳои системаи идоракунии захираҳои нишондодҳо / М.А. Иноятова, Ҳ.М. Маликов [Матн].- Душанбе: «Деваштич». -2007
- [65].Кадыров, И. Межпредметные связи как средство идейно-политического воспитания студентов: автореф. дис. канд. пед. наук / И.Кадыров [Текст]. - Душанбе, 1981.-19 с.

- [66].Капранчикова, К.В. Методика обучения иностранному языку студентов на основе мобильных технологий (английский язык, направление подготовки «Юриспруденция»): автор. канд. пед. Наук / К.В. Капранчикова [Текст].-Тамбов, 2014.-26с.
- [67].Каримова, И.Х. Теоретические основы гуманизации гуманитарного образования учащихся таджикских школ: автореф. дис.д.п.н / И.Х. Каримова [Текст]. -Душанбе, 2000. -46 с.
- [68].Кокорева, А.А. Методика обучения студентов профессиональной лексике на основе корпуса параллельных текстов (английский язык, направление подготовки «Экономика»): дис. ... канд. пед. наук / А.А. Кокорева [Текст].-М.: МГГУ имени М.А. Шолохова, 2013.-182 с.
- [69].Комилов, Ф.С. Асосҳои техникаи компютерӣ / Ф.С. Комилов, А.Р. Додихудоев, Н.Н. Меҳмонов [Матн].- Душанбе 2005.
- [70].Комилов, Ф.С. Асосҳои техникаи компютерӣ /Ф.С. Комилов, Д.С. Шарапов [Матн]. -Душанбе, 2004.
- [71].Комилов, Ф.С. Информатика / Ф.С. Комилов, Ш.М. Тоиров [Матн]. - Душанбе, 2002.
- [72].Консепсияи миллии таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон / [Матн]. - Душанбе: Матбуот, 2003. -24 с.
- [73].Кошеляева, Е.Д. Методика развития социокультурных умений студентов посредством социального сервиса «Вики» (английский язык, языковой вуз): дис. ... кандидата педагогических наук / Е.Д. Кошеляева [Текст].- М.: МПГУ, 2010. -21 с.
- [74].Куклев, В.А. Становление системы мобильного обучения в открытом дистанционном образовании. Автореферат диссер. на соискание уч. степени докт. пед. наук / В.А. Куклев [Текст].- Ульяновск, 2010. -46 с.
- [75].Куклев, В.А. Сущностные характеристики мобильного обучения как педагогической инновации // Образование и общество / В.А. Куклев [Текст].-2009. № 1(54). -С. 64-67.

- [76].Куклев, В.А. Характеристика мобильного обучения // Информатика и образование / В.А. Куклев [Текст].- 2008. № 11.- С. 122-124.
- [77].Куклев, В.А. Мобильное обучение как педагогическая инновация // Стандарты и мониторинг в образовании / В.А. Куклев [Текст].-2008.№ 1.-С.60-64.
- [78].Курбонова, Ф. Технологии таълими ҳамгирии забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ / Ф. Курбонова [Матн] / Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф.-Д., 2020,№1 (29).-С.104-107.
- [79].Кухаренко, В.К. Инновации в e-Leaming: массовый открытый дистанционный курс // Высшее образование в России / В.К. Кухаренко [Текст]- 2011. № 10.- С. 93-104.
- [80].Лапчик, М.П. Информатика и информационные технологии в системе общего и педагогического образования. Монография / М.П. Лапчик [Текст].- Омск: Изд-во Омского госпедуниверситета, 1999.- 276 с.
- [81].Леонтьев, А.А.Управление усвоением иностранного языка А.А.Леонтьев [Текст] // Иностранные языки в школе.-1975. № 2.- С.2-7.
- [82].Ливская, Е.В. Мобильное обучение иностранному языку: теория, методология и практика внедрения в вузы // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук / Е.В.Ливская [Текст].- 2013. № 1- С.199-202.
- [83].Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Советская энциклопедия, 1990. - 683с.
- [84].Лутфуллоева, П. Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках английского языка // П. Лутфуллоева [Текст]. – Душанбе: наука и инновация.- 2015, №1-2 (12).-С.59-64
- [85].Ляховицкий, М.В. Методика преподавания иностранных языков / М.В. Ляховицкий [Текст].- М., «Высшая школа», 1981.- 160 с.
- [86].Маджидова, Б. Народные традиции и обычаи как средство формирования нравственных качеств детей в семье. дис. ... д-ра пед. наук / Б. Маджидова [Текст] - Душанбе, 2004. - 298 с.

- [87].Маркова, Ю.Ю. Методика развития умений письменной речи студентов на основе вики-технологии (английский язык, языковой вуз): автореф. дис ... канд.пед. наук / Ю.Ю. Маркова [Текст].- М.: МГГУ, 2011.-26с.
- [88].Миралиев, А.М. Педагогика ва психология / А.М. Миралиев, М. Давлатов [Текст]. - Душанбе, Ирфон, 2007 г.-343с.
- [89].Мирбобоева, Б. Иттилооткунии раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ / Б. Мирбобоева / [Матн]. –Душанбе: Илм ва инноватсия.-2014, №4 (10).- С.33-36.
- [90].Мирзоев, М. Применение информационной технологии в системе образования // Мактаб ва ҷомеа (Школа и общество) / М. Мирзоев [Текст]. - 2004, №2(5).- С. 43-46
- [91].Миролюбов, А.А. Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность / А.А. Миролюбов [Текст].- М.: Титул, 2010.- 464 с.
- [92].Нақшаи стратегии рушди таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2015. -Душанбе, 2006.
- [93].Негматов, С.Э. Актуальные проблемы поликультурного и полилингвального образования: монография / С.Э. Негматов [Текст]. - Душанбе: «Сифат», 2016. -189 с.
- [94].Ожегов, С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов [Текст]. - М.: Рус. яз., 1989 с.
- [95].Олимов, И. И. Проблемаҳои ташаккул ва тайёрии донишҷӯён ба саводнокии компютерӣ: автореф... дис. кан. пед. наук / И.И. Олимов [Текст].- Душанбе, 2004. -31с.
- [96].Павельева, Т.Ю. Развитие умений письменной речи студентов средствами учебного Интернет-блога (английский язык, языковой вуз): автореферат дис. ... канд. пед. наук / Т.Ю. Павельева [Текст].- Тамбов, 2010- 21с.
- [97].Пассов, Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 2-е изд. Испр. / Е.И. Пассов [Текст].- М., 1991.- 223с.

- [98].Пассов, Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранного языка / Е.И.Пассов [Текст].-М.: Просвещение, 2008.-208 с.
- [99].Петрищева, Н.С. Методика формирования социокультурной компетенции студентов специальности «Юриспруденция» посредством учебных Интернет-проектов (английский язык): автореферат. кандидата педагогических наук / Н.С.Петрищева [Текст]. -М.:МГГУ,2011.-23 с.
- [100].Платонов, К.К. Личностный подход как принцип психологии / К.К. Платонов [Текст] // Методологические и теоретические проблемы психологии / Под ред. Е. В. Шороховой.- М., 1969.-С.24.
- [101].Погуляев, Д.В. Возможности применения мобильных технологий в учебном процессе/ Д.В.Погуляев [Текст] // Прикладная информатика. -2006. №5.- С.80-84.
- [102].Полат, Е.С. Интернет на уроках иностранного языка / Е.С.Полат [Текст] // Иностр. языки в школе. 2001.- № 2, 3.-С.3-12.
- [103].Полат, Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка [Текст] // Иностр. языки в школе / Е.С.Полат. -2000. № 2, 3. -С.3-12.
- [104].Полат, Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учебное пособие / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров [Текст]; под ред. Е.С. Полат. М.: Академия», 1999.- 272 с.
- [105].Полат, Е.С. Обучение в сотрудничестве // Иностр. языки в школе / Е.С.Полат [Текст].- 2000. № 1.
- [106].Полат, Е.С. Педагогические технологии дистанционного обучения / Е.С.Полат [Текст]. - М.: Издательский центр «Академия», 2005.
- [107].Полат, Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина [Текст].- М.: Академия, 2008.- 368 с.

- [108].Полат, Е.С., Бухаркина, М.Ю., Моисеева, М.В., Петров, А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. Кадров / Е.С. Полат и др. [Текст].- М.: Издательский центр «Академия», 2002.- 234 с.
- [109].Раицкая, Л.К. Интернет-ресурсы в преподавании английского языка в высшей школе: классификации, критерии оценки, методика использования / Л.К.Раицкая [Текст].- М.: МГИМО(У) МИД России, 2007. 190 с.
- [110].Рахимзода, Х. Традиции таджикского народа и их роль в подготовке старшеклассников к семейной жизни / Х. Рахимзода [Текст]. — Душанбе, 1982. — 85 с.
- [111].Раҳимов, З.А. Системаҳои экспертӣ ва системаҳои идоракунии базаи маълумотҳо / З.А. Раҳимов [Матн]. - Душанбе, 2003.
- [112].Раҳимов, З.А. Мошинҳои ҳисоббарор, системаҳо ва шабакаҳо / З.А. Раҳимов, А.М. Мирзоев [Матн].- Душанбе, Сино,1999.
- [113].Раҳимов, З.А., Мирзоев, Н.Х., Мирзоев, А.М. ва диг. Технологияи коркарди ахбори иқтисодӣ / З.А. Раҳимов, Н.Х. Мирзоев, Мирзоев, А.М. ва диг. [Матн].- Душанбе, Сино, 2004.
- [114].Раҳимов, Х. Педагогика (китоби дарсӣ барои донишҷӯён мактабҳои олии педагогӣ) / Х. Раҳимов, А. Нуоров [Матн].- Душанбе, Хумо, 2007. - 447с.
- [115].Раҳмон, Э. Масъулият барои ояндаи миллат. Паёми Маҷлиси Олии Тоҷикистон / Э. Раҳмон [Матн].- «Азия Плюс»: 2012.
- [116].Раҳмон, Э. Ответственность за будущее нации. Послание Маджлиси Оли Таджикистана / Э. Раҳмон [Текст].- Душанбе: «Азия Плюс», 2003.
- [117].Раҳмон, Э. Паёми президенти ҶТ ба Маҷлиси Олии ҶТ / Э. Раҳмон [Матн].- «Азия Плюс», 2003.
- [118].Раҳмонов Г.Р. Педагогические основы формирования познавательного интереса к иностранному (английскому) языку у студентов (на

материале вузов Республики Таджикистан): автореф. дисс. ... канд.пед.наук / Г.Р. Рахмонов [Текст]. - Душанбе, 2002. – 24 с.

- [119].Роберт, И.В. Подготовка научно-педагогических и научных кадров в системе послевузовского педагогического образования в области применения средств информационных и коммуникационных технологий в образовании / И.В. Роберт [Текст] // Труды международного симпозиума «Надежность и качество.- 2006. № 2. - С. 6-8.
- [120].Роберт, И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования / И.В. Роберт [Текст].-М.:ИИО РАО, 2010.-140 с.
- [121].Роберт, И.В., Информационные и коммуникационные технологии в образовании / С.В. Панюкова, А.А.Кузнецов, А.Ю. Кравцова [Текст].- Учебно-методическое пособие. -М.: «Дрофа», -2007.
- [122].Роберт, И.В. Информация и информационное взаимодействие, их место и роль в современном образовании / И.В. Роберт [Текст] // Мир психологии.-2010.№3.-С.54-67.
- [123].Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии В 2-х т. / С.Л. Рубинштейн [Текст]. - М., 1989. Т.1. – 488 с. Т.2. – 328 с.
- [124].Рыков, В.В. Корпусная лингвистика (научно-аналитический обзор) / В.В. Рыков [Текст] // РЖ: Социальные и гуманитарные науки: Зарубежная литература. М.: ИНИОН, 1996. № 4. -С.43-51.
- [125].Рябинская, Н.С. Речь как социальное действие: основные понятия дискурсивного анализа / Н.С. Рябинская [Текст] // Социологический журнал. 2002. № 4.
- [126].Рязанова, Е.А. Методика формирования грамматических навыков речи студентов на основе лингвистического корпуса (английский язык, языковой вуз): дис. ... канд. пед. наук / Е.А. Рязанова [Текст].- М.:МГГУ имени М.А. Шолохова, 2012.

- [127]. Саидова, Л.В. Психолого-педагогические проблемы развития преподавания иностранного (английского) языка в свете коммуникативного подхода в педагогических вузах Республики Таджикистан: автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Л.В. Саидова [Текст]. - Душанбе, 2004. - 24 с.
- [128]. Сайфуллаев, Х.Г. Педагогические условия формирования лингвосоциокультурной компетенции студентов в полиэтнических группах педагогических вузов Республики Таджикистан (на материале немецкого языка): дис. ... д-ра пед. наук / Х.Г. Сайфуллаев [Текст]. - Душанбе, 2014. - 306 с.
- [129]. Сайфуллоева, З.Х. Теория и практика формирования коммуникативной компетентности студентов в условиях поликультурной образовательной среды (при обучении двум иностранным языкам): дис. ... д-ра пед. наук / З.Х. Сайфуллоева [Текст]. - Душанбе, 2018. - 285 с.
- [130]. Салоҳиддинова, Г. Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва мултимедӣ барои баланд бардоштани сифати таҳсилот дар дарсҳои забони англисӣ / Г. Салоҳиддинова [Матн] // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф.-Д., 2019, №1 (25).- С.136.
- [131]. Сафонова, В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В.В. Сафонова [Текст]. - Воронеж: Истоки, 1996. - 237 с.
- [132]. Сафонова, В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях / В.В. Сафонова [Текст] // О чем спорят в языковой педагогике.- М.: Еврошкола, 2004. - 234 с.
- [133]. Сафонова, В.В. Проблемные задания на уроках английского языка в школе / В.В. Сафонова [Текст]. - М.: Еврошкола, 2001.
- [134]. Сафонова, В.В. Программа элективного курса по культуроведению США / В.В. Сафонова, П.В. Сысоев [Текст]. - М.: Еврошкола, 2004.

- [135].Сафонова, В.В., Панченко Л.В. Электронная британская пресса в фокусе межкультурного языкового образования: методические аспекты и проблемы/В.В. Сафонова, Л.В. Панченко [Текст] // Иностр. языки в школе.-2010. № 7.-С. 2-12.
- [136].Сацкая, П.Н. К вопросу об учете особенностей родного языка / П.Н.Сацкая [Текст] // Учен.зап. / Душанб. гос. пединститут, каф. англ. языка. - Душанбе, 1971. - С. 77.
- [137].Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г.К.Селевко [Текст].-М: Народное образование.- 1998. – 256 с.
- [138].Скалкин, В. Л., Рубинштейн Г. А. Учебная дискуссия как средство развития неподготовленной речи / В.Л.Скалкин, Г.А.Рубинштейн [Текст] // Иностранные языки в школе, 2012, № 8. -С.18-25.
- [139].Словарь-справочник лингвистических терминов /Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова [Текст]. - М., «Просвещение», 1976. -544 с.
- [140].Смолянинова, О.Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий: диссерт. ... д-ра пед. наук // О.Г. Смолянинова [Текст].- СПб, 2002.
- [141].Советский энциклопедический словарь. - М.,1981.-1338с.
- [142].Соловова, Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций / Е.Н. Соловова [Текст].- М.: Просвещение, 2002.- 239 с.
- [143].Соломатина, А.Г. Методика развития умений говорения и аудирования учащихся посредством учебных подкастов (английский язык, базовый уровень): дис. ... канд. пед. наук / А.Г. Соломатина [Текст].-М.: МГГУ имени М.А. Шолохова, 2011.-188с.
- [144].Сон, И.С. Мобильное обучение в изучении иностранных языков / И.С.Сон [Текст] // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, май 2013 г.).-СПб.: Реноме, 2013.- С. 164-167.

- [145]. Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020.-Душанбе, 2015.
- [146]. Стратегияи миллии рушди таҳсилот барои солҳои 2006-2015. - Душанбе: 2005.-32с.
- [147]. Сушкова, Н.А. Методика формирования межкультурной компетенции в условиях погружения в культуру страны изучаемого языка (английский язык, языковой вуз): дис. ... канд. пед. наук / Н.А. Сушкова [Текст].-. Тамбов: ТГУ имени Г.Р. Державина, 2009. -184 с.
- [148]. Сысоев, П. В. Евстигнеев, М. Н. Внедрение новых учебных Интернет-материалов в обучение иностранному языку (на материале английского языка и страноведения США) / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев [Текст] // Интернет-журнал "Эйдос". 2008. 1 февраля. <http://www.eidos.ru/journal/2008/0201-8.htm>.
- [149]. Сысоев, П.В. Блог-технология в обучении иностранному языку / П.В. Сысоев [Текст] // Язык и культура. 2012. № 4.- С.115-127.
- [150]. Сысоев, П.В. Вики-технология в обучении иностранному языку / В.П. Сысоев [Текст] // Язык и культура. 2013. № 3 (23).- С.140-152.
- [151]. Сысоев, П.В. Информационные и коммуникационные технологии в обучении иностранному языку: теория и практика: монография / П.В. Сысоев [Текст].- М.: Глосса- пресс, 2012.-252 с.
- [152]. Сысоев, П.В. Использование сервиса «Твиттер» в развитии умений письменной речи обучающихся / П.В. Сысоев, О.В. Пустовалова [Текст] // Иностр. языки в школе. 2013. № 1.-С.12-18.
- [153]. Сысоев, П.В. Компетенция учителя иностранного языка в области использования информационно-коммуникационных технологий: определение понятий и компонентный состав/П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев [Текст] // Иностранные языки в школе. 2011. № 6.- С.16-20.

- [154].Сысоев, П.В. Лингвистический корпус в методике обучения иностранным языкам / П.В.Сысоев [Текст] // Язык и культура. 2010. № 1.- С.99-111.
- [155].Сысоев, П.В. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникационных Интернет- технологий: Учебно-методическое пособие / П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев [Текст]. -М.:Глосса-Пресс,Ростов н / Д: Феникс, 2010.-182 с.
- [156].Сысоев, П.В.Современные информационные и коммуникационные технологии: дидактические свойства и функции / П.В.Сысоев [Текст] // Язык и культура. 2012. № 1.- С. 120-133.
- [157].Сысоев, П.В. Технологии Веб 2.0: Социальный сервис вики в обучении иностранному языку / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев [Текст] // Иностр. языки в школе. 2009. № 5.-С. 2-8.
- [158].Титова, С.В. Мобильное обучение иностранным языкам / С.В. Титова, А.П. Авраменко [Текст].- М.: Издательство Икар, 2014.- 224 с.
- [159].Титова, С.В. Мобильное обучение сегодня: стратегии и перспективы // Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация / С.В. Титова [Текст]. - 2012. № 1. - С.9-23.
- [160].Титова, С.В. Ресурсы и службы Интернета в преподавании иностранных языков / С.В. Титова [Текст]. - М.: МГУ, 2003.- 263 с.
- [161].Титова, С.В. Информационно-коммуникационные технологии в гуманитарном образовании: теория и практики / .В. Титова [Текст].- М.:МГУ,2009.-240 с.
- [162].Тришина, С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория / С.В. Тришина [Текст] // Интернет-журнал "Эйдос". 2005. 10 сентября. <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>.
- [163].Файзалиев, Дж. Философия образования таджикско-персидских мыслителей средневековье и их ценность в развитии современной

- национальной педагогики. дис.д.п.н / Дж. Файзалиев [Текст]. - Душанбе, 2015. -383 с.
- [164].Фарханги англисӣ-тоҷикӣ / Чамшедов П., Р.Толиб [Матн] // -Душанбе, Пайванд, 2005.-1202с.
- [165].Фарханги забони тоҷикӣ.-М.: Советская энциклопедия, 1969. Ч. II. - 949 с.
- [166].Фарханги забони тоҷикӣ.Ч.1-2. М.: «Энсклопедия», 1969
- [167].Фарханги тоҷикӣ ба русӣ. -Душанбе: Дониш, 2004. Ч. 1. - 388с.
- [168].Фарханги тоҷикӣ ба русӣ. -Душанбе: Дониш, 2005. Ч. 2.-461с.
- [169].Филатова, А.В. Оптимизация преподавания иностранных языков посредством блог-технологий: для студентов языковых специальностей вузов: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А.В. Филатова [Текст] // - М, 2009.- 20с.
- [170].Философский словарь.- М.,1968.-748 с.
- [171].Ҳасанов, Ф. Роҳу усулҳои самарабахши омӯзиши забони англисӣ дар муассисаҳои таълимӣ / Ф. Ҳасанов // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф.-Д.,2019.№2(26).- С.242 – 248.
- [172].Халеева, И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И.И. Халеева [Текст].- М.: Высшая школа, 1989.- 342 с.
- [173].Хуторской, А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В. Хуторской [Текст] // Интернет-журнал «Эйдос». URL: www.eidos.ru/news/compet.htm (дата обращения: 22.03.2018).
- [174].Хуторской, А.В. Интернет в школе: практикум по дистанционному обучению /А.В.Хуторской [Текст].- М.: ИОСО РАО, 2000.- 312с.
- [175].Хуторской, А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской [Текст] // Ученик в обновляющейся школе / А.В. Хуторский.-М.: ИОСО РАО, 2002.- С.135-157.

- [176].Хуторской, А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования Текст / А. Хуторской [Текст] // Народное образование. -2003. № 5. -С. 55-61.
- [177].Черкасов, А.К. Методика развития социокультурных умений студентов посредством веб-форума (английский язык, языковой вуз): дис. ... канд. пед. наук / А.К. Черкасов [Текст].- Москва: МГГУ имени М.А. Шолохова, 2012.-179 с.
- [178].Чуксина, Л.Н. Методика разработки учебных заданий с применением мультимедийных средств (на материале обучения английскому языку): дис. ... канд. пед. наук / Л.Н. Чуксина [Текст].- Тамбов, 2001.
- [179].Шадриков, В.Д. Интеллектуальные операции / В.Д. Шадриков [Текст]. - М.: Логос, 2006.- 108 с.
- [180].Шарипов, Т. З. Вожаномай компьютер / Т.З. Шарипов [Текст].-Душанбе, «Пайванд»,1995.-352с.
- [181].Шарипова, Д.Я. Теоретические основы преобразования нравственно-патриотического воспитания младших школьников на основе развития критического мышления /Д.Я. Шарипова [Текст]. -Душанбе, 2012. -421с.
- [182].Шарифов, Т. З. Вожаномай Internet. Луғатитерминологии (англо-русско-тоҷикӣ) / Т.З. Шарипов [Текст].-Душанбе, 2003.-235с.
- [183].Шарифов, Ф. Педагог - ин кори эҷодкорона / Ф. Шарифов [Матн].- Душанбе, 1984.
- [184].Шатилов, С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С.Ф. Шатилов [Текст].-М.: Просвещение, 1986.- 223 с.
- [185].Шербоев, С. Лингвистические основы изучения синтаксиса таджикского языка в средней школе: дис ... д-ра пед. наук / С. Шербоев [Текст]. –Душанбе, 1992. -431 с.
- [186].Шохиён, Н.Н., Джафаров С.Ф. Педагогические доминанты и особенности творческого управления временем в условиях личностно-ориентированной модели получения образования в высшей школе /

Н.Н. Шохиён, С.Ф. Джафаров [Текст] // Паёми Донишгохи омузгори, №3(75), 2018 с.

- [187].Щукин, А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь (более 2000 единиц) А.Н. Щукин [Текст].- М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007.-746 с.
- [188].Щукин, А.Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке / А.Н. Щукин [Текст]. -М.:ИКАР, 2011.-454с.
- [189].Щукин, А.Н. Теория обучения иностранным языкам (лингводидактические основы) / А.Н. Щукин.- М.: ВК, 2012.
- [190].Щукин, А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: уч. пособие для преподавателей и студентов / А.Н. Щукин [Текст].- М.: Филоматис, 2004.-416 с.
- [191].Юдин, Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: Методол. проблемы соврем. Науки / Э.Г. Юдин [Текст].- М.: наука, 1978.-391с.
- [192].Юлдашева, М.Р. Теоретико-методологические основы компетентностно-деятельностного подхода в образовании / М.Р. Юлдашева [Текст] // Материалы межд. конф. «Глобализационная концепция развития мирового сообщества: исторические, социально-философские и политико-международные аспекты». - Душанбе: РТСУ, 2018.-С. 316-327.
- [193].Юлдошев, У.Р. Таджикско-русское двуязычие как условие профессиональной подготовки студентов-медиковв вузах Таджикистана: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук /У.Р. Юлдошев [Текст]. - М., 1999. – 43 с.
- [194].ЮНЕСКО. ICT in Education. Mobile Education. URL: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/themes/icts/m4ed>
- [195].Bachman L. Fundamental Considerations in Language Testing. - Oxford: Oxford University Press, 1990. 408 p.
- [196].Berge Z., Collins M. Computer-mediated communication and the online classroom in distance learning. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1995.

- [197].Brown G., Yule G. Discourse Analysis Text. Cambridge, 1996.
- [198].Edited by Jill Attewell and Carol Savill-Smith. Blackmore Ltd, Shaftesbury, Dorset, 2005. pp 5-8.
- [199].ELearning Guild. URL: <http://www.elearningguild.com>
- [200].Fried-Booth D.L. Modelling of teaching practice for future teachers of the English language // Journal of linguistic studies. 2009. № 2 (2). Pp. 75-83.
- [201].Godwin-Jones R. Mobile apps for language learning // Language learning & Technology. 2011. Vol.15. № 2. Pp. 2-11.
- [202].Harrell Jr. Language Learning at a Distance via Computer// International Journal of Instructional Media.1999.Vol.26.№ 3.Pp.267-282.
- [203].Hull C.L. A Behavior System. Yale University Press, 1952.
- [204].Maslow A.H. Motivation and Personality. N.Y.: Harper and Row, 1957.
- [205].Mobile learning network. URL: <http://www.m-learning.org/case-studies/molenet-Mobile learning: Transforming the delivery of education and training. Athabasca, 2009.>
- [206].Rekkedal T., Dye A. Mobile distance learning with PDAs: Development and testing of pedagogical system solutions supporting mobile distance learning
- [207].Sharples M. Disruptive Devices: Mobile Technology for Conversational Learning. Birminham, 2002. URL: <http://www.eee.bham.ac.uk/handler/ePapers/ijceell.pdf>
- [208].Stevens D., Kitchenham A. An analysis of mobile learning in education, business, and medicine // Models for interdisciplinary mobile learning: Delivering information to students.- Hershey, United States, 2011. - pp. 1-26.
- [209].Thorne S., Sykes J., Oskoz A. Web 2.0, Synthetic Immersive Environments, and Mobile Resources for Language Education // CALICO Journal. 2008. № 25
- [210].Van Ek J. A. Objectives for foreign language learning. Vol. 1: Scope. Strasbourg, Council of Europe Press, 1986. 89 p.

**Фехристи интишороти илмии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ
Мақолаҳои илмие, ки дар нашрияҳои тақризии бонуфузи тавсияшудаи
ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд:**

- [1-М] Шарипов Х.А., Муҳимияти таълими забонҳои хориҷӣ тавассути технологияҳои сайёру мултимедӣ /Х.А.Шарипов [Матн] //Паёми ДМТ (ISSN 2074 -1847), 2019, №5. Қисми II - С.299-303.
- [2-М] Шарипов Х.А., Вижагиҳои дидактикӣ ва вазифаҳои методиҳои технологияи мултимедӣ ва сайёри таълими забонҳои хориҷӣ. /Х.А.Шарипов [Матн] // Паёми ДМТ (ISSN 2074 -1847), 2019, №6. -С.298 -302.
- [3-М] Шарипов Х.А., Моҳият ва муҳтавои таъйиноти супоришҳо барои омӯзиши забони англисӣ бо технологияи сайёру мултимедӣ /Х.А. Шарипов [Матн] // Паёми ДДОТ ба номи С.Айнӣ (ISSN 2219-5408), 2020, №1.-С.96-101.
- [4-М] Шарипов Х.А., Амсилаҳои омӯзиши сайёру мултимедии забонҳои хориҷӣ. /Х.А.Шарипов [Матн] //Паёми ДДОТ ба номи С.Айнӣ (ISSN 2219-5408), 2020, №2.- С.104-109.
- [5-М] Шарипов Х.А., Хусусияти нигориши калимаҳои мураккаб ва таркибии забони англисӣ дар фарҳанги англисӣ-тоҷикӣ / Х.А.Шарипов [Матн] // Паёми ДМТ (ISSN 2413-516X), 2020, № 2. - С.117-122.
- [6-М] Шарипов Х.А., Забонҳои хориҷӣ ва технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ. / Х.А.Шарипов [Матн] //Паёми ДМТ (ISSN 2074 -1847), 2020, №1.- С.274-278.

Мақолаҳои илмие, ки дар дигар маҷаллаву нашрияҳо ба таъб расидаанд:

- [7-М] Шарипов Х.А., Моҳият ва муҳтавои ҷумлаҳои содда дар грамматикаи забонҳои адабии ҳозираи тоҷикӣ ва англисӣ. /Х.А.Шарипов [Матн] // Маҷмуи мақолаҳо (аз кафедраи забонҳои хориҷӣ) ДДК ба номи Рӯдакӣ, 2020.- С. 63-74.

- [8-М] Шарипов Х.А., Хусусиятҳои истифодаи технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ дар дарси забонҳои хориҷӣ. / Х.А. Шарипов [Матн] // ДДОТ ба номи С.Айнӣ, конференсияи илмӣ-амалии Ҷумҳуриявӣ, баҳшида ба 80-солагии таъсисёбии факултети забонҳои хориҷӣ ва амалигардонии “барномаи давлатии омӯзиш ва тақмили забонҳои русӣ ва англисӣ барои солҳои 2015-2020” (Масъалаҳои мубрами методикаи таълими забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ), 2020. - С.117-119.
- [9-М] Шарипов Х.А., Усули нави омӯзиши забони англисӣ бо воситаи мултимедия. / Х.А.Шарипов [Матн] // ДДЗТ, конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ (Масъалаҳои мубрами тарҷума ва забоншиносӣ дар замони муосир), 2019. - С.335-339.

Китоб ва монографияҳо:

- [10-М] Шарипов Х.А., Луғатномаи китоби дарсии забони англисӣ (Н.А.Бонк, Г.А.Котий, Н.А.Лукьянова)” (Душанбе:“Матбааи ДДОТ ба номи С.Айнӣ”, 2016). – С.130.
- [11-М] Шарипов Х.А., Забонҳои хориҷӣ ва технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ (дастури таълимӣ-методӣ)/Х.А.Шарипов [Матн] // Душанбе:“Матбааи ДДОТ ба номи С.Айнӣ”, 2017). – С.32.
- [12-М] Шарипов Х.А., Назарияи таълими забони англисӣ дар асоси технологияи сайёру мултимедӣ (дастури илмӣ-таълимӣ)/ Х.А Шарипов [Матн] // -Душанбе: «ЭР-граф», 2019. – С.100.